VARIETÀ

NEI

VOLUMI ERCOLANESI

PEL

CAVALIERE LORENZO BLANCO

VOL. I. PAR. II.

NAPOLI,
DALLA STAMPERIA DI CRISCUOLO.
1846.

PRAEFATIO

VOLUMINI PRAEFIXA

ERUDITIS LECTORIBUS.

I. Antequam ad papyraceum illud volumen commentandum adgrediamur, quod primum artificiosissimi hominis opera evolutum cupidis eruditorum oculis legendum se praebuit, operae pretium est non pauca praemonere. Et quidem primo de eius Auctore, tum de eo, in quo versatur argumento; tum de illius orthographia; tum denique de nostra, quam in ipsum contulimus, opera, ordinis ratio postulat, ut edisseramus.

II. Profecto de eius Auctore dubitare non sinit titulus ad papyri calcem adscriptus, et quidem iterato; statim enim ab ultima illius columna eodem charactere legitur: ΦΙΛΟΔΗΜΟΥ ΠΕΡΙ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (ut in schemate columnae XXXVIII expressum vides): interiecto deinde quinque pollicum interstitio, eadem verba grandiusculis literis repetuntur, quorum schema ipso in limine omnibus columnis praefigendum duximus. At quisnam isto Philodemus fuerit, qua haeresi, qua patria, quibus moribus, quo tempore floruerit, et quaenam eius scripta suum nobis nomen commendaverint, lectores procul dubio a nobis requirent.

III. *Philodemi* quidem (sive *Philodami*, ut Dorienses efferebant) nomen, quod graece *populi amatorem* sonat, obvium fuisse constat, adeoque plures eius nominis apud antiquos invenimus: unum vetustissimum Pithagoreum Locris in Magna Graecia natum; duos vero recentiores, alterum Opunte in germana Graecia, Lampsaci alterum in Minori Asia, de quibus Cicero in Verrem. Hi tamen nihil cum nostro Philodemo habent commune. Longe enim is fuit celebrior Philosophus ex Epicuri secta, et Poeta non ignobilis, de quo plura ab antiquis cum laude

tradita accipimus. Eius meminit Tullius sub finem *II lib. de Fin.* et quidem perhonorifice; ait enim: *Sironem et Philodemum* (1) *cum optimos viros, tum doctissimos homines*; et disertius, licet suppresso nomine, de eo loquitur integro fere *cap. 28 Orat. in L. Pisonem* (quem locum infra dabimus) uti Asconius Pedianus testatur his verbis: *Philodemum significat, qui fuit Epicureus illa aetate nobilissimus, cuius poëmata sunt lasciva.* Meminit item Horatius *lib. I Sat. 2 v. 121: Gallis hanc Philodemus ait*; eumque non de alio, quam de Epicureo Philosopho loquutum, et ex veteri eius Scholiaste Acrone discimus, et hodiedum exstat Epigramma, cui adparet Flaccum adlusisse; est autem in Brunkii Analectis *num. IX* (2). Eumdem praeterea eum addito *Epicurei* citant Laërtius in Epi-

---

(1) Male aliqui codices habent *Polidemum.*

(2) Epigramma incipit: εστι μυχοις. Primus ex ms. cl. Uffembachii publicavit Reiskius. in sua *Anthologia Cephalae num* 651. Abest autem a Vaticano, et Barberino. Ita ut mirum non sit, si illud Daniel Heinsius ignoraverit; quare *lib. II de Satyra Horatiana* de huiusmodi epigrammatis fato indolens, scripserit: *locus plus venustatis haberet, si quidem ipsa Philodemi exstarent verba.* Valedicimus ergo iis, qui inibi legendum duxere: *Gallis hanc Philodemus ait*, Philoni perperam dictum tribuentes. Videsis Lambinum. *l. c.*

curi vita *lib. X sect. III, et Strabo lib. XVI* ubi illum primum inter eos memorat, qui urbem Gadara nobilitarunt. Ab Ambrosio etiam *epist. XXV lib. III* sub corrupto *Philomari* nomine hunc ipsum Epicuri sectatorem *Philodemum* citari iure putat Menagius in Laërtium (3). Quod autem hic noster Philodemus ipsissimus ille sit tam celebris, atque adeo unus inter Epicuri adseclas, quem veteres non alio διακριτικῳ inter ὁμωνυμους distinxerint, quam Philodemi του Επικουρειου, ambigere minime possumus; quandoquidem hunc acerrimum Epicuri vindicem ubique deprehendimus. Etenim non modo in hoc περι μουσικης volumine Epicurea dogmata redolet, uti infra docebimus, sed passim in aliis voluminibus Epicureum se profitetur: in duobus praesertim, quae *de Rhetorica* habemus; quorum alterum absolute inscribitur περι ρητορικης; alterum vero titulum praefert των ὑπομνηματων περι ρητορικης. In utroque enim totus est, ut probet sophisticam Rhetoricam artem es-

(3) Inter recentiores de eo meminerunt Reiskius in *Notitia Poëtarum anthologicorum*, quae exstat in edita ab ea *Anthologia Cephalae*: Menagius *ad Diog. Laërt.* X, 3: Ionsius II. 18: Fabricius *Bibl. Gr. T. II*: Samuel Petitus *Obs. I, 9*: Daniel Heinsius *II de Satyra Horatiana*; aliique.

se dicendam secundum Epicuri placita, atque passim Epicurum ipsum, Ermarchum (4), et Metrodorum scholae antesignanos citat: imo illud alterum των ὑπομνηματων volumen hac sententia claudit: Ει γαρ Επικουρος, και Μητροδωρος, και Ερμαρχος αποφαινονται τεχνην ὑπαρχειν την τοιαυτην, ὡς εν τοις ἑξης ὑπομνησομεν, οἱ (ἡμετεροι) τουτοις αντιγραφοντες ου πανυ τι μακραν της των πατραλοιων καταδικης αφεστηκασιν, *si enim Epicurus, et Metrodorus, et Ermarchus demonstrarunt eam esse artem, ut in sequentibus libris recordabimur, Nostri, qui ipsis contradixere, parum admodum a parricidii crimine abfuerunt.* En quantum Noster Epicuro, aliisque sectae κορυφαιοις erat addictus. Quis negabit igitur eum esse Philodemum *Epicurei* cognomine celebratum?

IV. Iam vero Philodemi patriam nos docet Strabo loco nuper citato: εκ δε των

---

(4) Iampridem in primo Herculanensium Aeneorum Signorum volumine animadversum fuit, celebrem Epicuri amicum, et sectatorem, cui omnes ubique codices *Hermachi* nomen adpinxerant, *Hermarchum* fuisse re vera adpellatum, docente tum aëneae protomes epigraphe, tum etiam papyracei voluminis περι ῥητορικης commate. Id autem nunc magis magisque persuasum habemus, cum constantissime Ερμαρχου passim in reliquis papyris iam evolutis scriptum invenerimus.

Γαδαρων Φιλοδημος ὁ Επικουρειος γεγονως, και Μελεαγρος, και Μενιππος ὁ σπουδογελοιος, και Θεοδωρος, ὁ καθ' ἡμαν ρητωρ, *Gadarensis fuit Philodemus Epicureus, et Meleager, et Menippus seria iocose solitus exprimere, et Theodorus orator, qui aetate nostra floruit.* Quo in loco obiter animadvertendum, quantopere Philodemi nomen Strabonis aevo celebraretur; siquidem Geographus eum in nobilitandis Gadaris ceteris conterraneis suis sane inlustribus praeposuit, licet Meleager, et Menippus illum aetate praecesserint, Theodorus vero unus postea subsequutus sit. Verum in eo falsus est Strabo, uti recte adnotat Casaubonus, quod urbem *Gadara* Philodemi, aliorumque parentem cum *Gazaris* confuderit. Eam enim statuit inter Ioppen, et Azotum, Ascalonemque. Nam cum de Ioppe verba fecisset, subdit: εν δε τῳ μεταξυ ἡ Γαδαρις εστιν, ἡν και αυτην εξιδιασαντο οἱ Ιουδαιοι, ειτ' Αζωτος, και Ασκαλον, *interiacet Gadaris, quam ipsam quoque Iudaei suam fecerunt, postea Azotus, et Ascalon.* Atqui certo certius est eam urbem prope Ioppen, quam ceperunt Iudaei, vulgo dictam esse *Gazara*, non *Gadara*; testes enim locupletissimos produxit Casaubonus tum primum Macha-

baeorum librum *cap.* 14, *et* 16 (5), tum Iosephum *libro item I Antiqu.* (6). Fuisse autem aliam urbem dictam *Gadara*, vel *Gadaram*, vel *Gadarim* trans Iordanem testantur et Plinius *lib. V cap.* 18, qui eam ponit in Decapoli; et Stephanus, qui ait Γαδαρα πολις Κοιλης Συριας; item ac Ptolemaeus, (licet apud hunc legatur Γαδαρα, sed corrupte, uti adnotat Cellarius); et Iosephus, qui *lib. XXII cap.* 21 aeque ponit in Coelesyria, *et lib IV de Bell. Iud. cap.* 25 statuit in Peraea: ελθοντων επι τα Γαδαρα μετροπολιν της Περαιας καρτεραν (7); et prae omnibus Marcus *cap. V. v.* 1: και ελθων (Ιησους) εις το περαν της θαλασσης εις την χωραν των Γαδαρηνων, *veniens* (*Iesus*) *trans mare in regionem Gadarenorum*, ubi Vulgata habet *Gerasenorum*. E quibus certissime evincitur Gadarim trans Iordanem sitam in Coelesyria, et unam ex urbibus Δεκαπολεως, et Peraeae μετροπολιν fuisse. Conterminae enim erant De-

(5) *Cap. XIV v.* 7: και εκυριευσε Γαζαρων, et *v.* 14: και Ιοππην οχυρωσε την επι της θαλασσης, και την Γαζαρα την επι των οριων αζωτου; item *Cap. XVI v.* 19 *et* 21.

(6) Σιμων δε γενναιως αφηγουμενος των πραγματων αιρει την Γαζαρα τε, και Ιοππην, και Ιαμνειαν των προσοικων cet. Male vulgo legunt Γαρα τε, ut adnotat Casaubonus.

(7) Peraea autem nulli dubium, quin fuerit ad orientalem ripam Iordanis, teste eodem Iosepho *de B. lib. II cap.* 5: Περαια ἡ ὑπερ Ιορδανην.

capolis, et Peraea: ita ut illius pars meridionalis cum septemtrionalibus Peraeae finibus confunderetur. Vel una igitur erat *Gadaris*, eamque trans Iordanem statuamus, necesse est; vel duplex fortasse, si cum Strabone alteram prope Ioppen agnoscamus, quae etiam *Gazara* diceretur. Et quidem a Iosepho etiam illa altera in maritima Phoeniciae ora, quam *Gazara* alibi adpellaverat, *Gadara* dicitur, *Antiq. lib. V cap.* , ubi de Ephraimi sorte scribit (8), qui locus Casaubonum non fugit. Id tamen cl. Criticus pressius demonstrare neglexit, cur Philodemum, aliosque populares suos a Geographo memoratos Gadaris potius in Coelesyria sitis, quam his alteris ortos dicere debeamus. Cum enim semel concesseris binas urbes aeque *Gadara* dici posse, quo pacto Strabonem peccasse concludes, si unam potius, quam alteram clarorum virorum patriam appellaverit? Sed illud Casaubonus tum non agebat; proinde satis ei fuit animadvertere aliam Gadaridem trans Iordanem fuisse, quae Strabonis fugerat sedulitatem; nos vero, cuia interest, argumentis ad id proban-

(8) Ita apud Iosephum legitur: Η δ' Εφραΐμου φυλη την μεχρι Γαδαρων απο Ιορδανου μηκυνομενη ελαχεν.

dum non destituimur. Id enim manifesto evinci putamus e Philodemi nostri conterraneo Meleagro, qui in suo epitaphio, quod *Brunckii Analect.* extat *num. CXXII*, se *Syrum* adpellat, cum scribit:

Νασος εμε θρεπτειρα Τυρος· πατρα δε με τεκνος
Ατθις εν Ασσυριοις ναιομενα Γαδαροις.

Tyrus insula me nutriit; patria autem me genuit Atthis, quae habitatur in Assyriis Gadaris. Et infra:

Ει δε Συρος, τι το θαυμα; μιαν, ξενε, πατριδα κοσμον
Ναιομεν . . . .

Si Syrus ego, quid tibi mirum? Vnam, hospes, patriam incolimus, Orbem.....

V. Iam vero quantumvis Syriae, Assyriae, Palestinae, Phoeniciae nomina interdum latissima acceptione sumta inter se confundantur, atque Strabo *lib. XVI* initio adfirmet Assyriae nomine designari non modo Babyloniam, sed maximam circum eam sitae regionis partem usque ad την περαν του Ευφρατου πολλην χωραν, *multam regionem cis Euphratem*, atque adeo etiam Phoenicen inter Assyrios collocet, Syrorumque nomen scribat διατειναι απο της Βαβυλονιας μεχρι του Ισσικου κολπου, *extendi a Babylonia usque ad Issicum sinum* (9),

---

(9) Idem diu ante scripserat Herodotus *l. III:* εστι δε εν τῳ νομῳ τουτῳ Φοινικη τε πασα, και Συριη ἡ Παλαιστινη καλεομενη.

nihilo tamen minus propriam strictamque Syriae, et Assyriae adpellationem non tam late patere tum ipsemet Strabo, tum alii docent Geographi. Is enim ipso citato loco, quo tam latos Assyriae fines adsignat, ait proprie vocari Syros, qui habitarent trans Euphratem, et Arabibus essent finitimi; et *lib. XVI* Coelesyriam proprie dictam a Phoenice distinguit, scribens: επει ουν την ιδιως λεγομενην Κοιλην Συριαν επεληλυθαμεν, επι την Φοινικην μετειμεν: Coelesyriam autem superius dixerat proprie esse, quae Libano, et Antilibano clauderetur. Et Plinius *lib. V cap. 12*, cum latissimos item Syriae fines descripsisset, subdit: *Qui subtilius dividunt circum Euphratem Syriam, Phoenicem volunt esse oram maritimam Syriae, cuius pars sit Idumaea, et Iudaea: deinde Phoenicem, deinde Syriam. Id quod praeiacet, mare totum Phoenicium adpellatur.* Cum igitur Meleager se *Syrum* dicat, et in *Assiriis Gadaris* se natum adfirmet, nonne ratio suadet eum minime παχυτερως fuisse loquutum, sed in ea regione natum, quae proprie Syria adpellaretur, et Assyriae stricte sumtae pars esset? Si quis vero eo argumento non frangatur, adeat ipsum Meleagrum in eisdem *Analect. num. CXXVI*, ubi sic canit:

Αλλ' ει μεν Συρος εσσι, σελωμ· ει δ' ουν συγε Φοινιξ,
Αυδονις· ει δ' Ελλην, χαιρε· το δ' αυτοφρασον. (*)

At si Syrus es, dices σελωμ; *si vero Phoenix*, αυδονις; *si autem Graecus*, χαιρε, *idem semper dices*. Quibus in versibus quis non videt *Phoenicem*, *et Syrum* adversis frontibus componi? Cum igitur se *Syrum*, non *Phoenicem* dixerit, quis pervicaciter neget *Gadarim Assyriam* fuisse in Syria stricte sumta, et proprie in Coelesyria trans Iordanem? Idcirco in Vaticani codicis Anthologici margine Scholiastes adnotaverat: Ουτος ὁ Μελεαγρος Φοινιξ ην των απο Παλαιστινης, quod sane a vero non abludit; namque et Palaestini etiam Phoenices audiebant, et Decapolitani inter Palaestinos procul dubio censebantur. Attamen recentiori manu (10) in eodem codice infra subscriptum legitur: ὁ Μελεαγρος Γαδαρηνος ην το γενος Συρος, quod nempe alter subdidit Scholiastes, quasi superiora illa verba οβελιζων; scrupulum enim ei iniecerat *Phoenicis* adpellatio. Consule etiam eruditissimum Em-

(*) Stephanus vero, aliique legunt σαλαμ pro σελωμ, et ναιδιος pro αυδονις. Id vero nunc nostra non interest.

(10) Id iampridem animadverterat Io: Bapt. Zenobettius in suis inlustrationibus ad *Meleagri Gadareni in Ver Idyllion*, quod nos ipsi αυτοπται verum deprehendimus.

manuelem Martinium in *epist. V cap. 4*, qui de iisdem glossematis verba facit. Sed in eo vir doctus fallitur, quod putet et Gadarim fuisse sitam ad Euphratem, et Gadaridis vicum fuisse *Atthidem*, propterea quia in citato Epigrammate Meleager canit:

. . . . πατρα δε με τεκνοι
Ατθις εν Ασσυριοις ναιομενα Γαδαροις.

Unde concludit: *Natus est Meleager Gadaris, seu potius Atthide, oppido ad Euphratem haud procul Gadaris.* Verum undenam haec hauserit nescimus. Profecto ex allatis veterum testimoniis sat procul ab Euphrate Gadara fuisse didicimus. Neque Reiskii opinionem amplectendam ducimus, qui reiecta Martinii interpretatione putat Atthidem dici Gadara, quia Atticorum fuissent colonia. Ecquando enim Attici, vel Graeci alii in mediterranea Syriae colonias deduxere? Multoque minus aliam, quam ipse proponit, coniecturam probamus, Atthidem scilicet Meleagri matris nomen fuisse; quando Graecus habet: πατρα Ατθις με τεκνοι, *patria Atthis me genuit.* Nobis autem Meleager suae urbis graecitatem, imo atticismum verbis illis magnificare voluisse videtur. Ut enim Poëta suam patriam Graeci oris, atque moris esse doceret, quid aptius dicere

poterat, quam se genitum *Atthide*, quae habitaretur in *Assyriis Gadaris?* Nisi malis dicere Gadaris tantam Graecorum turbam post Alexandrum Macedonem habitasse, ut quasi Graecam urbem in Syra constituerint, et propterea Meleager se natum dicat *Atthide*, *quae erat Gadaris*, idest Graecis parentibus, qui viverent in urbe Assyria. Hanc coniecturam quodammodo confirmat Meleager ipse, cum in ore Syrorum (suorum sane popularium) ponit salutationem σαλαμ, quae pura puta Hebraica est: ει δε Συρος εσσι, σαλαμ. Gadareni igitur non omnes admodum Graeci erant, sed γενικως Syri; quin imo Hebraei, et Hebraicam religionem, ritusque profitentes; quandoquidem Marcus *l. c.* testatur Christum, (qui sane numquam ad Ethnicos accessit), in eorum fines descendisse.

VI. Verum quod Gadareni ανεκαθεν Graeci non fuerint, ex ipsius Philodemi nostri epigrammate erui satis posse videtur. Huiusmodi epigramma in editis ante Brunckium Anthologiis non habetur, sed legitur in Vaticano, et Barberino mss. codicibus, et quidem corruptissime, hoc pacto:

Ξανθοκηρόπλαστε μυρόχροε μυσοπρόσαπε
Εὔλαλε διπτερύγαν καλὸν ἄγαλμα πόθων

ψίλον μοι χερσῖ δροσιναῖς μύρον ἐν μονοκλίνῳ
  Δεῖ με λιθοδμήτῳ δὲ ποτὶ πετριδίῳ
Εὕδειν ἀθανάτως πουλὺν χρόνον ἆι δὲ πάλιν μοι
  Ξανθάριον ναῖ ναῖ τὸ γλυκῦ τῦτο μέλος
Οῦ καὶ εἰς ἀνθρωφοτοκον λύφος ἐν μονοκλίνῳ
  Δεῖ σε βιοῦ ἀεὶ δύσμορε πετρίδιο (11)

Quod ne Oedipo indigeat, sic corrigas(12), atque legas:

Ξανθ' ω κηροπλαστα (13), μυρορροε (14), μουσοπροσωπε (15),
  Ευλαλε, δυπτεριγων καλον αγαλμα ποθων,

---

(11) Eodem ferme pacto legi in ms. Philarae, quod extat in Sangermanensi Bibliotheca, idoneo teste compertum habemus. Brunckius illud recentissime edidit in suis Analectis *Lection. et Animad. in vol. II. Tom. III pag. 145*, sed sectum bifariam. Tria enim priora disticha, quae in Codice Boutrerii invenerat, pro integro praebet epigrammate; deinde subdit: *Salmasius in Plinium e Philodemi epigrammate* ανεκλοτῳ, *quod in codicibus meis non extat, distichon protulit. cuius sententia fere eadem, quae in huius epigrammatis disticho secundo*, tum adscribit quartum distichon, uti apud Salmasium legitur, hoc pacto:

Ουκ αιεις ανθρωπε τοκων γλυφος; εν μονοκλινῳ
  Δει σ' αβιον ναιειν δυσμορε πετριδιῳ.

(12) Mendis enim scatere nemo non videt. Brunckius hac epigraphe illud notavit: *Corruptum Philodemi epigramma heic subiungam, in cuius emendatione acumen ingenii periclitemur eruditi.*

(13) Prima vox, uti est in ms. ξανθοκηροπλαστε, proculdubio cubat in mendo. Versum enim in secunda eius syllaba claudicantem, et sententiam minus idoneam reddit. Ecquod enim animal est vivum, et canens, quod *flava sit cera conformatum?* Refingendum igitur vel ξαντου κηρου πλαστα, vel quam minima elementorum mutatione

ξανθ' ω κηροπλαστα. Id alterum malumus, tum quia simplicius est, tum quia additum ξανθος ex tertio pentametro non ad ceram, sed ad bestiolam referri a Poëta constat; ibi enim quod principio vocaverat ξανθον, denno ὑποκοριστικως vocat ξανθαριον. Sic etiam Theocritus dixit ξουθας μελισσας:

(14) Si intactum linquas μυροχρος, frigidum, et nihili erit επιθετον. Quid enim sibi vult *unguenti colorem habens,* nisi idem ac *flavus*, quod iam dixerat? Ne igitur ταυτολογον faciamus Poëtam sua elegantia satis spectatum, una litterula immutata lege μυρορρος, non secus ac Nonnus *Dionys.* dixit μελιρρυτον: quod additum opportunissimum est, tum quia hoc pacto Poëta utrumque cerae, et mellis opificium in ape commendat, tum etiam quia hoc alterum opificium in primis ipse respicit; et ineptus sane foret, si inter tot επιθετα illud unum praeteriret, quod ad suam sententiam apprime facit. Quid enim opportunius, quam dicere: *qui unguentum fundis, elabora mihi unguentum: Unguenti* autem nomine *mel* heic significari mox dicemus. Animadverterat etiam Brunckius του μυροχρος importunitatem, quare scripsit: *scribendum videtur* μυροχος, *aut potius* μυροπνος. Sed alterum carminis quantitas recusat; alterum sententiae non suffragatur.

(15) Quamplurimis hodiernis acutae naris Criticis aeque suspectam esse vocem μουσοπροσωπε non ignoramus; sed nos intactam relinquere maluimus, tum ne nimii in emendando essemus, tum etiam quia aliquo pacto stare posse ea visa est. Etenim si toti epigrammati eam tribueris sententiam, quam supra adscripsimus, continuo fatearis oportet nostrum Poëtam novam sibi apis ideam procudisse. Quam enim tantum βομβευσαν Theocritus dixit, ipse ευλαλον adpellat, eiusque bombum, re vera ineptum et molestum, non modo γλυκυ μελος dicit, sed et παραμυθητικον sibi esse adfirmat. Quid porro mirum, si tam bene apteque sibi canentem μουσοπροσωπον vocet? Quid cerebroso facies Poëtae? Ceterum et a Christodoro in Εκφρασει dicta est etiam apis πιερικη; et a Meleagro Philodemi conterraneo εμφρατικωτερως celebratus est locustae cantus satis venusto epigrammate, qui est apud Brunckium CXII, in quo Locustam inepte garrientem *Musae* nomine decorare non dubitat:

*

Ακρις, εμων απατημα ποθων, παραμυθιον ὑπνου
Ακρις, αρουραιη μουσα, λιγυπτερυγε,
Αυτοφυες μιμημα λυρας, κρεκε μοι τι ποθεινον,
Εγκρουουσα φιλοις ποσσι λαλους πτερυγας·
Ως με πονων ρυσαιο παναγρυπνοιο μεριμνης,
Ακρι, μιτωσαμενη φθογγον ερωτοπλανον·
Δωρα δε σοι γητειου αειθαλες ορθρινα δωσω,
Και δροσερας στομασι σχιζομενας ψεκαδας.

Locusta meorum deceptrix amorum, conciliatrix somni; Locusta agrestis Musa, suave alis resonans, tuapte natura imitatrix lyrae, cane mihi aliquid amabile concutiens tuis pedibus vocales alas; ut me a laboribus liberes curae, quae somnum omnino abigit: Locusta texens quasi fidibus sonum amoris deceptorem. Allium autem semper virens tibi pro matutino munere dabo, et roscidas guttas ore scissas. Nec epithetis minus honestis Locustam adpellat in alio epigrammate Mnesalcas *num. X.*

Ουκετι δη πτερυγεσσι λιγυφθογγοισιν αεισεις
Ακρι, κατ' ευκαρπους αυλακας εζομενα:
Ουδε με κεκλιμενον σκιερην ὑπο φυλλαδα τερψεις
Ξουθαν εκ πτεριγων ἀδυ κρεκουσα μελος.

Non amplius sane alis dulcisonis canes Locusta prope fructiferos sulcos sedens: neque me iacentem umbrosis sub frondibus oblectabis dulce flavis alis resonans melos. Cicadam vero satis moleste fritinnientem nonne suis epigrammatis decorarunt quasi snaviter cantillantem et Meleager, et Nicias, et Archias? quae videsis collecta in Lubini *Anth. lib. III cap. 24.* Sed, quod magis mirere, Meleager idem Culicem adpellare non dubitat φιλομουσον in elegantissimo Epigrammate apud Brunck. *num. XC* quod adscribere non piget:

Πταιης μοι κωνωψ ταχυς αγγελος, ουασι δ' ακροις
Ζηνοφιλας ψαυσας προσψιθυριζε ταδε·
Αγρυπνος μιμνει σε· συ δ' ω ληθαργε φιλουντων
Ευδεις· Εια, πετευ· ναι φιλομουσε, πετευ.
Ησυχα δε φθεγξαι, μη και συγκοιτον εγειρας,
Κινησεις επ' εμοι ζηλοτυπους οδυνας.
Ην δ' αγαγης την παιδα, δορᾳ στεψω σε λεοντος,
Κωνωψ, και δωσω χειρι φερειν ροπαλον.

ψιλου (16) μοι χερσι δροσιμαις μυρον, εν μονοκλινῳ
Δει με λιθοδμητῳ (17) δε ποτε πετριδριῳ

Volita mihi Culex, velox nuncius, atque aures summas Zenophilae tangens haec insusurra: Vigilans te exspectat: tu vero o amantium obliviosa dormis? Eia, vola: nae o Musarum amice, vola. Tacite vero loquere, ne simul maritum excitans, et in me zelotypiae dolores suscites. Quod si adduxeris puellam, te pelle Leonis ornabo, Culex, et dabo manui ferre clavam.

(16) Quam facile minusculum υ in ν transire possit, quis non videt? Proinde pro ψιλον legendum duximus ψιλυ, ut ita evadat secunda praesentis imperativi του ψιλοω. Hoc autem verbum, quod est a ψιλος *tenuis*, *glaber* apud Graecos scriptores vulgo pro *deglabrare*, vel *nudare* sumitur; quid tamen vetat, ut pro *attenuare* accipiatur? ita ut quemadmodum bene dicitur ψιλον μυρον, *tenue unguentum*, sic etiam ψιλουν μυρον, *attenuare unguentum*; novimus enim maius fuisse unguenti pretium, cum magis tenue foret, ut apud *Plin. lib. VII.* Vidit profecto Brunckius *Tom. III pag. 145 Lection. in vol. II* mancam esse sententiam, eo quod verbum deesset, quapropter scripsit: *pro* ψιλον, σπεισον. χερσιν εμοι δροτιναις σπειρον μυρον. Quae verba procul dubio sic accipere debet, ut significent: *liba unguentum mihi roscidis manibus.* Sed quo pacto apis lotis manibus unguentum dare possit, quive hoc comma cum reliquo epigrammate congruat, nemo sane intelliget. Id quidem Brunckium non latuit; propterea subdit: *Post haec verba quaedam deesse videntur.* Sed quid, mi bone, integro hexametro deesse potest? Quod si in emendando tam liberos esse liceret, et pro ψιλον recudere σπεισον, legeremus potius σπευσον, *propera mihi unguentum*; quod nimis apte quadraret. Sed tam violentas manus textui iniicere non ausi sumus. Pro δροσιναις vero legendum δροσιμαις, et *vers. seq.* pro ποτι, ποτε, nemo fortasse ambiget.

(17) Sic Nonnus vocat sepulchrum Christi Domini, λιθωδη χαμευνην.

Ευδειν αθανατως (18) πουλυν χρονον· ᾳδε (19) παλιν μοι
Ξανθαριον· ναι ναι (20)· το γλυκυ τουτο μελος.
Ουκ αιεις ὦ νθρωπε τοκογλυφος (21); εν μονοκλινῳ
Δει σ' αβιον ναιειν, δυσμορε, πετριδιῳ.

---

(18) Recte verti posset αθανατως *aeternum*, ni sequeretur πουλυν χρονον. Ideo Brunckius *l. c.* ut inlustret, quid sibi velit ευδειν αθανατως, citat Lucretii versum: *Mortalem vitam, mors quoi immortalis ademit.* Sua igitur sententia ευδειν αθανατως valet *cubare immortaliter*, h. e. *morti non amplius obnoxium*; bene quidem. At nobis eo in adverbio maior quaedam vis inesse visa est: scilicet *immortalium*, sive *Deorum instar*, qui itidem in marmoreis loculis inertes, et nulla re indigentes sedent. Αθανατους enim Homerus saepe pro Θεοις usurpat. Quasi dicat Poëta mortuum in suo sarcophago conditum immortalibus aequiparari posse; horum enim beatitas, secundum Epicuri dogmata, in quiete, et securitate reposita erat, Siquidem illius των κυριων δοξων, *ratarum sententiarum* ea prima fuit: το μακαριον, και αφθαρτον ουτε αυτο πραγματα εχει, ουτε αλλῳ παρεχει, quam Tullius *lib. I de Nat. Deor. cap. 30.* sic reddidit: *quod beatum et immortale est, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium.*

(19) Pro αι δε scribendum ᾳδε et vidit Brunckius, et tam clarus est, quam quod clarissimum.

(20) Repetita haec vocula ναι probantis, et blandientis est, et belle copulatur cum ὑποκοριστικῳ ξανθαριον. Glaucus item in suo Epigramm. apud *Brunck. num. II*, Ναι, ναι Παν συρικτα. Eodem ferme pacto nos Itali dicimus *sì, sì.*

(21) Corruptissimum hoc distichon restituere olim adnisus Salmasius, illud retulit, prout adscripsimus *n. 10.* Sed aliquanto felicius hexametro medicas adhibuit manus eruditissimus Simon Rochetius Gallus in ea, quam diu elaborat numeris omnibus absolutam Graecae Anthologiae editionem, quique pro sua incredibili humanitate nobis felicissimam emendationem minime invidit: h. e.

Sic lecto epigrammate, haec erit sententia. Adloquitur Poëta τον βομβιλιον, h. e. apem circum se susurrantem: *O flave opifex cerae, unguentum effundens, Musam ore referens, garrule, pulchrum volitantium Cupidinum simulacrum, attenua mihi roscidis tuis manibus unguentum; oportet enim me aliquando immortalium more longo aevo cubare in loculo affabre in petra exciso: nae, nae, redintegra mihi tuum melos; dulce enim est mihi. At tu o foenerator homo (hoc melos) non audis? In saxeo loculo te oportet, miser, sine victu habitare.* Fingit ergo sibi audito apis bombo succurrisse, eiusdem ministerio adparari mel, quod olim condiendo suo cadaveri inser-

pro τοκον λυφος legere τοκογλυφος, cui procul dubio subscribent et plaudent eruditi; quam minima enim unius litterulae mutatione, nempe ν in γ eamdem, quam Salmasius sententiam inde extudit. Quod ad pentametrum vero, utroque, ut aiunt, pollice Salmasii lectionem probamus, quamvis adsint qui mss. pressius insistentes legere ament: δει σε βιουν αει, *oportet te aeternum vivere.* Namque etsi concedamus illud αει, respondere posse ad πουλυν χρονον tertii hexametri, attamen το βιουν, non bene respondet superiori τῳ ευδειν, et male quidem mortuo aptasset βιουν, *vivere;* siquidem sine ullo versus detrimento repetere poterat ευδειν, vel κλινεσθαι, vel quid simile. Praeterea si tollas το αβιον, sententia perit. Tunc enim intelligere non licet, cur δυσμορον adpellet eum, cui eadem ac sibi sors obtigerit, de qua is tantopere gaudet, cubandi scilicet εν μονοκλινῳ πετριδιῳ.

viret: qua recordatione minime perterritus, quin imo exhilaratus, utpote cui mors nihil quiret surripere, sed potius efficeret, ut immortalium more nihilo indigentium longo aevo in saxeo loculo cubaret; camdem rogat, ut festinet sibi unguentum ad hoc opus elaborare; atque proinde, ut suum iteret bombum hortatur, adfirmans sibi gratum illum fore, profecto quia mortem laborum finem in suam memoriam revocaret, contra quam divitibus accideret. Propterea quasi ἐπιμυθευόμενος ad foeneratorem se convertens rogat, cur ipse huiusmodi susurrum non exaudiat, qui memoriam illius temporis refricaret, cum sibi tantopere pecuniis inhianti omnibus vitae commodis orbato in arca lapidea foret habitandum? Hoc sane pacto obscurissimi antehac epigrammatis sententia, ni fallimur, belle procedit.

VII. Sed, ut ad rem nostram veniamus, ecquis non videt hoc in epigrammate Philodemum ἐμβρακΐζειν, cum non modo sepulcrum in petra excisum, sed etiam unguentum melle confectum ad conditurам sui corporis se manere adfirmet (22)? Quare minus opportune ul-

---

(22) Hinc sane arguimus hoc epigramma a Philode-

timum epigrammatis distichon (23) retulit Salmasius (pace tanti Viri dixerimus), ut inde adstrueret iam apud Graecos id aetatis, antiquata cadaverum crematione, nuperum condendi in lapideis sarcophagis defunctos morem invaluisse. Nec quae deinde adlegat Petronii (24), et Phlegontis testimonia, ea sunt, quae probare valeant Philodemi aevo, h. e. tribus ante saeculis (25) id vulgo Graecos facti-

---

mo; dum adhuc in patria degeret, fuisse concinnatum; uti alia quoque ibidem scripsisse novimus, inter quae illud, quod incipit Ἰνοῦς ὦ Μελικέρτα, apud *Brunck. n. XXV*, de quo sic Reiskius in *Notitia poët. Anthol. p. 271. Graecum origine se non esse, sed in Asia natum, quodammodo significat carmine illo, quod p. . . A. St. exstat, et precibus a Neptuno secundam navigationem flagitat, qua in portum Piraeeum devehatur.* Sed frustra Reiskius Stephanianae Anthologiae paginam citare satagerat, ubi nusquam hujusmodi epigramma adparet. Primus illud publici iuris fecit Dorwillius in suo *Charitone pag. 181.*

(23) Cuivis intelligere datur, cur Salmasius hoc ultimum potius distichon, quam secundum, quod etiam ad manus procul dubio habebat, adlegaverit: quia scilicet illud τὸ μύρον suae sententiae minus favebat.

(24) Petronii verba haec sunt *cap. CXI: In conditorium etiam prosequuta est defunctum, positumque in hypogeo Graeco more corpus custodire, ac flere totis noctibus diebusque coepit . . . . secundum hanc orationem iubet mariti sui corpus ex arca tolli, atque illi, quae vacabat, cruci adfigi.*

(25) Bona licet eruditorum pars Petronium imperante Nerone floruisse contenderint; attamen id, quod iam suspicati erant Valesii fratres, cum ad extrema Antoniorum tempora esse reiiciendum, Nicolaus Ignara No-

tasse; non secus ac, si quis vellet Latinis quoque Tullii aetate cremandi morem abiudicare, propterea quod Macrobius *VII Saturnal. c. 7* testetur *urendi corpora defunctorum suo saeculo nullum esse*. Et re quidem vera Tullius *de Legibus lib. II cap. 22*, cum de sepulturae ritu ageret, scribit: *At mihi quidem antiquissimum sepulturae genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur. Redditur enim terrae corpus, et ita locatum ac situm, quasi operimento matris obducitur. Eodemque ritu in eo sepulcro, quo procul ad fontis aras, Regem nostrum Numam conditum accepimus; gentemque Corneliam usque ad memoriam nostram hac sepultura scimus esse usam........ Declarat enim Ennius de Africano: Heic est ille situs. Vere: nam siti dicuntur ii, qui conditi sunt: nec tamen eorum ante sepulcrum est, quam iusta facta, et corpus incen-*

---

strae Herculanensis Academiae Quindecemvir in sua Palaestra Neapolitana sat luculenter demonstravit non modo argumentis ex ejusdem Petronii stylo (quod Valesii confecerant) petitis, sed multo etiam solidioribus, utpote quae ipsaemet Satyrici narrationes suppeditant. Quibus argumentis etiam hoc licebit adcensere, quod scilicet eum sepulturae ritum commemoret, qui nonnisi collabescente iam Ethnicismo invaluit.

sum est. Et quod nunc communiter in omnibus sepultis penitus, humati dicuntur, id erat proprium tum in iis, quos humus iniecta contegeret. E quibus sane verbis patet luce meridiana clarius, Tullio, ut doceret, quid proprie *sepelire*, quid *humare* valeret, nulla sui temporis exempla huc suppeditasse, et proinde eum ad vetustatem provocasse, et tanquam de antiquissimo more loquutum. Quanti enim erat ei, qui etiam barbarorum exempla adlegare non dubitaverat, Attico auscultanti (uti paullo inferius) dicere: *Athenienses tui hodiedum sic factitant* (26). Sed quid multis opus,

---

(26) Cum scilicet *cap. 25* Atheniensium morem a Cecrope usque ductum cineres terra humandi, et fruges deinde inserendi, aliosque emortuales ritus descripsisset, concludit ad Atticum conversus: *haec igitur Athenienses tui.* Quem locum non bene assequuti sunt Ioannes Kirchmannus *de Funeribus Rom. lib. 1 cap 1*; Everhardus Feithius *Antiq. Homeric. lib. I cap. 14*, aliique, quibus persuasum est Athenienses, Tullio auctore, mortuos suos non cremasse, sed integros terra condidisse; propterea quod Romanus Orator scribit: *Nam et Athenis iam ille mos a Cecrope, ut aiunt, permansit, hoc ius terra humandi, quam cum proximi fecerant, obductaque terra erat, frugibus obserebatur.* Legendum sane cum optimis criticis: *corpus terra humandi, quod cet.* Quocumque tamen pacto legas, id dubitari nequit, hoc *capite* 25 Tullium non amplius de ritu urendi, vel humandi cadavera verba facere, sed *de sepulcrorum magnificentia minuen-*

quando Lucianus Petronio fere coaevus in περι πενθους de variis sepulturae ritibus loquens, adhuc Graecis cremandi morem, uti proprium adiudicat? ὁ μεν Ἑλλην εκαυσεν, ὁ δε Περσης εθαψεν, ὁδε Ινδος ὑηνῳ περιχριει, ὁ δε Σκυθης κατεσθιει, ταριχευει δε ὁ Αιγυπτιος, *Graecus exurit, Persa defodit, Indus adipe suillo oblinit, Scytha devorat, con-*

---

da, eaque de causa vetustum Atheniensium morem referre, qui terram, cui mortuus esset inlatus, statim obserebant, *ut sinus et gremium quasi matris mortuo tribueretur, solum autem frugibus expiatum ut vivis redderetur.* Quid vero sibi vellet verbum *humare*, iam superius *cap.* 22 explicaverat: *quod nunc communiter in omnibus sepultis penitus, ut humati dicantur, id erat proprium tum in iis quos humus iniecta contegeret... Nam priusquam in eos iniecta gleba est, locus ille, ubi crematum est corpus, nihil habet religionis; iniecta gleba tumulis, et humatus est, et gleba vocatur.* Cum igitur mox scribit *terra humandi*, non est cur ita accipienda sit *humatio*, ut significet cadaver integrum humo inlatum, et non potius cineres, cui gleba esset iniecta. Profecto si Tullio huiusce humationis stricte sumpte tam luculentum exemplum Atheniensium suppeditasset, inepte satis ad Cyri sepulturam antea provocasset. His adde, quae Kirchmannum non latuit, Thucydidis auctoritatem, qui *lib. II* de pyris, facibus, et combustione in suorum Atheniensium sepultura pestis tempore, tamquam de re consueta meminit; quare eius Scholiastes subdit: δηλονοτι καυσαντες τα σωματα· ουτος γαρ ην νομος Αθηναιοις, και πασιν Ἑλλησιν. Pro certo igitur habeas Athenienses post Solonis tempora ad Tullii aetatem vulgo crematos fuisse, et sic terrae inlatos, non secus ac Homerici heroës, aliique passim Graeci. Ceterum illud quoque verum est, quod Kirchmannus observavit, eum morem non ita perpetuum apud Graecos fuisse, ut nunquam ab aliquo violaretur.

dit Aegyptius. Tanti igitur non est Petronii auctoritas, ut tam retro respicere possit (27). Multoque minus Phlegon Hadriani Libertus nobis negotium facessit. Sera enim aetate nulli dubium, quin com-

---

(27) Quid vero, quod Petronius de Matrona Ephesia verba facit? Ephesiis autem usum fuisse Asiano more corpora εν ταις καμαραις condendi, Petronio teste, minime inficiamur. Nec quod Petronius ait: *Positum in hypogaeo Graeco more corpus custodire, ac flere totis noctibus diebusque coepit*, nobis incommodat; cum id tantummodo indicet, illud sepulcrum fuisse subterraneum, qualia erant Graecorum. Etenim scitum est ab usque Homeri aevo Graecorum sepulcra fuisse ὑπογαια, contra quam Romanorum, quae erant ὑπεργαια, h. e. *supra terram exstantia*, Salmasio ipso docente. Inde tamen minime sequitur in hypogaeis fuisse semper cadavera inlata, non cineres. Ὑπογαιον enim fuit Hectoris sepulcrum, quandoquidem Homerus *Il.* ω *v. 797* adpellat κοιλην καπετον, *cavam fossam*, super quam magni lapides strati fuere; ὑπογαιον pariter Patrocli σημα, et quidem τορνουμενον, *affabre expolitum*, *Il.* ψ *v. 255*:

Τορνωσαντο δε σημα, θεμειλια τε προβαλοντο
Αμφι πυρην.

Vterque tamen, sicuti ceteri Homerici Heroës (vide *Il.* η *v. 431*, *et Odyss.* ω *v. 67. et seqq.*) combusti sunt. Vt indicaret igitur Petronius Matronam pluribus diebus ac noctibus flentem perdurasse in conditorio *subterraneo*, fortasse addidit *Graeco more*, h. e. illud positum fuisse sub terra non secus, ac Graecorum sepulcra solerent; quod vero integrum cadaver mariti in arca situm foret, id non ad omnium Graecorum morem, sed ad Ephesiorum, qui licet Graece loquerentur, Asiaticis tamen institutis, non secus ac Gadarenus Noster, fortasse insistebant, est referendum.

bustio apud Graecos, aeque ac Romanos exoleverit, opera praesertim Christianorum, qui eum gentilem ritum execrabantur, uti optime animadvertit Io: Kirchmannus *lib. I de Funeribus Romanorum cap. 2.* (28). Vt ut tamen dederimus iam

---

(28) Dum haec scribimus opportunissime bina huiusmodi hypogaea in hac urbe detecta sunt extra pomoerium ad S. Ianuarii portam, qua in vicinia tribus et viginti ab hinc annis alterum erutum fuerat sub Patrum Missionis domo. In nuper enim instaurata domo, dum puteo defodiendo darent operam fabri, inventa est satis elegans camera in saxo tophaceo excavata, quae triginta fere palmos Neapolitanos longa erat, lata septendecim, alta tredecim, cuius parietes, demto fornice, opere tectorio erant exornati: circumcirca autem e solo tres circiter palmos alti surgebant undecim loculi in eodem saxo exsculpti, qui septem fere palmos essent lati, excepto qui contra portam erat aliquanto brevior. Erant porro loculi praegrandibus aliquot tegulis, ita confictis, ut sese invicem continerent, cooperti. In albo autem, quod singulis loculis impenderet, atramento, alicubi etiam stylo ferreo, plura descripta erant Graecis litteris, modo grandioribus, modo minutioribus, nomina, quorum aliquot aliis veteribus, fidelia dealbato pariete, fuisse imposita satis adparebat. Hinc porro transfosso intergerino pariete, in aliam contiguam cameram prorsus similem, licet angustiorem, patuit aditus. Septem ibidem erant loculi, quorum duo tantum nominibus inscripti. Multa hinc fictilium sigillorum, quae in tectorii operis corona digesta fuerant, et multiformium vasculorum suppellex extracta est, nummi vero nulli, quod sane dolendum. Inventa est autem uni loculorum superimposita olla terra, et ossibus oppleta cum inscripto nomine ΕΥΔΡΟΜΟΥ ΤΟΥ ΓΝΕΟΥ Alia in hisce hypogaeis erant observatu digna, praesertim Graecum distichon, quo

inde a Tullii aetate suos defunctos in la-

Euphronis theca distinguebatur, cui inlustrando operam nunc navat Nicolaus Ignarra Nostrae Academiae xvvir; sed ea huc non pertinent. Quod autem ad rem nostram facit, en profecto duo *Graeco more* hypogaea, quae tamen non alios ferunt antiquitatis characteres, quam qui illa post Antoninorum tempora reiiciunt. Neque id ex ineleganti clementorum deformatione repetimus; ex iis enim, utpote festinanter in pariete depictis, nec ab artifice, sed ab hominibus in hoc scripturae genere minime peritis nulla certa fieri potest coniectura; sed certiori longe indicio, qualia sunt ipsa defunctorum nomina inscripta. Ex iis enim quatuor sunt pura puta Romana, scilicet ΧΟΚΚΗΙΟϟ, ϟΠΤΡΙΟϟ, ΓΝΕΟϟ, ΠΑΠΕΙΡΙΑ. Nam si Straboni *lib. V* fides habenda est narranti Neapolim prae ceteris Graecis Italiae urbibus Romanorum dominatione in barbariem collapsis Graecorum institutorum fuisse tenacissimam, et in primis Graecae nomenclationis, quam constantissime suo aevo Neapolitani, etsí Romani (lege scilicet Iulia) evasissent, retinebant, ἑλληνικα ονοματα καιπερ οντων Ρωμαιων; proculdubio Romana, quae inibi leguntur nomina satis aperte posteriora Straboni tempora designant, imo eam prorsus aetatem, cum denique Romanorum colonia Neapolis evasit, postrema scilicet Antoninorum tempora; ut abunde Palaestinae Neapolitanae Auctor demonstravit. Quid vero quod cineraria urna Ευδρομου τε Γνεου luculenter ostendit non diu ante morem sepeliendi integra in loculis cadavera inolevisse, quando adhuc erant, qui veterem cremationem mordicus retinebant? Nec antiquius certe aestimandum alterum hypogaeum, quod in eadem vicinia anno 1758 detectum fuit, ut argumento fuere satis inelegantes characterum formae, quibus elegans sub Aristonis anaglypho epigramma exsculptum fuerat, et anaglyphi ipsius ruditas, nec non σφαλματα, quae aliam inscriptionem parieti impositam deturpabant; quae omnia collabescentem in urbe nostra Graecismum satis prodiderunt. Haec omnia adnotare non piguit, ut discant lectores, quam considerate gravissimae Salmasii auctoritati obluctaverimus.

pideis arcis condere Graecos coepisse; Philodemi certe epigramma Palaestinum morem redolet; siquidem mellis condiendo cadaveri meminit, quod procul dubio Graeci moris non fuit.

VIII. Et re quidem vera Lucretius tres sepeliendi modos enumerans cecinit:

Ignibus impositum calidis torrescere flammis;
Aut in melle situm suffocari atque rigere
Frigore, cum in summo gelidi cubat aequore saxi;
Vrgerive superne obtritum pondere terrae.

Ubi aperte discriminat melle conditum cubare in gelido saxo, et urgeri aggesta terra, quod alterum nempe antiquissimi Graecorum, Latinorumque moris fuerat, teste Tullio, et proprie Latinis *humari* dicebatur, uti Graecis χωννυσθαι et χεειν σημα, *aggerere tumulum*, ut Euripides in *Hecuba*. Melle autem idcirco condire cadavera institutum fuit, quia ut scribit *C. Plin. lib. XXII cap. 24: Ipsius natura talis est, ut putrescere corpora non sinat*: et *Colum. lib. XII cap. 45: Ea mellis est natura, ut coerceat vitia, nec serpere ea patiatur; qua ex causa etiam exanimum corpus hominis per annos plu-*

rimos innoxium conservat. To μυρον igitur, quod ab ape sibi fabricari postulat Philodemus, vel absolute mel est, vel certe unguenti genus, quod melle in primis constaret. Et quidem ex Plinii *lib. VII* discimus in omnibus fere unguentorum speciebus, quibus ad luxuriam veteres abutebantur, conficiendis mel prae reliquis locum habuisse. Quaenam autem fuerint gentes, quae melle in condiendis cadaveribus potissimum uterentur, docet Strabo *lib. XVI* de Assyriis ita scribens: θαπτουσι δ' εν μελιτι κηρῳ περιπλασαντες, *sepeliunt in melle cera oblinentes*, itemque Herodotus *lib. I*: ταφαι δε σφι εν μελιτι (29). Praeterea ecquis ignorat Hebraeis in more positum fuisse, ut cadavera unguentis delibuta (30), et linteis, fasciisque constricta in saxeis loculis conderent? Quem

---

(29) Democritum etiam praecepisse, ut suum corpus melle servarent, auctor est Varro περι ταφης apud Nonium, sed eius exemplum vulgus non fuisse imitatum: *Heraclides Ponticus plus sapit, qui praecepit, ut comburerent, quam Democritus, qui ut melle servarent: quem si vulgus sequutus esset, peream, si centum denariis calicem mulsi emere possemus.*

(30) Quamvis huiusmodi unguenta interdum fuisse pretiosa constet ex iis; quae de Christi D. N. sepultura habent Evangelistae; nihil tamen vetat opinari pauperiorum cadavera (in quorum numero fortasse erat Philodemus) solo melle condita plerumque fuisse.

profecto morem ex Aegypto ipsi derivaverant (31): quantumvis non omnes sepulturae ritus Hebraeis, et Aegyptiis essent communes. Denique etiam Spartanos suos defunctos in melle, vel cera adservare solitos, evinci videtur ex Herodoto, qui mortuo Agesilao, dum iter per Cirenen faceret, narrat : ὁτι του σωματος εν μελιτι κομισθεντος εις την Σπαρτην ετυχε της Βασιλικης ταφης τε, και τιμης: *corpus eius melle conditum relatum fuisse Spartam, et regio ibi cultu et honore sepultum*; licet Plutarchus, et Nepos in Agesilao cera oblitum eius corpus narrent, quod mel non suppeditaret. Verum id non alia sane de causa factitatum ab eis arbitramur, quam ut incorruptum servare possent, usquedum peregre Spartam pervenirent, nunquam idem facturi, si Agesilaus domi occubuisset. A Plutarcho enim accepimus, quid a Lycurgo indiscriminatim de sepultura institutum foret; scribit enim in *Lacon. Instit.*: Των δε θαφων ανειλε την

---

(31) Itaque cum Lucianns scribit: ταριχευει ὁ Αιγυπτιος, sub Aegyptiorum nomine intellige etiam Hebraeos. Fama enim pervulgata erat apud Graecos ab Aegyptiis Hebraeos fuisse prognatos, ut ait Strabo *lib. XVI*: φημη Αιγυπτιους αποφαινει τους προγονους των νυν Ιουδαιων λεγομενων. Hinc Tacitus *Hist. lib. V*: *Iudaeos corpora condere, quam cremare more Aegyptio.*

δεισιδαιμονιαν απασαν ὁ Λυκουργος, εν τῃ πολει θαπτειν τους νεκρους, και πλησιον εχειν τα μνημεια των ἱερων συγχωρησας. Περιειλε δε και τους μιασμους, συνθαψειν δε ουδεν επετρεψεν, αλλ' εν φοινικιδι, και φυλλοις ελαιας θεντας το σωμα περιστελλειν κατ' ισον απαντας: *universam de sepulcris superstitionem Lycurgus abstulit, concedens, ut in urbe mortui sepelirentur, et monimenta templis essent vicina: sustulit et pollutiones, et nihil permisit cum cadavere humari, sed ut cadaver in punicea veste, et foliis oleae aeque ab omnibus componeretur.* Vt ut tamen se res habeat, si quidem aliquando apud Spartanos hic melle condiendi cadavera mos invaluit, profecto dicemus e Palaestina profectum; nemo enim ignorat Spartanos ab Hebraeis fuisse oriundos (32). En igitur cur Graeco-Syrus Noster inter Hebraeos victitans mel ab ape ad sui sepulturam praestolaretur. En quam verum sit Gadarenos origine Graecos non fuisse. Sed de eius patria nimis fortasse hactenus.

---

(32) Ita fatetur Arius rex Spartiatarum *Macab. lib. I. cap. 12. v. 21: Inventum est in scriptura de Spartiatis, et Iudaeis, quoniam sunt fratres, et quod sunt de genere Abraham.*

*

IX. Quo autem tempore is floruerit, profecto ex Tullio discimus; siquidem de eo, tamquam de suo contemporaneo loquitur. In libro enim *de Finibus* loco *pag.* 1 citato Torquatum inducit aequalem suum adpellantem Syronem, et Philodemum *suos familiares.* Ex Oratione vero *in Pisonem* satis superque eruitur eum non modo cognitum Tullio fuisse, sed tum, cum eam orationem pronuntiaret, vixisse adhuc, et floruisse; eaque de causa nimis loquitur, ne eum offendat. Quod autem Asconius minime nos fefellerit, cum docuit de Philodemo illic verba fieri, comprobatum ex ipsomet Philodemo habemus, qui et Romam e Graecia se commigrasse testatur carmine, quod exstat in *Brunck. Analect. num. XXVIII* Τρισσους αθανατους; et Pisonem ipsum adloquitur epigrammate apud eumdem *Brunckium IX.* Quin se eiusdem amicissimum profitetur in alio epigrammate inedito, quod item extat in Palatino Codice Vaticano, et in Barberino (33):

---

(33) Huius epigrammatis fragmentum protulerat iam Salmasius in *Hist. Aug. pag. 424*, h. e. primum distichon, et secundi hexametri partem usque ad ενιαυσιον. Idemque edidit porro Brunckius Salmasium laudans, *Analect. Tom. III. Lection. et Animadv. p. 145.*

Αυριον εις λιτην σε καλιαδα, φιλτατε Πεισον,
Εξ ενατης ἑλκει μουσοφιλης ἑταριᾳ
Εικαδα δειπνιζων ενιαυσιον· ειδ᾽ απολειψης
Ουθατα, και βρομιου χιογενη προποσιν,
Αλλ᾽ ἑταρους οψει παναληθεας, αλλ᾽ επακουσῃ
Φαιηκαν γαιης πουλυ μελιχροτερα.
Ην δε ποτε τρεψης και εις ἡμεας ομματα Πεισων,
Αξομεν εκ λιτης εικαδα πιοτερην.

Corrige in primo pentametro ἑταρος (34), et redde: *Cras te in vile tugurium, carissime Pison, post nonam horam* (35)

---

(34) Sic profecto legit Salmasius, vel certe emendavit. Recte quidem; quia επιθετα sunt masculi generis μουσοφιλης, δειπνιζων. Praeterquamquod non de alio tam demisse scribere poterat Poëta; ut eius domum *vile tugurium* adpellaret, quam de se ipso, cum Senatorem Romanum, vel eius filium invitaret.

(35) Sic Salmasius *l. c. Ciceronis etiam tempore, non minus quam Martialis plerique omnes, et praecipue non valde negotiosi ab hora nona coenam inibant. Philodemus quodam epigrammate nondum edito Pisonem invitans, ab hora nona eum adesse iubet.* Consuetam tamen horam (quod superfluum videri posset) idcirco designare non omittit, uti doceat convivium minime lautum ac sumtuosum futurum, qualia erant quae maturius instituebantur, ac propterea *tempestiva*, vel *intempestiva* audiebant; sed parcum ac sobrium, quale Philosophi, ac Poëtae esse decebat: idque apprime tertio hexametro respondet, ubi *sumina*, *Chiumque vinum* defutura fatetur. Tantumdem enim erat post nonam coenare, ac sobriae coenae accumbere. Sic Nicolaus Damascenus *de August. Instit.*, ut Augusti sobrietatem commendaret, scripsit eum non ante decimam horam coenare solitum,

adducet tuus sodalis Musis amicus convivio celebraturus anniversariam Eicada (36). Quod si relinques sumina (37),

---

ni quando apud Caesarem, vel Philippum, vel Marcellum sororis virum convivio exciperetur: ουδε μεν τοι δειπνειν προ δεκατης ωρας εξω Καισαρος, η Φιλιππου, η του γημαντος αυτου την αδελφην Μαρκελλου. Hanc autem convivii parsimoniam nona hora designatam lepide honestat, atque excusat, minime otioso epitheto μουσοφιλης, quod sibi adrogat, quasi dicat coenam ante *nonam* domi suae idcirco adparari non posse, quia ipse *novem* Musarum cultor esset, h. e. Poëta, ac proinde minime opulentus. Ex hac ipsa porro, quam Poeta commemorat, hora nona, ortum videtur, ut pro εταιρος lectum aliquando fuerit εταιρις. Cum enim notum fuerit apud Romanos scortorum domos nonnisi post nonam patuisse, unde meretriculae *Nonariae* audiebant, (uti apud Persium *Sat. I.*) nil facilius fieri potuit, quam ut Grammaticus aliquis, cum legisset εξ ενατης, non de *amico*, sed de *amica* verba fieri cogitans, εταιρις pro εταιρος refingeret.

(36) Εικας dies cujusque mensis vicesimus dicebatur; ita apud Aristophanem *in Nubibus Act. I Sc. I*: ορων αγουσαν την σεληνην εικαδας. Hunc autem natalem Epicuri diem eius sectatores celebrabant, dicti propterea εικαδισται, ut apud *Athen. lib. VII cap. 13*: Επικουρειος δε τις εικαδιστης των συνδειπνουντων, non secus ac τετραδισται, qui quarta, et τριακαστοι, qui tricesima conveniebant, et convivia agitabant. Vide Casaubonum *in Athen. lib. VII cap. 9*, et Menagium *in Laërt. T. II lib. X segm. 18*. Cum autem εικας singulis mensibus rediret, cur eam adpellavit ενιαυσιον? Dicendum sane eum loqui de ea Eicade, quae foret natalis Epicuri anniversaria, et ipsa Gamelionis vicesima, quaeque idcirco prae reliquis menstruis sollemnior rediret, ut a Tullio discimus *de Finibus II: Quaero, quid sit, quod.... (Epicurus) tam accurate, tamque diligenter caverit, et sanciat, ut.... heredes sui de Hermachi* (h. e. *Hermarchi*, uti ex papyris nostris discimus) *sententia*

et Chii vini pocula, videbis certe omnino synceros sodales, atque audies acroamata multo magis mellita iis, quae apud Phaeaces audiebantur(38). *Quod si quando in nos etiam oculos convertes Pison, e vili tugurio pinguiorem Eicada reportabimus.* Quibus sane verbis Pisonem adolescentulum, suae disciplinae a Lucio pa-

---

dent, quod satis sit ad diem agendum natalem suum quotannis mense Gamelione: itemque omnibus mensibus vicesimo die Lunae dent ad eorum epulas, qui una secum philosophati sint.

(37) H. e. *Suillas cum lacte mammas*, cibum gulosis veteribus, aeque ac nostris delicatissimum. Sic Leonidas Alexandrinus in epigrammate apud *Brunckium n. XXXII:*

Μη παλι μοι μετα δορπον, ότ' ουκετι γαστερα πειθω,
Ουθατα, και χοιρων αρτι τιθει τεμαχη.

Ne iterum mihi post coenam, cum non amplius ventrem flecto,
Appone mammas suillas, et tomacula recentia.

Propterea cum Chio vino celebratissimo ea coniungit, ut indicet Pisonis quotidianam in coenando lautitiem.

(38) Adludit procul dubio ad ea, quae de Phaeacum coenis narrat Homerus *Odyss.* θ, a quibus Musica non seiungebatur; quorum regem Alcinoum sic loquentem facit *v. 248:*

Αιει δ' ἡμιν δαις τε φιλη, κιθαρις τε, χοροι τε.

Semper nobis conviviumque gratum, citharaque, chorique.

Ita quantopere Musicam negligeret Noster, etiam heic satis aperte indicat, ακροαματα illi lubentissime praeponens, quae suo tempore vulgo inolevisse scribit *Col. XVII*, quam consule.

tre traditum παιδεραστικως adloquitur (39).

X. Ceterum quod ad eius mores attinet, cum naturam bonam fuisse sortitum, eamque non Philosophia modo, sed litteris etiam expolivisse Tullius testatur *l. c.*, sed familiaritate Pisonis discipuli eum, qui magister virtutis esse debuerat, adeo fuisse corruptum, ut non modo peccanti adularetur, sed etiam eius adulteria elegantissimis versibus celebraret. Sed praestat ipsum Tullium audire *cap.* 28, 29: *Est quidam Graecus, qui cum isto vivit, homo, ut vere dicam, sic enim cognovi, humanus, sed tamdiu, quamdiu cum aliis est, aut ipse secum. Is cum istum adolescentem iam tum cum hac Diis irata fronte vidisset, non fugit eius amicitiam, cum esset praesertim appetitus: dedit se in consuetudinem sic, ut prorsus una viveret, nec fere ab isto unquam discederet. Non apud indoctos,*

---

(39) Quid enim aliud innuere potest ista efflagitatio του τρεπειν ομματα, *ut oculos convertat* is, qui domum subire, et convivio excipi non fuerit dedignatus, nisi modestam rei turpis sollicitationem; Quod cum Lucio patri minime quadret, hinc adolescentulo Pisoni filio carmen inscriptum suspicari licet. Quis enim ignorat, quanta inverecundia Graeci, et quidem Philosophi ingenuos pueros deperirent?

sed ut ego arbitror, in hominum eruditissimorum, et humanissimorum coetu loquor. Audistis profecto dici, Philosophos Epicureos omnes res, quae sunt homini expetendae, voluptate metiri: recte, an secus, nihil ad nos: aut, si ad nos, nihil ad hoc tempus; sed tamen lubricum genus orationis adolescenti non acriter intelligenti saepe praeceps. Itaque admissarius iste, simul atque audivit a Philosopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiscatus est: sic suos sensus voluptuarios omnes incitavit, sic ad illius hanc orationem adhinnuit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis a se illum inventum arbitraretur. Graecus primo distinguere, atque dividere illa, quemadmodum dicerentur; iste claudus, quomodo aiunt, pilam retinere; quod acceperat, testificari; tabulas obsignare velle, Epicurum disertum decernere: et tamen dictum opinor, se nullum bonum intelligere posse, demptis corporis voluptatibus. Quid multa? Graecus facilis et valde venustus, nimis pugnax contra Senatorem populi R. esse noluit. Est autem hic, de quo loquor, non Philosophia solum, sed etiam cete-

ris studiis, quae fere ceteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. Poema porro facit ita festivum, ita concinnum, ita elegans, nihil ut fieri possit argutius: in quo reprehendat eum licet, si qui vult, modo leviter, non ut improbum, non ut audacem, non ut impurum, sed ut Graeculum, ut assentatorem, ut Poëtam. Devenit, aut potius incidit in istum eodem deceptus supercilio Graecus, atque advena, quo tam sapiens et tanta civitas. Revocare se non poterat familiaritate implicatus: et simul inconstantiae famam verebatur: rogatus, invitatus, coactus, ita multa ad istum de isto scripsit, ut omnes libidines, omnia stupra, omnia coenarum conviviorumque genera, adulteria denique eius delicatissimis versibus expresserit. In quibus, si quis velit, possit istius, tamquam in speculo, vitam intueri; ex quibus multa a multis lecta, et audita recitarem, nisi vererer, ne hoc ipsum genus orationis, quo nunc utor, ab huius loci more abhorreret: et simul de ipso, qui scripsit, detrahi nolo. Qui si fuisset in discipulo comparando meliore fortuna, fortasse austerior, et gravior esse potuisset: sed cum casus in hanc

consuetudinem scribendi induxit Philosopho valde indignam: siquidem Philosophia, ut fertur, virtutis continet, et officii, et bene vivendi disciplinam: quam qui profitetur, gravissimam mihi sustinere personam videtur. Sed idem casus illum, ignarum quid profiteretur, cum se Philosophum esse diceret, istius impurissimae, ac intemperantissimae pecudis coeno, et sordibus inquinavit. Quod Tullii iudicium de Philodemi moribus a veritate alienum non fuisse, hoc ipsum volumen, quod inlustrandum adgredimur, satis comprobat; ex eo enim translucet animus per se satis ad bonitatem comparatus, et ab intemperantia abhorrens. Vide praesertim, quae scribit in *Col. VII.*

XI. E veterum porro librorum naufragio non aliud de tanti Philosophi, ac Poëtae scriptis adhuc emerserat, quam XXXIII epigrammata, XXXI scilicet, quae continenti seriae habentur in Brunckii Analectis *Tom. II*, et bina a nobis modo adlata, quae integra e mss. primi eruimus. Plura tamen opera cum scripsisse veteres memoriae prodiderunt. Et quidem Athenaeus *lib. X* citat *Philodemi* opus, cui titulus των εν Ροδφ Σμινϑιαν, quam-

vis *lib. III* eiusdem operis mentionem faciens, auctorem adpellaverit *Philomnestum.* Vtra lectio verior sit, ignorare cogimur. Ambrosius autem in *epist. 25 lib. III* nuper citata adlegat eius *Epitomas*, in quibus de Epicuri doctrina verba fecisse manifestum est. Diogenes vero Laërtius aliud eius scriptum commemorat, cui fecerat titulum: ἡ των φιλοσοφων συνταξις, et quidem pluribus constans libris; citat enim decimum. Hunc autem titulum non *de Philosophorum compositione* cum eius interprete Ambrosio, sed potius *ordinatam Philosophorum seriem* interpretari licet; ita ut eo in opere belle digesta haberetur Philosophorum omnium, eorumque dogmatum series, unoque verbo philosophica historia exhiberetur. Quod non modo confidenter adserimus ex eo, quod videamus a Laërtio hunc librum citari, ut doceret Epicuro hortante tres ejusdem fratres Neoclem, Chaeredemum, et Aristobulum ad philosophandum adcessisse (quod ad Epicuri philosophantis historiam pertinere nemo non videt), sed etiam ex cuiusdam Papyri fragmento colligi posse putamus. Cum enim primo e caveis eruta essent huiusmodi volumina, cumque nulla suppeteret ars, cuius ope tam fragilis materia evolvi posset, ut in-

credibili tum Caroli Regis, tum eruditorum omnium cupiditati, qua ardebant, talia antiquitatis nosse κειμηλια, aliquo pacto fieret satis; nil aliud succurrit (uti in superiori διατριβη narravimus), quam eorum aliquod gladio bifariam secare, ut lecta aliquantula codicis particula, de eo librorum genere iudicium fieri posset. Temere igitur in crassius quoddam volumen (fere enim quinque pollices latum est eius fragmentum mediam cylindri περιφερειαν continens) manus iniecere; quod dissectum integram columnam, et alterius partem elegantibus scriptam Graecis characteribus, curiosis oculis praebuit, quae a Cl. Mazochio, magno tum nostrae Herculanensis Academiae lumine, explicata, et commentariolo inlustrata sapientissimi Monarchae desiderium explevit. In ipsa autem columna, aeque ac in reliquis, quae postea evolvi potuere, de Epicuri vita, et dogmatis agitur (40); adeo ut coniectandum sit eo ipso volumine contineri vel totam την των φιλοσοφων συνταξιν, vel potius aliquem e decem eius libris. Non enim nobis persuademus integrum opus de unius Epicuri rebus gestis tracta-

---

(40) Ipsa est, quae inter fragmenta extat *Tab. I.*

re potuisse. Nam si alia adeo pinguis Epicuri historia per Philodemum exstitisset; hanc potius, quam alium quemvis librum Laërtius citasset. Itaque dolendum sane est, quod nimia festinatione voluminis nil contemnendi facta sit irreparabilis iactura: sed quid faceres, cum nulla alia eius legendi spes adfulgeret? Satis superque ab Optimo Principe, artium scientiarumque fautore acerrimo tam laudabili de caussa admissum peccatum reparatum fuit, cum neque curis, neque impendio pepercit ulli, ut evoluta haec volumina eruditorum oculis aliquando usurpanda proponeret. Nihil praeterea de Philodemi scriptis apud veteres commemoratum occurrit. Itaque prorsus nova sunt tum hoc *de Musica*, tum alia, de quibus in Diatriba Isagogica verba fecimus.

XII. Iam vero accedamus ad ipsum περι μουσικης volumen, deque eius argumento parumper disseramus. Quartum illud esse de hoc argumento pertractans, nota Δ titulo supposita satis indicat; nec tamen ultimum esse constat tum ex eiusdem libri conclusione, quam videsis, tum ex illis, quae *Col. VI et VII* in se recipit, quae reliquo hoc libro minime praestat, tum in primis ex *Col. XXXVI*, ubi ἑτερον βιβλον, si bene legimus, pro-

mittit. De Musica quidem perpetuo disputat, non tamen τεχνικῶς, sed φιλοσοφικῶς, et quidem secundum Epicuri dogmata, ut infra demonstrabimus. Nihil enim de Musicae artis praeceptis, nisi quid perfunctorie loquitur; sed totus est in agitanda ea quaestione, num Musica laude potius, an vituperio sit digna? Et num adeo utilis esse possit, uti veteres plerique exaggerabant, an potius per se ipsa ad mirificos pariendos effectus inepta, et saepe etiam periculosa? utpote quae aurium oblectamento unice sit comparata. Hanc scilicet alteram opinionem tuetur heic Noster e suae sectae placitis. Num vero reliqui libri adhuc delitescentes in Philosophico eodem argumento versati sint, an Musicam artem propius attigerint, hariolari non vacat.

XIII. Norunt profecto eruditi antiquitus ea in re fuisse controversum, et non modo Philosophorum scholas, sed integras quoque nationes pro altera parte stetisse. Itaque licet Graeci fere omnes, et Barbarorum quamplurimi (inter quos primi enumerandi Hebraei) perdite Musicam amarent, eique mirabiles admodum adsignarent effectus, summoque prosequerentur honore; apud Aegy-

ptios (41) tamen, uti noxia, animosque emolliens proscripta erat, nec non apud Garamantas, et Iberos, qui ob morum feritatem αμουσοι prorsus erant: Opici vero et Lucani libidini admodum dediti, teste Aristide Quintiliano *de Musica lib. II p. 72*, et αγευστοι παντασασι των εκ μουσικης καλων, *et qui bona e Musica provenientia nunquam degustaverant*, eiusdem lenocinii erant αναισθητοι. Spartani porro, et Romani, etsi Musicae usum in pluribus probarent, magno tamen honore Musicos minime afficiebant, ut Graecorum reliqui (42). Quod vero ad Philosophos

---

(41) Teste quidem Diodoro Siculo, qui *lib. I* sic scribit de Aegyptiis: Παλαιστραν δε, και Μουσικην ου νομιμον εστιν παρ' αυτοις μανθανειν.

(42) Musicam quidem Spartani vulgo discebant, teste Chamaeleonte apud Athenaeum *lib. IV c. ult.*: Χαμαιλεων... Λακεδαιμονιους φησι και Θεβαιους παντας αυλειν μανθανειν: et Plutarcho in *Lacon. Instit.* Εσπουδαζον και περι τα μηλη, και τας ωδας, idque ex Licurgi instituto, ut ibidem docet, quo nimium belli ardorem temperarent: ὁ γαρ Λικουργος παρεζευξε τη κατα πολεμον ασκησει την φιλομουσιαν, ὁπως το αγαν πολεμικον τῳ αμμελει κερασσεν συμφωνιαν, και ἁρμονιαν εχῃ. et Quintilianus *Inst. Orat. lib. I cap 10*: *Lycurgus durissimarum Lacedaemoniis legum auctor Musices disciplinam probavit*; ipsique prae omnibus veterem Musicam incorruptam servarunt, teste eodem Athenaeo *lib. XIV cap. 8*: διετετηρηκασιν δε και μαλιστα των Ἑλληνων Λακεδαιμονιοι την μουσικην πλειστον αυτῃ χρωμενοι. Dicendum tamen eam potius ut ludicrum animis ingenue temperandis relaxandisque idoneum, quam ut magni per se momenti

attinet, ecquis ignorat quantum Pythagorae, et Pythagoreis Musica deberet, quantisque laudibus eam mactarent? Instar omnium sit, quam adlegat Aristides *lib. I pag. 3* Panacmae Pythagorei orationem, qui aiebat: εργον ειναι μουσικης ου τα φωνης μονον μερη συνισταν προς αλληλα, αλλα πανθ' όσα φυσις εχει, συναγειν τε και συναρμοττειν, *Musices negotium esse non tantum vocis partes inter se componere, sed quaecumque natura suo ambitu concludit, cogere et concinnare.* Nec minus Plato eiusque sectatores, et Peripateticorum schola Musicam praedicarunt. Vadem damus Plutarchum in *De Musica*, qui cum pluribus probasset Platonis in Musica peritiam, concludit: ότι δε σεμνη η άρμονια, και θειον τι, και μεγα, Αριστοτελης ὁ Πλατωνος ταυτι λεγει. Η δη άρμονια εστιν ουρανια, την φυσιν εχου-

---

rem considerasse; siquidem Eudamidas apud Plutarchum *in Lacon. Apophth.* interrogatus, qualis sibi videretur quidam eximius fidicen, respondit: μεγας κηλεστης εν μικρῳ πραγματι, *magnus delinitor in re exigua*: cumque aliquis convivio lyram inferret, ait: ου Λακωνικον το φλυαρειν, *non Laconum est nugari.* Demaratus item audito fidicine, ait: ου κακως φαινεται μοι φλυαρειν, *non male mihi hic videtur nugari.* Romani vero leviorem etiam, et ingenuis viris parum dignam eam disciplinam ducebant, uti videre est apud Nepotem, qui cum in Epaminondae virtutibus commemorare vellet, *saltasse eum commode, scienterque tibiis cantasse*, semel atque iterum se purgat, atque profitetur: *haec ad nostram consuetudinem sunt levia, et potius contemnenda; at in Graecia utique olim magnae laudi erant.*

σα θειαν, και καλην, και δαιμονιαν: *Quod autem harmonia sit quid divinum, et venerandum, et magnum, Aristoteles Platonis discipulus his verbis confirmavit: Enimvero Harmonia res est caelestis, eiusque natura divina, et pulchra, et augusta.* Stoici autem, si Fabio Quintiliano *Institut. I cap. 10* credimus, non ita immodici Musicae amatores fuere, sed ab ea sapientem abhorrere non debere adfirmarunt: *Eius sectae*, scribit, *quae aliis severissima, aliis asperrima videtur, principes in hac fuere sententia, ut existimarent sapientum aliquos nonnullam operam his studiis accommodaturos.* At vero Strabo, cum Stoicus esset (43), praeclare nimis de Musica opinatus est; libro enim X quatuor enumerat, quibus Deum colere homines queant Natura ipsa dictante, ανεσιν *feriationem*, ενθουσιασμον, *divinitus immissum furorem*, κρυψιν μυστικην, *mysticum arcanum*, και μουσικην, ἡ περι τε ορχησιν ουσα, και ρυθμον, και μελος, ἡδονῃ τε ἁμα, και πολυτεχνιᾳ, προς το θειον ἡμας συναπτει κατα τοιαυτην αιτιαν, *et Musicam, quae cum in saltatione, rhythmo, et cantilena versetur,*

(43) Uti luculenter evincit Casaubonus ex ipsiusmet Geographi verbis, dum ipsum illustrat; nec non Lipsius in *Manoduct. ad Stoic. Philos lib. I.*

voluptate, artisque varietate nos ea de causa coniungit cum Deo. Deinde subdit: Ευ μεν γαρ ειρηται και τουτο, τους ανθρωπους τοτε μαλιστα μιμεισθαι τους θεους, όταν ευεργετωσιν· αμεινον δ' αν λεγει τις, όταν ευδαιμονωσι. τοιουτον δε το χαιρειν, και το ἑορταζειν, και το φιλοσοφειν, και μουσικης απτεσθαι. Μη γαρ, ει τις εκπτωσις προς το χειρον γενηται, των μουσικων εις ἡδυπαθειας τρεποντων τας τεχνας εν τοις συμποσιοις, και θυμελαις, και σκηναις, και αλλοις τοιουτοις, διαβαλλεσθω το πραγμα, *Bene quidem dictum est, homines tum maxime Deum imitari, cum beneficia conferunt: rectius autem diceretur, cum beate vivunt* (cur Casaubonus ab obvia, et opportuna του ευδαιμονειν significatione recedens explicare maluerit, *numina recte colunt*, ignoramus): *id autem fit gaudendo, dies festos agitando, philosophando, Musicam tractando. Neque enim si in vitium res excidit, Musicis artificia ad voluptatem accommodantibus in conviviis, orchestris, et scenis, et aliis eiusmodi, idcirco culpanda res ipsa est.* Itaque mirum videri non debet, si in Stoicum eximium Musicae laudatorem hunc Philodemi librum conscriptum esse mox ostendemus. Epicuri demum (omitto enim Cynicos (44)

---

(44) Quanti a Cynicis Musica haberetur, id unum argumento esse potest, quando Laërtius refert *lib. VI de Diogene*: σπουδαιολογουμενῳ ποτε ὡς ουδεις προσῄει, εαε-

humanorum omnium contemtores (dogma fuit, referente Laërtio in eius Vita *lib. X sect. 120* : μονον τον σοφον ορθως αν περι τε μουσικης, και ποιητικης διαλεξασθαι, *solum sapientem recte de Musica, et Poësi disserere posse.* Quid autem his sibi verbis Epicurus voluerit (quod nostra interest) explicare nisus est Petrus Gassendus *de Epicuri Ethica Tom. II pag. 25* : *Nimirum*, ait, *cum existimaret aut nihil, aut parum esse bonae frugis, quod ex iis artibus possit percipi; idcirco putasse videtur sapientem ita de ipsis verba facturum, ut cum vulgo eas ceteri aut commendent, aut complectantur, ipse potius vituperet, declinandasque doceat; aut seponendo certe pauca, quae retineri valeant, quod superest, ipsas omnino eliminandas suadeat. Quippe quod Plato de altera, Poëtica nempe, speciatim censuit, dum ex ea nihil aliud, quam laudes Deorum, virorumque fortium retinendas voluit, et cetera quod attinet, exterminandam penitus e Republica autumavit . . . . . idem Epicurus de utra-*

βαλε τερετιζειν· αθροισθεντων δε ωνειδισεν, ως επι μεν τους φλυαρους αφικνουμενων σπουδαιως, επι δε τα σπουδαια βραδυνοντων ολιγωρως, *quum seria aliquando loqueretur, et nemo intenderet, cantillare adgressus est: congregatis tum plurimis exprobravit, quod circa ineptos homines studiose concurrerent, seria autem negligerent.*

que censuit, hoc est etiam de Musica, quam corruptricem pariter morum bonorum reputavit. Quibus sane verbis Gassendus ab assequenda Epicuri mente parum aberravit, eaque cum Plutarchi testimonio conciliare belle potuisset, nisi quod Epicuri studio abreptus, Plutarchum illi imposuisse temere pronunciat, cum in libro *Quod non potest ivi suaviter secundum Epicurum*, scripsit: Μουσικην δε, σσας ἡδονας και χαριτας διας φερουσαν, αποστρεφονται και φευγουσι βουλομενος ουκ αν τις εκλαλοιτο, δι' ατοπιαν ὧν Επικουρος λεγει; φιλοθεωρον μεν αποφαινων τον σοφον εν τοις διαποριαις, και χαιροντα παρ' ὀντινουν ἑτερον ακροαμασι, και θεαμασι Διονυσιακοις, προβλημασι δε μουσικοις, και κριτικων φιλολογοις ζητημασιν ουδε παρα ποτον διδους χωραν, αλλα και τοις φιλομουσοις των βασιλεων παραινων στρατηγικα διηγηματα, και φορτικας βωμολοχιας ὑπομενειν μαλλον εν τοις συμποσιοις, η λογον περι μουσικων, και ποιητικων προβληματων περαινομενους· ταυτι γαρ ετολμησε γραφων εν τῳ περι βασιλειας, ὡσπερ Σαρδαναπαλῳ γραφων, η Ναρατῳ τῳ σατραπευσαντι Βαβυλωνος . . . . . τι λεγεις ω Επικουρε; κιθαρῳδων, και αυλητων ἑωθεν ακροασαμενος εις το θεατρον βαδιζεις, εν δε συμποσιῳ Θεοφραστου περι συμφωνιων διαλεγομενου, και Αριστοξενου περι μεταβολων· και Αριστοφανους περι Ομηρου τα ωτα καταληψῃ ταις χερσι δυσχεραινων, και βδελυττομενος ..... ουχ ὁμολογουσι δε τῳ καλῳ πολεμειν τον ασπονδον και ακηρυκτον πολεμον· ει δε μη ἡδονη προσεστι τι σεμνον, και καθαριον ασπαζονται, και αγαπωσιν:

Musicam vero (quantarum voluptatum et elegantiarum fertilem !) eos vitare et fugere ecquis volens reticere queat? ita absurda sunt, quae hac de re Epicurus tradidit. Pronunciat enim in quaestionibus dubiis spectaculis debere esse deditum sapientem, ludisque scenicis praeter ceteros gaudere; sed Musicis quaestionibus, et eruditis criticorum disquisitionibus, ne inter pocula quidem locum concedit. Imo Regibus Musicae studiosis auctor est, ut in conviviis narrationes militares et importunas scurrilitates potius tolerent, quam disputationes de Musicis, et Poeticis quaestionibus institutas. Haec autem ausus est scribere in libro de Regno, tamquam si ad Sardanapalum scriberet, aut ad Naratum Babylonis Satrapam . . . . Quid ais Epicure? Prima luce in Theatrum progrederis, Citharoedos audiiturus et Tibicines: in convivio, si Theophrastus de concentibus vocum disserat, aut de mutationibus Aristoxenus, et Aristophanes de Homero, manibus aures occupabis indignans, et abominans? . . . . . . Nonne profitentur isti se pulchras adversum res bellum suscepisse nulla pace finiendum,

nec indictum, qui nisi voluptas adsit, nihil egregium amplectuntur et amant. Quae Epicuri placita a Plutarcho relata minima contrária Laërtio sunt, ut putavit Menagius citata Laërtii verba commentans. Sapiens enim solus, aiebat Epicurus, de Musica, et Poësi recte iudicabit; idcirco quia solus praecisis inutilibus quaestionibus, exinde voluptatem, cui unice sunt hae artes comparatae, decerpere noverit, in quo tota Epicuri consistebat sapientia. Epicurus igitur Poësim, et Musicam minime damnabat, sed eos ridebat, qui magnas ad animum informandum utilitates ex iis expetebant, cum oblectationem solam inde capere possent. Quo sensu interpretanda sunt Tullii verba, quae ex persona Torquati Epicurei habet *I de Fin.*: *An ille tempus in poêmatis evolvendis consumeret, in quibus nulla solida utilitas, omnisque puerilis est delectatio?* Eam quippe in iis artibus utilitatem, quae ceteris *solida* videbatur, Epicurus non inveniebat, sed *delectationem*, quae tamen sibi erat *solidissima.* Hinc a Poësi exercenda, voluptatis gratia, minime eum abhorruisse, testis est Theon Sophista, qui hoc nomine ipsum reprehendit, quod prorsam orationem carminum metro numerosam

fecerit: cuius locum citat Menagius ibidem. At vero Plutarchi veracitatem probat abunde nunc Philodemus. Ipsissimus enim est eius scopus in hoc περι μουσικης tractatu. Quoniam probare nititur Musicam suapte natura auribus titillandis unice idoneam, atque hoc uno nomine commendandam, neque ad Divinitatem honorandam, neque ad animos commovendos, neque ad affectiones vel bonas, vel malas excitandas, neque ad mores componendos, neque ad fovendam virtutem hilum proficere; proinde quaecumque admirabilia de illa praedicarentur vel rotunde denegat, vel Poëseos vi esse tribuenda contendit, vel alio quovis pacto explicare satagit, et antiquorum testimoniis, vel aliorum Philosophorum auctoritati occurrere studet. Quin imo *Col. II. v. 30* φυσικωτατους adpellat eos, qui posthabitis de Enarmonico, et Chromatico genere quaestionibus *iubent ex utroque, quod auribus sit iucundius decerpere, quippe cum putent nulli horum generum aliquid boni, quod ipse tribuitur, naturaliter esse connexum*; οἱ δε φυσικωτατοι γε προς ακοην εξ ἑκατερας δρεπεσθαι κελευονται, ουδεν αγαθον συναπτομενον ουδετερῳ προσειναι κατα ταυτην φυσιν αυτης νομιζοντες. Isti autem φυσικωτατοι procul dubio sunt Epicu-

rus, ceterique eius sectae Coriphaei. Patet hinc profecto eodem in argumento versatum fuisse olim Epicuri librum, quem, Laërtio teste, περι μουσικης scripserat, non quidem in tractanda, vel commendanda Musica; atque falsum fuisse Ger. Vossium, qui in *De Natura Artium* cap. 58 *de* Epicuro sic scripsit: *Hic quoque de Musica opus condidit, ut apud Laërtium est in decimo. Nec mirum, si, qui bonam studiorum partem contemneret, is Musicen tamen honore eo dignaretur. Siquidem cantus, et instrumenta musica non infimum obtinent locum in offerenda voluptate, quae pro summo bono erat Epicuro.*

XIV. Ex toto autem Philodemi contextu adparet, ab eo certum quemdam alterius sententiae patrocinatorem in IV hoc volumine oppugnari; passim enim invenies: ουτος φησι, λεγει, εγραψεν, ενομισεν, οι τουτῳ παραπλησιον etc. ita ut adversarium κατα ποδα persequi videatur, quem procul dubio in libri exordio (quo caremus) suo nomine indicasse dicendum est. Quis autem ille fuerit, si quaeras, adserere non dubitamus eum ipsum Diogenem esse, quem nominat *Col. XXI*, et *XXIII* etenim *Col. XXI v. 19* cum explicasset, quo sensu sit accipiendum, ab antiquis

varia των μελων genera singulis Deorum fuisse adsignata, subdit irridens, non alium, quam Diogenem potuisse hoc sibi persuadere, *alios Deorum aliis cantibus flecti ac demulceri, et singulis propria convenire*, ει μη Διογενης, ait, αρα συνεπιθετο και τῳ, των θεων έτερους έτερα μελη προσιεσθαι, και πρεπειν έκαστοις ιδια. Quis enim alius foret Diogenes iste nullo agnomine distinctus, nisi ille, in quem disputat, et quem propterea cum nominasset, non confutat; abunde enim ex antecedentibus confutatum credidit, praesertim cum eum unum in iam absurda opinione fuisse diceret. Propterea subdit: και τι δει τ' αλλα θαυμαζειν αυτου; *verum quid interest alia istius absurda admirari?* atque deinceps alia eius dicta eodem tenore persequitur. Luculentius id etiam evincitur ex *Col. XXIII vers. 2*, ubi postquam de Archestrato verba fecisset, redit ad eumdem Diogenem Heraclidis auctoritate se tuentem: ἁμεν τοι Διογενης φησιν παρανοησαντας ἡμας αναγεγραμμενα παρ' Ηρακλειδη, *quae vero Diogenes ait adversus nostram sententiam scripta ab Heraclide.* Quoties igitur invenies ουτος φησι, εγραψεν, ενομισεν etc. intellige *Diogenem*. Ne tamen putes totum Philodemi opus in hoc uno confutando scriptore fuisse versatum. Si enim

ita foret, male inscripsisset περι μουσικης. Et quidem *Col. VI ver. 31* satis indicat se non in unum hunc philosophum stylum acuisse, cum se disputaturum spondet προς τους αλλους φιλοσοφους, cumque in huius libri conclusione scribit: τοσαυτα τοινυν ειρηκας προς ά τινες εγκεχειρηκασι, *cum iam tot tantaque dixerim adversus ea, quae aliqui tractarunt, etc.* Quare dicendum est, integrum eius opus duabus summis constitisse partibus, altera nempe, qua doceret secundum Epicurum, quid de Musica foret sententiam, altera, qua adversus eiusdem magni nominis fautores dissereret, inter quos nempe quarto hoc libro Diogenem praecipue confutat.

XV. Iam vero quisnam e pluribus eiusdem nominis Diogenes iste fuerit, inquirendum. At vel nulla de huiusmodi Scriptore ad nos antiquitus fama pervenit, vel non alius is est, quam *Diogenes Seleuciensis*, dictus vulgo *Babylonius* secta Stoicus, de quo Laërtius in Cynici Diogenis, et pluries in Zenonis vita; quia non multo ante Philodemum floruit; quemque cum honore citarunt Tullius (et quidem saepe), Quintilianus, Seneca, Gellius, Philo, Lucianus, Plutarchus: Strabo, Athenaeus; eum ipsum, quem cum Romam ad Senatum, Popu-

lumque legassent Athenienses simul cum Carneade Academico, et Critolao Peripatetico, *impetratum, uti multam remitterent, quam fecerant propter Orapi vastationem*, ut refert Gellius *Noct. Att. lib. VII cap. 14*, *modesti et sobrii* oratoris laudem apud Romanos reportavit (45). In hanc autem sententiam ea de causa descendimus, quia Philodemi adversarium Stoicum fuisse deprehendimus. Etenim *Col. X* scribit: και μην τι δ' ὑπο των Στωικων αξιουμεν, ὁτι μην εστι μυρια αλλα των μηδεν αγαθον παρασκευαζοντων; *et sane numquid secundum Stoicos dignitatem* (*Musicae*) *tribuemus, eo quod innumera sint alia, quae nihil boni adferunt?* et cetera ibidem, quae manifeste doctrinam sapiunt Stoicam; et *Col. XXI v. 2*: διοτι κατα τους Στωικους οἱ πολλοι θεοις οντες εχθροι, και ανοητοι, τας αληθινας τιμας των κρατιστων ουδ' ε-

(45) Teste eodem Gellio *l. c. Violenta, inquiunt, et rapida Carneades dicebat, scita et teretia Critolaus, modesta Diogenes et sobria.* Floruisse autem Diogenem M. Catonis aetate et ex Tullio *de Finibus II*, et *de Senectute* palam fit (ait enim Laelium fuisse eius auditorem); et Gellius *lib. XVII cap. 21* docet: *Non nimium longe M. Cato Orator in civitate, et Plautus, Poëta in scena floruerunt: iisdemque temporibus Diogenes Stoicus, et Corneades Academicus, et Critolaus Peripateticus ab Atheniensibus ad Senatum P. R. negotii publici gratia legati sunt.*

νευροσπαστοῦσιν, *propterea quod, cum secundum Stoicos maior hominum pars sit Diis inimica, et stulta, veros praestantissimae naturae honores ne somniarunt quidem.* Quibus in locis, ni fallimur, vel Stoicorum doctrinam irridet, vel ea idcirco utitur, ut ipsa Stoicum confodiat; secus nunquam ea fuisset abusurus adeo religiosus Epicuri discipulus. Columna vero VIII *vers. 32*, cum de Orphei saxa et arbores demulcentis fabula verba fecisset, deinde concludit: αλλα τοις τριηραυλαις, ὥσπερ ὁ Στωικος, αναμενως εφεστωτα ποιωμεν οικοδομοις; quae sic vertenda duximus, ut sententia cum reliquo contextu consonet: *An igitur aedificatoribus imponamus hominem, qui cum tibicinibus perpetuo illis praesit, uti Stoicus putat?* Quis autem alius esse potest hic *Stoicus*, nisi adversarius, cum quo congreditur, quemque saepe innuit pronomine *ουτος*, quandoque nomine suo *Diogenis?* Ad haec Stoicorum κορυφαιους non uno loco vellicat, ut Persaeum *Col. XIV, v. 13*, et Cleanthem *Col. XIII, v. 1*. Et alibi, ut *Col. IX*, Stoicorum παραδοξα suo adversario adscribit. Ad summam eam, quae ingens usque exarsit inter Stoicos, et Epicureos invidia, et obtrectatio passim prodit.

XVI. Et sano novimus a Stoico isthoc Diogeno librum fuisse conscriptum, cui titulus φωνης τεχνη (46), quem sicuti verisimile est de Musica, eiusque mirabilibus effectibus pertractasse, ita eumdem a Philodemo fuisse oppugnatum non temere suspicamur. Etsi enim, quae de eo libro in Zenonis vita adfert Laërtius, ad dictionem potius pertineant, quam ad cantum, et Grammatica sint potius, quam Musica; credibile tamen est Diogenem, incipiendo απο του περι φωνης τοπου, totam διαλεκτικην θεωριαν absolvisse. Siquidem dialectica (ut a Laërtio ibidem discimus) secundum Stoicos late nimis sumebatur; dicebant enim ειναι της διαλεκτικης ιδιον τοπον και τον προειρημενον περι αυτης της φωνης, εν ῳ δυκνυται ἡ εγγραμματος φωνη, και τινα τα του λογου μερη, και περι σολοικισμου, και βαρβαρισμου, και ποιηματων, και αμφιβολιων, και περι εμμελους φωνης, και περι ΜΟΥΣΙΚΗΣ: *esse dialecticae locum proprium et supra dictum de voce ipsa, in quo disseritur, quae sit literata vox, et quaenam sint orationis*

(46) Hunc librum forlasse non ignoravit Origenes, qui *lib. II contra Celsum* sic scribit de voce disserens: ουδεπω δε λεγω, ὁτι ου παντως εστιν αηρ πεπληγμενος, η πληγη αερος, η ὁτι ποτε λεγεται εν τοις περι φωνης. Duo enim fuere libri Stoicorum περι φωνης, alter Diogenis, Archedemi alter ab eodem Laertio citatus.

partes, nec non de soloecismo, de barbarismo, de poematis, de amphiboliis, de canora voce, et de MUSICA (47). Et re quidem vera Diogenes, Laërtio teste, definita prius voce το ιδιον αισθητον

---

(47) Diogenis librum περι φωνης τεχνη Dialectica tractasse dubitare non sinit Laërtius, qui *lib. VI, sect. 55* sic incipit: της δε διαλεκτικης θεωριας συμφωνως δοκει τοις πλειστοις απο του περι φωνης εναρχεσθαι τοπου· εστι δε φωνη αηρ πεπληγμενος, η το ιδιον αισθητον ακοης, ὡς φησι Διογενης ὁ βαβυλωνιος εν τη περι φωνης τεχνη: *Verum Dialecticae speculationis ratio videtur ipsorum plerisque a vocis loco incipienda. Est autem vox aër ictus, seu sensio, quae proprie auditum adficit, ut ait Diogenes Babylonius, in de vocis arte.* Id autem didicerat Stoicorum Princeps Zeno a Xenocrate, quem decem annis, Teste Timocrate apud Laërtium, audiverat. *Xenocratem enim*, ait Porphyrius Comm. in Ptolem., *eo nomine quosdam non immerito reprehendisse, quod cum susceperit de rebus Dialecticis tractationem, a voce inchoaverit; cum hi existiment ad res Dialecticas nihil attinere vocis definitionem, quod sit motus aëris; nec postea eiusdem distributionem, quod sit in voce aliud quidem, prout ex litteris componitur, aliud prout ex Diastematis, et Pthongis, quippe haec sint omnia a Dialectica aliena*, δια τουτο γαρ και επιτιμαν τινας ευλογως Ξενοκρατι, ὁτι εγχειρησας ὑπερ των διαλεκτικων πραγματευεσθαι, απο φωνης αρχεται, ουδεν οιουμενους ειναι προς τα διαλεκτικα τον της φωνης αφορισμον, ὁτι εστιν αερος κινησις· ουδε την μετα ταυτα διαιρεσιν, ὁτι εστι της φωνης το μεν τοιουτον, οἱον εκ γραμματων συγκεισθαι· το δε τοιουτον, οἱον εκ διαστηματων τε και φθογγων· παντα γαρ ειναι ταυτα αλλοτρια της διαλεκτικης. Tantumdem erat igitur Stoicis διαλεκτικη τεχνη, quam ἡ περι φωνης τεχνη. Hinc non levis oboritur suspicio Laërtium, cum *sect. 71* scribit: ὡς Διογενης εν τη Διαλεκτικῇ τεχνῃ, non alium ab altero περι φωνης innuere librum, ipsique titulum fuisse: Διαλεκτικη, η περι φωνης τεχνη, *Dialectica vel De Voce Ars.*

ακοης; tum ad λεξιν definiendam, deinde λογον, et διαλεκτον gradum facit: mox de quatuor et viginti elementis, de eorum divisione, et recta pronuntiatione loquitur: exinde ad enumerandas orationis partes pertransit, deque eius orationis virtutibus, et vitiis pertractat. Post haec autem Laërtius nos deserit; non enim id agit, ut Diogenis libri indicem prodat: attamen quis negaverit hunc suae sectae institutis obsequendo, post illa *de poematis*, *de canora voce*, etiam *de Musica* fuisse loquutum? Neque porro ab antiqua Musices tractatione alienum erat de litteris, earumque divisionibus, de syllabis, et earum quantitate, de pronuntiatione, aliisque id genus edisserere; siquidem μετρικη ab eorum Musica erat inseparabilis. Itaque videmus Aristidem Quintilianum bene longam libri I *de Musica* partem in hisce pertractandis insumsisse. Et Plutarchus in initio *Dial. de Musica*, scribit non modo Platonicos et Peripateticos de veteri Musica, deque eius corruptione scripsisse, αλλα γαρ και γραμματικον και ἁρμονικον οἱ επ' ακρον παιδειας εληλακοτες, *sed etiam Grammaticorum et Harmonicorum doctissimos.* Grammatica igitur a Musica non erat aliena. Per nos igitur concludas licet, non alium li-

brum in hoc Philodemi volumine impugnari, quam Diogenis Seleuciensis vulgo Babylonii, secta Stoici, inscriptum περι φωνης τεχνη, in quo scilicet nimius fuerat Musicae laudator. Atque utiram vel Diogenis liber non omnino periisset, vel Philodemus non sibi persuasisset, eum lectoribus suis usque praesto futurum, ut nos incredibili levasset labore! Is enim adversarium suum κατα ποδα persequens aenigmaticus saepe evadit, et magnum nobis negotium facessit, qui brevissimas eius responsiones ignotis Diogenis argumentis aptare nunc cogimur.

XVII. His accedit, quod nemo inficias iverit, tumultuarium huiusmodi scriptum fuisse, ita ut potius σχεδιασμα dicendum sit, quam opus ad limam exactum; festinationis enim plenum, et inconcinnum lectores facili negotio agnoscent; neque eam elegantiam, quam in hoc Scriptore prae reliquis Epicureis laudavit Tullius, inibi licet invenire. Itaque illud publicae lucis usura minime donatum ab auctore suspicamur. Idque profecto arguit Aristidis Quintiliani diligentissimi Scriptoris silentium, qui licet non multo post floruerit (vixit enim Plutarchi aevo) nullam tamen de tanti nominis Philosopho mentionem facit, cum Musicam commenda-

re instituisset. Quin imo ei nullum innotuisse librum, qui directe in Musicam scriptus foret, arguimus ex eo, quod ait *Lib. I* initio, se scilicet ad scribendum fuisse incitatum *multorum segnitia, ut discerent qualem disciplinam per summum nefas contemnerent*, εμε, scribit, δ' επηρεν επιχειρησαι τῳ συγγραμματι μαλιστα μεν ἡ των πλειστων περι το πραγμα ολιγωρια επιδειξαι προῃρημενον, οἱον μαθημα ου προσηκοντως δἰ ατιμιας αγουσι, et paullo infra: οἱ δε πολλοι και ταυτα παρ' ουδεν τιθενται την εξ αργιας, και απαιδευσιας ἡδονην της μετα λογου και οφελειας προτιμησαντες, *sed multitudo haec etiam flocci facit, quae voluptatem otio et ignorantia comparatam illi, quae cum ratione et utilitate coniuncta est, praeponit.* Quibus sane verbis non de veteri ullo magni nominis Scriptore, sed de sui temporis hominibus tantummodo eum queri manifestum est. Infra vero *pag. 69 et 70*, ubi plures ait Musicae maledixisse, putantes unicum eius scopum comparandae voluptatis fore; cum contra ipsa non nisi δια συμβεβηκος *per accidens* animos recreet, et ad virtutem capessendam proprie impellat; inter illos peculiariter Tullium nominat, qui in suis Politicis quemdam induxerat, qui ea de causa Musicam e Republica exigeret; et propterea ipse mul-

tis probat eam sententiam minime Romano Oratori sedisse, utpote qui alibi aliter de Musica sentire declarasset. Quod ipsum nobis argumento est Aristidem minime Philodemi opus novisse. Nam cum Philodemi accusatio haec ipsissima sit, si eius librum nosset Aristides, huius potius directe in Musicam scribentis, quam Tullii non id agentis auctoritatem declinare sategisset; imo pronum ei fuisset inferre, Tullium eo in loco Philodemi verba mutuatum esse, ut suo interlocutori accommodaret; quod nos a vero minime abhorrere putamus.

XVIII. Si igitur hac in re coniecturis indulgere licet, censemus id genus scripti in auditorum suorum, et fortasse in ipsius Pisonis filii usum fuisse a Philodemo concinnatum; excepisse autem, et litteris commendasse vel Pisonem ipsum, vel potius a manu aliquem eius servum, qui nec Graecus homo, nec satis excultus, et elegans foret; utpote qui multa peccavit inscitia, multa aurium hebetudine, multa etiam oculorum halucinatione. Nam aliunde certis constat indiciis hoc volumen partim aliquo dictante exceptum, partim ex αυτογραφω exscriptum fuisse. Ecquis enim Latini hominis inscitiae Graecum dictatum excipientis non

tribuat σφαλμα illud, in quod toties incidit, ut passim scriberet ει pro ι, et ε pro η, vel contra? ut adscriberet supervacaneum ι post ω in tertiis singularis imperativi, uti e. g. λεγεστῳ, et alia id generis errata, quae partim emendata, partim omissa in ms. leguntur. Huiusmodi, ni fallimur, σφαλματα, uti manifesto sunt indicio nullam, vel fere nullam in pronuntiatione fuisse tunc temporis differentiam inter ι et ει, inter ε et η, inter ω, et ῳ, sic imperitiam Graeci sermonis in librario arguunt, qui uno aurium iudicio, non grammaticis legibus in scribendo uteretur. Illa vero alia, ut e. g. pro καθελκοντων scripserit καθηκοντων *Col. IX*, nonne hebetes aures, quae aliud pro alio verbo dictatum acciperent, arguunt? In multis praeterea hallucinatum esse oculis dum transcriberet, non uno loco repetita κομματα, (quoties scilicet ei fraudi fuit eadem dictio recurrens) declarant; quae ut emendaret, uncis repetita inclusit, uti videre est *Col. XX et XXXVI.*

XIX. Atque haec quidem tolerabilia: quot vero verba, et κομματα resecuerit, quis divinare audeat? Profecto non uno in loco hiatus adparet, sensusque claudicare videtur. Quomodo ea nunc, nisi hariolando, supplebimus? Visuntur qui-

dem frequentes in ms. emendationes: modo enim punctis confixa occurrunt elementa, quae superflua sint, et expungenda; modo aliae aliis in interiecto spatio linearum impositae literae cernuntur, quod vel argumento est inferioribus deletis superscriptas esse retinendas, vel in infrascripta dictione illas esse inserendas; modo uncis (ut diximus) integra commata conclusa sunt, quae scilicet iterum fuerant repetita. Huiusmodi tamen correctiones neque αὐτόγραφον hoc volumen indicant, neque ex auctoris recensione factae esse videntur. Id autem arguimus tum ex eo, quod et nullae sint liturae, quae frequentes sunt in aliis, quae αὐτόγραφα censemus; tum quia correctiones eodem charactere factae adpareant; tum vero in primis quia emendata aliquot conspiciuntur, quae stare sine vitio poterant: quod procul dubio servilis manus indicium est, quae omnia quaecumque non penitus cum αὐτογράφῳ convenientia occurrerunt, emendavit. Vide quae adnotabimus ad *Col. XVIII.* Quid vero quod plura emendatione digna intacta corrector iste reliquit? Ecquis igitur huius hominis diligentiae penitus fidat, et nihil ei inter scribendum intercidisse putet, quam quod suppletum videat? His adde.

quod ubi plura verba, vel integra κομματα resecta forent, alius non erat supplendi modus, quam imae pagellae adscribere, uti in citato volumine των ὑπομνηματων περι ρητορικης factitatum cernimus. At in nostra hac papyro, cum inferior margo pessime admodum habita sit, fuerint, nec ne hujusmodi additamenta, quis noverit? Sed de his suo loco Lectores monebimus.

XX. De scripturae autem ratione, deque notis, quae hoc in volumine occurrunt, satis superque in praecedenti volumine disseruimus.

XXI. Reliquum iam est, ut, quam operam in hoc volumen contulerimus, lectores moneamus. Principio singulas eius columnas quam fidelissime aere incidi curavimus, quae autographum eadem mensura, iisdem characterum formis, unoque, uti iacent, contextu, iisdem notis, punctis, litteris, interstitiisque deformatum exhibeant, quin imo iisdem lacunis, scissurisque, quibus vel olim incendii vis, atque domus ruina, vel modo in ipsis evolvendis contrectatio tam fragilem materiem affecit. Tum e singularum regione integrum eius contextum minusculis vulgatisque characterum formis expressum adposuimus, sed eodem versuum numero, ut facillime in opposito autographo

respondentes invenirentur, distinctisque de more per interstitia vocibus, nec non commatis, et periodis per consuetas recentium librariorum notas. Supplevimus praeterea de nostro litteras, syllabas, voculas vel detritas, vel aliquando etiam ὑπογραφεας oscitatione depravatas, easque rubrica pinximus, ut primo statim intuitu lector inspiciat, quid de nostro sit penu; et facili negotio per se ipse investigare queat, bene ac feliciter coniectaverimus, nec ne. Emendationes enim, et supplementa ea tantum adscripsimus, quae prono veluti alveo fluerent, et res ipsa postulare et indigitare videretur: liberioribus vero coniecturis frena prorsus iniecimus. Persuasum enim nobis est eruditos lectores veterem Scriptorem propriis, non alienis verbis sua sensa promentem praestolari. Proinde cum in eas lacunas incidimus, quae non lectoris sagacitate, sed Delio urinatore indigerent, intactas reliquimus; et licet, quid sententiae restituendae desit, subodorari facile fuerit, verba tamen, quae nostra omnino forent, non Philodemi, adscribere pepercimus. Secus vero Latinam versionem adiunximus, quanto magis κατα λεξιν fieri potuit, adornatam, dum utriusque linguae indoles pateretur. Si quando autem a littera

recessimus, id ea de caussa factum est, ne nimium fidelis versio, infidelissima evaderet, uti huiusmodi rerum periti probe norunt. Integrum porro versionis nostrae textum capitibus pro materia ipsa distinximus, numero, et argumento in margine adscriptis, ut et textus integer ad autographi formam servaretur, et lectorum commoditati inserviremus.

XXII. Singulis porro Columnis scholia respondentia adscripsimus, in quibus adnotare non piguit, quaecumque ad textus dilucidationem forent idonea, adhibitis praesertim veterum Scriptorum parallelis locis, ut Auctoris mens fieret clarior, et nostrae coniecturae idoneo tibicine fulcirentur. Quo tandem grandiorum lacunarum hiatui aliquo pacto mederi possemus, ad calcem libri commentariolos singulis capitibus adiunximus, inibique breviter proponentes, quae foret Philodemi mens, qui scopus, quaeve ita scribendi occasio, integram totius capitis παράφρασιν sine ulla textus interruptione subposuimus. Quae enim *cursivo*, ut vocant, charactere interscripta invenies, illae nostrae sunt laciniae, quae mutilo textui adsutae continentem sententiae nexum exhibere posse coniectando adstruximus. Eo quidem pacto neque violentas textui manus inie-

cisse accusabimur, neque lectores omnino in salebroso itinere destituisse videbimur.

XXIII. Explanatis tamen iis, quae ad plenam textus intelligentiam faciunt, controversiam ipsam intactam reliquimus; nec enim nostra interesse credidimus inter Stoicum, et Epicureum iudices pro tribunali sedere. Praesertim cum utrinque peccatum esse constet, et quaestionis limites non recte, uti plerumque inter partium fautores fieri solet, fuisse praecisos. Bene autem et sapienter pronuntiasse Aristoxenum putamus, plerosque eo, quod Musicam minus cognoverint, nimios tam in vituperando, quam in laudando fuisse. Sic enim ipse apud *Meib. pag. 31*: γινεται γαρ ενιοτε εφ᾽ ἑκατερας αμαρτια. Οι μεν γαρ μεγα τι ὑπολαμβανουσιν ειναι το μαθημα και εσεσθαι ενιοι (lege αυτοι) μεν ου μονον μουσικ ι ακουσαντες τα ἁρμονικα, αλλα βελτιους το ηθος παρακουσαντες των εν ταις δειξεσι λογων, ὁτι πειρωμεθα ποιειν των μελοποιϊων εκαστην, και το ὁλον της μουσικης, ὁτι ἡ μεν τοιαυτη βλαπτει τα ηθη, ἡ δε τοιαυτη ωφελει· τουτο αυτο παρακουσαντες, το δε ὁτι καθ᾽ ὁσον μουσικη δυναται ωφελειν ουδ᾽ ακουσαντες ὁλως. Οἱ δε παλιν, ὡς ουδεν, αλλα μικρον τι, και βουλομενοι μη ειναι απειροι, μηδε τι ποτ᾽ εστιν· ουδετερον δε τουτων αληθες εστιν. Ουτε γαρ ευκα-

ταφρονητον εστιν ὡς νυν εχει το μαθημα, ουτε τηλικουτον, ὡστε αυταρκες ειναι προς παντα: *Quippe in utramque partem saepe peccatur. Nam quidam magni momenti esse hanc disciplinam putant: et hi quidem non tantum se Musicos fore putant, cum harmonicae tractatores unice audiverint, sed moribus etiam probatiores evasuros, ubi demonstrationes vel obiter auscultaverint, cum cuiuslibet conficiendi cantus modum tradere conamur, et, quod Musices est praecipuum, cum docemus, quaenam Musica moribus obsit, quaenam vero prosit: hoc, inquam, ubi obiter auscultaverint, quantum vero Musica in genere prodesse queat, ne auscultaverint quidem. Alii contra nihili rem, aut parvi certe momenti quae sit, agi censent: neque rudes se tamen tantillae rei haberi volunt. Neutrum autem horum iudicium veritati consonat: neque enim, ut se nunc habet huiusmodi disciplina, facile contemni debet: neque tanta est, ut quemadmodum aliqui putant, ad omnia sit sufficiens.*

XXIV. Non absimili certe ratione minime defuturos, qui nostram hanc qualemcumque operam in hoc volumen illustrandum collatam veluti nimiam in re inani vituperent, quosdam etiam, qui

modicam et nimis ieiunam traducant, arbitramur. Nobis autem satis superque erit, si perpauci harum rerum iusti aestimatores suis calculis non improbaverint. Adversus enim innumeros sciolorum ictus, qui linguam in quaestu conferunt, efficacissimum fors fortuna obtulit amuletum, litteratam scilicet gemmam, quam inter pretiosissima Regii Herculanensis Musei κειμήλια merito adservamus, cuiusque typum in huius praefationis calce aere expressum vides; hac enim praefulget sententia: ΛΕΓΟΥΣΙΝ Α ΘΕΛΟΥΣΙΝ ΛΕΓΕΤΩΣΑΝ ΟΥ ΜΕΛΕΙ (48) ΜΟΙ *DICUNT QUAE VOLUNT. DICANT: MEA NON INTEREST.*

ΛΕΓΟΥCΙΝ
ΑΘΕΛΟΥCΙΝ
ΛΕΓΕΤΩCΑΝ
ΟΥΜΕΛΙΜΟΙ

---

(48) In gemma utique legitur ΜΕΛΙ, quod non tam artificis imperitia, quam breviationis gratia factum credimus ob loci angustiam.

VERSIO
UNICUIQUE COLUMNAE
APPOSITA

COLUMNA I.

CAP. I. Nullam esse Musicam, quae ad animos informandos sit idonea.

ebrietate et satietate (*auditorum*) Musicos, et Musicae studiosos (*fatetur*) labore, et molestia adfici, ut adsequantur tum pulchram et decoram animi motionem, tum etiam asperam et molestam, quae sit propria, et temporibus opportuna; sed non, quod ex adverso respondet, scilicet omnino nullam eos invenire Musicam, quae morum nobilitatem, et diligentiam in animos ingerat, et proinde nec quae animos contrahere valeat secundum opportunitates, neque. . . . .

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

Itaque tum ea, quae Musici sunt, tum ea, quae Poëtae, inventa simul fuere ope ejus potentiae, qua

sensus pollent, percipiendi qualitates, quas adcipiunt, nec non oblectationes, et molestias, quae inde oriuntur; potentiae, inquam, quae partim ingenita est, partim studio comparatur. Ex ingenita enim, et inrationali *sensuum potentia* ille potius ipsius *Musicae* virtutis robur aestimat, quam e scientifica: quippe cum eam magis evidentem, magisque parabilem reputet. Hoc autem inrationale, et patens adeo, quod evidentia praeditum *Epicurus* ait, vulgo quidem receptum est. Etenim qui in eadem ferme sunt haeresi, non modo sensum, quantum ad suam adtinet dispositionem, nequaquam inhabile

COLUMNA II.

subiectum fatentur, in eo uno autem discrepant, num iucunde, vel iniucunde resonet, sed etiam eumdem sensum Musices criterium constituunt. Et sane, quantum ad haec adtinet, secundum quasdam praevias animorum dispositiones fieri potest, ut discrepantes evadant auditiones, quantum vero ad au-

rium ipsarum sensum, nulla omnino est differentia, sed omnes aures similes similium cantionum perceptiones habent, et cognatas voluptates suscipiunt. Itaque et enarmonii, et chromatici generis *cantilenae* distinguuntur non ex auditu, qui rationis est expers, sed ex praeconceptis opinionibus; quippe alii (quemadmodum qui in eadem istius sunt haeresi) *enarmonicam Musicam* dicunt esse gravem, et generosam, et simplicem, et puram, *chromaticam* vero effeminatam, adfectationis plenam, et inliberalem: alii contra illam austeram, et imperiosam, hanc lenem, et flexanimam adpellant; utrique vero ea, quae nulli illarum revera insunt, proferunt in medium. At qui naturam penitius noverunt, ex utroque Musices genere, quae auribus sint suaviora, decerpere iubent; quippe cum nullum eorum bonorum, quae Musicae adscribuntur, alicui generi suapte ipsius natura connexum putent. Huiusmodi sunt etiam de variis rhythmis, et melopoeiis opiniones. Patet igitur Musicam,

licet maxime multiformem fore naturaliter concedamus, non idcirco morum formas virtuti adcedentes unquam imitatum ire . . .
. . . .
. . . .
. . . .

COLUMNA III.

frigescentes, sive indignantes, sive quiescentes. Et propterea cum quaerit Musicus talem scientiam, qua dignoscere queat, quomodo certae quaedam sensuum adfectiones statim disponantur, rerum non exsistentium scientiam quaerit, et inania ad id praecepta tradit. Siquidem nulla modulatio, quatenus nuda modulatio est nulla ratione praedita, animum neque ex immobili et inerti statu excitat, et inducit ad capessendam in moribus dispositionem, quae naturae sit magis consona, neque calentem adhuc, et agitatum animum unquam compescit, et tranquillum reddit, neque ex alia in aliam propensionem deflectere potis est, neque praesen-

tem eius adfectionem vel augere, vel minuere: nec enim imitans quid est Musica (ut quidam somniantur, neque ut hic noster, qui morum *musicorum* qualitates non quidem imitatrices dicit, sed omnes omnino ita comparatas esse decernit, ut in iis simul insit magnanimitas et abiectio, virilitas et ignavia, modestia et audacia) non, inquam, est imitans magis, quam ars coquinaria: quapropter neque per se esse cantilenas *Enarmonii, vel Chromatici generis* differentes, neque per mutuam mixtionem, nec oppositas esse inter se invicem earum dispositiones, quantum ad aurium perceptiones adtinet; has enim differentias tantummodo artifices norurt. Quae autem dicit de eo, quod *cantus modulationes* commotionem excitent, et generatim sermone ipso sint magis commoventes, similibus adhuc manentibus moribus,

CAP II. An Musica Divinitati colendae per se sit idonea?

alibi infra videbimus. § Iam vero de honore, quo per Musicos Divinitas adficitur, satis quidem et superius dictum est, et infra rursus aliqua dicentur; haec tamen tanti momenti etiam nunc libet dicere. Divinitatem scilicet nostris honoribus nullatenus indigere, nobis vero natura inditum esse eam colere, in primis quidem sanctis animi impulsibus divinitus inspiratis, deinde vero etiam ceremoniis patrio ritu unicuique singillatim traditis., Musicam vero nequaquam fuisse imperatam. Quapropter non inde colligitur Musicam, *licet eas ceremonias comitetur aliquando*, singulis esse utilem, sed potius publicas preces. Et proinde patet nec quamlibet Musicae speciem, nec quidquid unquam traditione adcepimus valde usitatum ab antiquis, (neque ab omnibus, sed a quibusdam Graecis, et certis temporibus) quodque nunc per mercenarios homines, perque peritiam multum lascivienti voce

perstrependi *exercetur*, ad Divinitatem colendam rationabiliter conducere: et praesertim cum multo plus sit hodie venalitatis, et Musica in sacris constanter sit repudiata, tantum non in agonibus. Imo etiam antiquitus celebriorum *agonum* plurima praebitio non in cantibus, et instrumentorum pulsationibus consistebat. Ita ut et θεωρειν *spectandi*, et θεατου *spectatoris*, et θεατρου *theatri*, et . . . . .

COLUMNA V.

Atqui posset aliquis dicere etiam a verbo θειν, *currere*, dictum esse θεωρειν, et θεατην, et θεατρον; non enim quid magis commune cum ipsis habet nomen θειον, quam verbum θειν: ad haec *posset addere*, nos acceptum referre Diis morem spectacula indicendi eorum honoris gratia, non vero praesentem Musicam ad aures titillandas comparatam; quin potius a spectando cum oculis, tum mente ea fuisse dicta *spectacula*,

CAP. III. An Musica aliquid conferat encomiis, hymenaeis, epithalamiis, threnis?

§ Quoniam vero de institutione per musicam etiam sufficienter dictum est, de encomiasticis cantilenis eadem nunc dicamus; nempe quod encomia per poëmata fiunt, non vero ab his, quantum adnexam habent Musicam, de qua nunc quaerimus; et quidem ita fiunt, ut nullo pretio, nulloque intellectu sint laudatis viris: quod vitium et oratoribus, et universis scriptoribus est commune. Ad nuptiales vero celebritates etiam coqui, et cupedinariae mulieres advocantur: atque etiam poëmata sunt non Musica, quae commoda ab hoc nostro recensita praebent. In hymenaeis enim ab initio nonnisi brevis laudatio generis per ea texebatur, et apud quosdam, non apud omnes, solis autem nubentibus, non etiam reliquis. Et sane, si nuptiae absolute bonum dici possunt, nunc cum fere apud omnes abolita sint epithalamia, nemo sane ea, quibus nos destituimur, illis restituere sataget. Atque etiam amoris passio minime sancta, sed legum violatrix . . . .

quin imo propterea turbulentum esse. Neque quos dicit Musicae effectus, ab ea perficiuntur, sed potius a poëmatis: neque Musica simul, et Poësi adiuvatur amor, sed pluribus rebus, et multimode adcenditur: et ea, quae in re venerea hic vocat effectus, causa sunt utriusque, *nempe Musices et Poëseos*, interveniente quidem Deo, sed ut in omnibus reliquis rebus. Enimvero epicedia poëmata esse constat, atque ea nihil omnino mederi tristitiae, sed quandoque eam cohibere, ut plurimum autem intendere (et quidem ad id certatim contendentibus scriptoribus); modestiam vero animique decentiam ex illis non sequi, cum ea contra in passionis excessum *animos* evocent, nullam in eo partem suscipiente Musisa. Jam vero de eo, quod Musica bellicam virtutem adiuvet, satis multa superius dicta sunt, et fortasse infra dicentur adversus alios Philosophos.

CAP. IV. De Musica, quae ludicris certaminibus inserviret, quid sentiendum

§ Cantionum vero genus, quod ad certamina pertinet, neque ab omnibus commendatur (nos vero communem non singulorum bonitatem inquirimus); neque bonum aliquod hominum universitati adfert, nec ceteris, *qui illud recipiunt*, suffragatur. Ego vero nihili duco illiberalium hominum, et admodum abiectorum, et effrontium artem, ut istorum gratia . . . .

COLUMNA VII.

. . . iis, quae ad agones spectant; quantumvis illa nos *arte* oblectari fatear. Et proinde abscissa saltatione ex dramatis, nihilo inferiores sumus, quoniam in neutra earum erat, quod ad honestatem, et nobilitatem conduceret. Femineis vero *saltationibus*, licet poëmata sine interruptione fiant, tantum abest, ut inde aliquid putem ope Musicae ad nobilitatem, castitatem, et modestiam comparandam conferre posse, ut etiam valde lubricam, et suspectam reputem eam scholam, ne unquam plura incitamenta det

ad intemperantiam, et licentiam hodie debacchantem: de quibus alibi aliquando progressus verba faciam. § Nunc autem progrediens lego, in dionysiacis sacris, quae Dionysio auctore celebrantur, vetustum illud melos habere nescio quid commovens, et excitans animos ad agendum. At, *inquam*, si divino illud adflatu inductum fuisse dicit, de hoc non laborabimus amplius inquirere; sin vero, ut ignem dicimus naturaliter ustorium, quod comburendi vim a natura habeat, sic etiam melos istud existimandum putat, mehercle valde fallitur. Addere enim animum ad agendum nihil aliud est, quam proprio impetu ciere, et prius operi manum admovere; melos vero neque hortatorium est, quemadmodum sermo, neque concipitur suopte ingenio ad agendum ferri, et intus aliquid inserere, simul vero negligentes excitare posse pulsationum ope, et solvendo socordiam

CAP. V. An Musica suapte natura vi movendi polleat?

praeparare cunctantes. Etenim definiens melos ait, esse quid suapte natura commovens. Tradita igitur definitione tam absurda, consequens ei videtur, inde deductum esse morem adiungendi aliquod Musicum instrumentum agentibus remos in navibus, et olim messoribus, et vinitoribus, et aliis compluribus laboriosa opera conficientibus; quod et Ptolemaeum iste fecisse scribit iis, qui naves subducerent. Sed non modo non excitant, et commovent ad laborandum cantus, ut neque operi intendant, qui Musicam praebent, neque interea, dum canitur, opus perficiant operarii, sine Musica vero ideo minus valent, quia languidi in opus incumbunt; levior autem evadit labor voluptatis admixtione. Quod si audimus fabulis traditum esse Orpheum suae modulationis excellentia cum lapides, tum arbores pellexisse (quod nos etiam hyperbolice dicere solemus), num propterea simul cum tibicinibus constituemus, qui per-

petuo, ut iste Stoicus *iubet*, aedificatoribus praesit? Aio equidem propter ea, *quae dixi*, non propter huius deliramenta. Lepidum vero illud est, quod ait cantum non modo animos quodammodo disponere, sed insuper etiam corpora, tanquam si hoc pacto argumenti vim adaugeret. At non intelligit ad corpora cantum pertinere, veluti ad sensum, et auditum: propterea etiamsi . . . .
. . . . phaenome-

COLUMNA IX.

non ostendentem, quod magis praeter opinionem esset, superstruere, dicentem: non solum corpus, sed etiam animum quodammodo adficit. Verumtamen admiratione dignum est, quomodo ex eo, quod ait, probet illud, etiam corpora. Persona enim conformata in canentium morem commovit et excitavit ad cantus energiam, nequaquam melos movit corpus, et quodammodo adfecit, nisi velis melos esse habitum. Quod vero Pictor adsc-

quutus sit similitudinem, dum caneret citharoedus, a cantu id factum esse vult; sed animae ipsius commotionem hoc potius probat, quam exemplum naves trahentium; robur enim ostendit adversus capientes, quod est corporeum. Itaque ei permutandum erat, et per pictoris exemplum ostendere animum moveri, et excitari, per trahentium vero illud, quod ait, etiam corpora. At cum lepidissime certus quidam requireret, quid in cantu conferat ad similitudinem capiendam, scripsit absurdorum maximum. Quidni enim? etiam peritiores reddere artifices melos reputavit: felix sane homo cerebri erat. Hisce vero superaddit miraculis alia quoque monstra: commovens ait esse melos magis, quam rationabilem sententiam. . .

. . . .

COLUMNA X.

hoc uno usus argumento, quod Crexi poëma, quamquam per se non inconcinnum, multo augu-

stius videtur addito cantu ; et hymni , qui Ephesi , et Lacedaemone a Choris canuntur , haud tantumdem efficiant in auditorum animis , si cantum auferas , satis superque id putavit esse ad probandum , quod adsumserat , h. e. magis , musicam movere , *quam verborum sententiam* : nihil secum reputans , quod facile ipsi fuisset , videlicet : Est qui dicat nihil efficacius adferre melos ad gravitatem conciliandam , et ad sententias exprimendas , sed auribus tantum praebere oblectamentum : alii vero propter praesumtum Deorum , atque hominum honorem , non propter ipsum cantum eam adparere differentiam *putant* : alii denique id fortasse ita se habere , et sensum poëmatis , quod canitur , penetrantiorem evadere opinantur .

CAP. VI. Generali argumento, quod in honore apud veteres fuerit Musica, obviam itur

§ Quapropter quod apud antiquos in honore fuerit Musica , id quidem rudi , et inliterato viro argumentum esse utilitatis ipsa veluti cognatione propositum , instructo autem , et praesertim philosopho magnum dedecus *id argu-*

mentationis genus inducere *autumo*. Et sane numquid per Stoicos *Musicam* aestimabimus, quia innumera quidem sunt alia, quae nihil boni praebeant, *quorum aliqua sunt reiecta*, aliqua vero, et omnino mala producta sunt, secundum Sapientiam nullo honore habenda? . . . .

COLUMNA XI.

. . . .
quae nihil a cordationibus viris reputantur? an contra, interea dum universa fere Musica ad convivia pervenit? Huic vero nostro, qui homines plerosque insanire putat, non licet ad eorum iudicia confugere; iis autem qui ad ea confugiunt, nihilo minus improbanda est Musica, propterea quod recentiores eam omnino negligunt. Verum enim vero Poëtica est producta, Musicam autem, quae eidem cohaerebant, conspicuam effecere, ac propter oblectamentum, et animi distractionem, non propter fabulas ab

istis enarratas olim recepta fuit: neque aliter initia comparavit, fortasse etiam primitus prae aliis rebus utilior. Novimus enim a Musis factum fuisse Musicae nomen, quibus universam institutionem, et artes quascumque adceptas referunt, et ab initio feritatem fuisse ubique dominatam; minime vero novimus universis necesse fuisse *Musicam stricte sumtam* adripere; neque sane Themistoclem eam cognosse, licet peritissimus, et summus audiret Imperator. . . . .

. . . .

COLUMNA XII.

jubentium aliquid ad barbitum ludere hominem, qui animum simul, et vocem vino conruperit, et aientium dulce quod-

dam bellarium ipsam esse post convivia : hoc quidem dicere , quasi quidem cantus excitent , et intendant mentem ad conloquia , et ad concinnam conversationem . Iam vero de eo , quod a veteribus etiam adsumta sit Musica ad puerorum institutionem , ut ad virtutem informarentur , iam disputatum est (exceptis modo iis , quae de pietate dixit , de qua iucunde eum disputantem nuper audivimus , et iam congerimus responsiones) , quae virtus secundum Musicae speciem animos informet , nec non ad virorum *institutionem* : itaque , *ait* , testantur ipsi facto Zeti , quandoque etiam aedificandi studium Musica excitari . Etenim *ii* Musica *pueros* erudiri unice laudant , et qui eruditi non sint , vituperant , et a comitiis prohibent . Quarum rerum prima reapse evenit , altera vero de pueris et adolescentibus neque dici , neque esse ita potest ; ii enim ad eam virtutem , quae in viris

mox futura erit, praeformantur. Quid enim dicendum est adversus philosophum, qui sibimet dignum putet summorum scurrarum verba pro demonstrationibus adcipere ? . . . . . .

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

COLUMNA XIII.

damnatos, *ait*, et improbos fuisse ejus aevi philosophos, et alios quoscumque vituperat.

§ Silentio itaque praetereuntes, quae de temperantia, et fortitudine *ab eo* dicta sunt, quoniam de iis habitus est sermo, ad ea, quae ad amores pertinent, gradum faciamus. Illud vero ante omnia operae pretium est animadvertere, quod, cum amoris adpetitus malum sit, et quidem magnum, qualem Graeci omnes norunt, ridiculum valde est reputare, amatoriam exsi-

CAP. VII. An ad amorem Musica quid conferat?

stere virtutem, et insuper opinari cantus ad rectum amoris usum conferre; quandoquidem cantus in vocis solum adfectione versetur; amor vero in cogitatione, quae scilicet ipsa vanitatem, et nocumentum docet eius, qui et inexplebilis est, et iracundus, et rixas ciens (donec aliis responsionibus hisce philosophis occurramus); et non videre, quantam licentiae et intemperantiae praebuerit occasionem: siquidem bonis moribus videtur Musica suapte natura contraria. Praeterea vero, tamquam iure connexa, conveniens putavit ingenuis viris amorem adiungere: et vult quoque Timothei sententias poëmatum gratia excelluisse; poëmata vero . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

COLUMNA XIV.

ingenuis decentia haec meretricia non sunt, neque suapte

natura, neque per vanas hominum constitutiones. Neque porro hic exempla proposuit talium, sed emphatice simul cum sententiis perperam traxit etiam cantum, neque iuvenes cantibus conruptos fuisse demonstravit ab Ibyco, et Anacreonte, aliisque eiusdem furfuris, sed sententiis. Etenim, quae Persaeus vocabula conlegit, his conrupit; siquidem cantus, qui sequax est, in vocis qualitate consistens, conruptor esse non potest. Quapropter non huiusmodi cantibus, sed verbis et sententiis se etiam amasios insinuare, si lubet, confitebimur: Aristophanem vero ostendere antiquos in substrata herba (ut veteribus mos erat) voce fuisse abusos, atque oculis se ipso prostituisse, non cantibus; sin vero hisce ait, vapulare ipsi iam praediximus. Ista enim, quae tamquam indubitata refert, nemo unus lubens reduceret, quantum in ipsis est, neque ad huiusmodi coitiones viros

et mulieres evocaret, neque maturos adolescentes ad muliebria patienda. Nec enim is, neque Comici demonstrarunt tale quid de Agathone, et Democrito, sed solum adserunt: neque Nicander, neque C. . . . . id factum ostendit cantionum ope, sed decepit

COLUMNA XV.

si tamen decipere valuit. Neque profecto consolari valet Musica in amore infortunia, solius enim orationis hoc munus est; sed alia insuper mala adiicere misere animum distrahens, non secus ac venus, et ebrietas. Quod si poëmata potius ad id valere malit, ei concedatur: item et Philoxenum, si haec aenigmatis suis tradere voluit, non plane falli: sicuti nec Menandrum, qui ait multis scelestis incentivum illam esse, ex eo quod praebent aliquas opportunitates. At vero dicet: quaero, quo pacto Erato dicta est ab antiquis conferre proprie di-

ctam Musicam ad amatoriam virtutem? Patet profecto, inquam, eos intellexisse potius vel poësim, vel melius sapientiam; omnia enim haec Musis tributa sunt: atque id fortasse, non quia passiones in animum immittant, sed quia adversus eas dimicent. Taceo enim nunc (numquid enim vos id lateret?) omnem animi adpetitum et cupiditatem a veteribus amorem fuisse nuncupatum. Stultissimum autem foret, si lege receptus esset ille, qui posterioribus temporibus privo amoris nomine est adpellatus, veluti opportunus ad puerorum institutionem, eumdemque virginibus non decere arbitrarentur: si quidem expedit etiam a nominibus pendere, atque ab hisce, quae, ut alia, amator fortasse aliquis imposuit, atque ita privatas nominum impositiones putare tales divinitus esse, vel ab omnibus receptas

COLUMNA XVI.

CAP. VIII. Quid in conviviis praestiterit Musica?

§ At enim quoniam ad amatoriam virtutem nihil conferre Musicam adparet, manifestum quoque fit neque ad illam, quam hic noster eius adfinem dicit, hoc est convivalem, minime conducere, neque generatim ad convivia. Ego vero neque usquam esse hanc, quam dicunt, convivalem virtutem; neque adeo secundum prudentiam ab istis confingendam esse duco, nec fortasse eam in sapientes viros cadere; neque amores conviviis belle copulari existimo, utpote qui turbas facile cient, et ab animis oblectandis alieni sunt, et in dissentiones convivas coniicere valent. Atqui Musicam conviviorum familiarem esse vel ea, quae apud Homerum leguntur, satis quidem ostendunt. Propterea ut ut dederim etiam oportere in ipsis animum relaxari, et ludere, non utique concedam nullam aliam decentiorem esse ingenuis viris relaxationem et lu-

sum, quam ut alius canat, alius citharam pulset, alius saltet; atque coenarum causa quosdam meliores evadere. Profecto, inquam, meliores fiunt propter ea, quae musicis modis canuntur, non propter ipsam Musicam. Proinde nec confitebor eam a vino, quasi ex necessitate advocari, et prudentes viros omnia facere, quotquot iste ait

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

COLUMNA XVII.

non rusticiter, sed concinne conversari. Illud vero cum discendi utilitate inventum est, fabulari scilicet in mensa, et privatos homines ex communi consuetudine adsciscere, qui acroamata recitent in conviviis; nec inde excidere Homerum, et Hesiodum, et alios metrorum et carminum compositores; meliora enim sunt convivia, quae hisce

acroamatis utuntur: horum utique Musica quodammodo meliorcommodato adcipit non Musicos, sed Poëtas, eos nempe, qui modum et mensuram etiam in reliquis vitae actibus induxerunt. Igitur cum ex certo tempore, etsi non fere per totum (ut iste scripsit) varium oblectamentum per Musicos adportari admittimus, huiusmodi varium, et maius ex rerum multarum complexione oriri adfirmamus, non ab ipsamet Musica, quidquid iste scriptitet: animi vero oblectationem proprie adceptam deberi cantibus, et, non secus ac per Chamaeleontem adtractiones *colorum* fieri novimus, omnes fere a sententiis, et a poësi eius colores provenire.

CAP. IX. An ad amicitias conciliandas quid conferre queat

§ Denuo autem dicamus: quoniam ad amorem nihil invenimus conducere Musicam, neque ad amicitiam conferre putamus, etsi eam huic adfinem fecerimus. Cum autem alii nequaquam talem reputent, nobis sane minime videtur illi suapte natura cognata esse, neque il-

lum sequi, atque iuvare . .

. . . .

COLUMNA XVIII.

Etiamsi igitur ipsam convivia coagmentare concedamus, profecto cum illud non concedimus, solum conviviorum finem esse benevolentiae conciliationem, sed adhuc etiam alia; ad voluptatem quidem, non ad benevolentiam conducere confitebimur, et proinde neque ad amicitiam: utrumque autem horum evidens esse; hoc est tum iucunditate perfundi nos, dum Musicam audimus, tum nunquam nobismetipsos conscios esse ex cantibus, et rhythmis aliquid ad benevolentiam, et amicitiam impellens decerpsisse. Neque haec animum relaxant, eumque exhilarant sententiae, quae sunt ipsis adiunctae; sed contra cani sunt solitae, quas novimus adficere, quotquot fuerint relaxato animo, et ad hilaritatem disposito. Verumtamen et animos relaxet Musica, et hilares red-

dat, non secus ac potus, et cibi, et veneris fruitio, non idcirco eam amicitiae et concordiae causam reputamus; neque vero hoc pacto *inter nos conspirare*, sed contra propter hilaritates nos maxime dissolubiles evadere. § Lacedaemonios autem cum suis incomprehensibilibus non admittimus testes, cum dicunt se Pythium adcepisse oraculum, ut Thaletem adcirent, eoque adveniente animorum dissentionem cessasse. Testantur illi quidem, sed illi tantummodo, qui veteribus fabulatoribus, Musicisque addicti sunt; reliqui vero contradicunt, neque . . . .

. . . .

. . . .

CAp. X. Quid de Thaletis, et Terpandri historiolis sentiendum?

COLUMNA XIX.

quamquam eum se jactantem in anathemate *legimus* (si tamen verum est illud anathema obtulisse, atque, ut isti aiunt, inscripsisse) minime persuademur: neque eo argumento, quod Terpander ex oraculo advocatus fuerit ad civilem dissentionem cohibendam; etiamsi circa hoc quamplurimi eorum consentiant, qui musico sunt conrepti furore, atque hic fere solus eum canentem in phiditiis faciat. Enimvero opus erat, ut philosophi describerent, quonam pacto inrationales cantus rationabile dissidium cohibere valerent, atque ita tandem nobis persuaderent Thaletis, et Terpandri cantus sedasse Lacones; secus deberent recipere etiam Sybaritarum fabulam, et credere Apollinis hortamento advocatos fuisse coquos, et unguentarios: et sane melius per istos epulae ut plurimum fiunt, quam per cantus. At etiam si admittamus seditionem cessasse, et Lacedaemonios concordes evasisse illis advenientibus, in promtu est, ac multo probabilior explicatio, illum quidem *Thaletam* coepisse prius mu-

sicis oblectämentis illorum animos distrahere, et ut in his maxime essent fuisse adhortatum, deinde per argumenta, quae canendo instillaret, ut ad sanam mentem redirent persuasisse; atque, dum caneret, fortasse Laconibus imperasse, tamquam divino furore percitum, ut donarium, post partam domesticam quietem suspenderent; illos autem obsequutos fuisse inscriptione *posita*.

. . . .

COLUMNA XX.

istos in agonibus Terpander oblectavit; Lacedaemonas vero, qui oraculo non parere maluerant, oratione fortasse impulsos a seditione cessasse. Atqui etiam primum a Stesichoro non adcurate narratur, alterum vero, quod Pindarus refert, an dissentientes persuaserit, ignoramus. Si igitur utrumque adcidit per sermones poëtice adornatos (quandoquidem non per cantus); facilius fortasse id essent adsequuti, si prorsa oratione essent dehortati. Non enim

eos detinebat legis transgrediendae timor, tanquam Solonem, qui de Salamine recipienda furorem simulans consilium dedit per carmen elegiacum. Idem de insequentium aetatum cantu subscribamus, neque incredibiliorem aliam sententiam, ut iste, amplectamus: quod etiam secundum Comici poëtae sensum dicendum est. § Itaque ad ea, quae de religione scribit, gradum facientes dicamus, quod si propterea, quia Divinitas a multis per Musicam honoratur, adcommodatam religioni eam reputabimus, pari ratione etiam coquinariam talem ducemus, et corollariam, et unguentariam, et pistoriam, ad haec etiam agriculturam, architectonicam, picturam, figlinam; has enim artes, ut plures alias, eidem adcommodatas aliquis duxerit. . . . . quoniam

CAP. XI. An Musica eo nomine sit commentanda, quod religioni vulgo inserviat?

COLUMNA XXI.

per eam nemo unus honore adficitur, propterea quod, cum secun-

dum Stoicos multitudo sit Diis infensa, et vecors, veros honores praestantissimae naturae ne somniavit quidem: ac praeterea quia per poëmata magis Diis redditur honor, et cantus nonnisi modicum quid illis adiungit: atque Pindarum in ea sententia fuisse, cum ait, se divino furore percitum scripturum esse dithyrambum: imo etiam Comicum, cum unicuique Deorum suos cantus adsignat; sin vero aliter sensere, iis valedicere iubemus una cum aliis ineptientibus Musicis. Sed Diogenes utique unus sibi persuasit etiam istud, Deorum alios alii cantibus oblectari, et singulis proprios convenire.

CAP. XII. An Musica intellectum acuat, et ad alias scientias relationem habeat.

§ Atqui opus iam est alia eius monstra admirari. Etenim ad intelligentiam quoque excitandam valere, ait Enarmonicam, eo quod et terminos et differentias, et probationes multas suppeditet: exempli gratia, cum Musicus cecinit loco eorum, *quae tradita antiquitus sunt*, cantilenam a se aliter concinnatam, secummet disputando adsequi vel eas rationes, quae a Musicorum vulgo minime intelliguntur, atque adeo risu excipiuntur; vel multa

tentamina eorum, qui hisce cantilenis utuntur, de quibus operae pretium erit omnes analogias studiose inquirere. Comminisci enim et investigare rationes ad intelligentiam acuendam est utile. . .
. . . .
. . . .

COLUMNA XXII.

donec tales *analogias* invenerit; sin vero minus, eas quae huiusmodi simulent, quasdam vero etiam in profundo esse posita: nonne enim de omnibus postulabit Noster, ut inquirat? sin vero eam ait intelligentiam, quae ab animi prudentia originem ducit, nunquam ostendet magis ad eam conducere Musicorum, quam aliorum hominum studia. Cum autem ait, Musicae amatores habere quamdam speculandi vim Criticae adfinem; non modo errat, in quantum putans cantibus et rhythmis inesse decorum et indecorum, honestum et turpe, criticam ipsarum rerum speculationem dereliquit; verum etiam

in quantum (si quid tale foret) non demandavit ejus iudicium philosophis : immo per Iovem, in quantum ait Criticam , vel quid adfine Musicae iuhaerere , non istis (*Philosophis*) sed Criticis peculariter dictis eius iudicium concessit . Cum autem scribit Poëticae analogam esse Musicam et quod ad imitationem , et quod ad aliam inventionem ; quantum ad imitationem pertinet , nullam protulit demonstrationem ; quantum vero ad inventionem , non huic magis , quam aliis artibus *analogam probavit.* In quantum autem Musica scripto consignet , et reddat melos , esto , si lubet , aliqua inter ipsam, et Grammaticam adfinitas. Quid enim interest prudentis sagacisque viri huiusmodi anologias nosse , sive potius sibimetipsi inludere ? . . .

. . . .

utique ipsi concedimus histrionicae actioni, atque arti *analogam esse*. Porro dicamus, si universa isthaec manifestam habent cum solertia et intelligentia adfinitatem, necesse nobis videri etiam in illa studiose incumbere, nec non in picturam, et plasticen; etenim istae quoque analogiam ad illas habent, et ad plura alia, quae ad intellectum pertinent, uti etiam pleraeque artes. Archestratus autem, eiusque sectatores, qui etiam philosophica ad Musicam pertinere aiebant, hoc est, quae naturam vocis, et soni, et Musica intervalla, et similia spectarent, intolerabiles erant homines, non modo quia in alienissimam descendebant speculationibus provinciam, et pueriliter ad se, ad scientiam vero inordinate aliena advocabant; verum etiam quia solam Musicam istarum rerum specula-

CAP. XIII

An Musica ad virtutes animum disponat?

tricem adseverabant. § Quae autem Diogenes ait (quae quidem novimus fuisse ab Heraclide scripta de cantu decoro, et indecoro, de virilibus et effeminatis moribus; et de actibus harmonicis et inharmonicis relate ad subiectas personas) non longe scilicet a perfecta philosophia Musicam distare, eo quod ad omnes vitae functiones utilissima sit ipsa, atque etiam

COLUMNA XIV.

eius studium proprie viam sternere ad plures, vel potius ad omnes virtutes; ea nos exponentes in Hypomnematum tertio, et alia simul cognata ab aliis dicta, ostendimus, quam plena forent nugacitatis. Et quidem ridiculam etiam quidam de iustitia opinionem habeant necesse est; nec enim secum putare quis potest voces sonoras inrationalis solius auditionis motrices conferre aliquid ad dispo-

sitionem animi speculativam rerum utilium, et inutilium ad mutuam civium gubernationem, et ad cognoscendum, quaenam ex his sint eligenda, quaenam fugienda secundum ea theoremata, quae conscribere soliti sumus. Sed argutationes demonstrationi similes istis adparent. Etenim si Plato diceret Musicam prodesse iustitiae, fortasse probationem ab ipso adcepissemus; atqui analogam Musico dixit esse iustitiam, non vero Musicam Iustum esse, quemadmodum neque dixit Iustum esse Musicum, neque alterutram rem alterutri adiumento esse, vel conducere ad propriam scientiam. An non fortasse sutori, et pictori, et unicuique aliquam facultatem profitenti aeque analogam iustitiam dixisset? Numquid enim per ipsum artificibus fraudare licet? Protinus enim sic . . . .
. . . .

*

ubi subaudiendum est de iniusto, et ineleganti *artifice* id dici. Et quidem neque certis legibus subiecta est Musica, quin etiam suapte natura exlex, non secus ac iustus scenae adparatus; neque si nos praetergrediamur, quae circa ipsam aliqui praescripserunt, non secus ac circa illum *scenae adparatum*, nocumentum adcipimus, sed potius adiumentum, neque ipsorum praeceptis insistentes adiuvamur, sed potius laedimur. Quando igitur nihil invenitur ad aliquas virtutes conducens Musica, profecto neque ad universas ea conferet, propterea quod sunt invicem inseparabiles: rursus autem, non si copulantur invicem ipsae, idcirco ea, quae ad quasdam conferunt virtutes, etiam universis utilia fore necesse est. E Philosophis vero neque omnes utilem eam autumarunt sive ad omnes, sive ad aliquas virtutes; neque qui prodesse adseruerunt, id argumentis probarunt. Qui autem Musicae studuerunt, hoc adfirmarunt propter ea, quae omnibus sunt manifesta; neque singuli, qui didicerunt Musicam, idcirco didicere, quasi utilis ad virtu-

tes adquirendas aliquo pacto foret. Ex iis porro, qui minime didicerunt, si quis vel senex, vel exacta pueritiae aetate voluit addiscere, adsentatus est, vel pueruli animum gerebat, qui sapientissimus erat, et laboranti inquietoque animo otiosus sedebat, atque hoc pacto gloriam captabat, neque erubescebat tam sero discipulum fieri

. . . .

COLUMNA XXVI.

de omnigena virtute dicta sunt vulgaria, et nihili, et pugnantia, multoque magis ab aliquibus. Verumtamen neque in quantum sunt Poëtae, haec scire queunt, nedum in quantum Musici: suis autem sententiis, non rhythmis et cantilenis homines adiuvant: haec autem supervacanea sunt, et potius verbi adiuncta mentem distrahunt, ne sententiis pres-

CAP. XIV. Quid Musicae nomine sit intelligendum?

sim insistat. § Audivi autem, qui dicerent, nos agrestes esse, qui putaremus Philosophos, vel prudentes Musicos in ea esse opinione, ut credant cantus et rhythmos sublata verborum significatione ad virtutem impellere, quando viri isti putant sermones melodia, et rhythmis exornatos id conferre, et Plato aperte hoc adseruit: ideoque nos cum indoctis pugnare, non cum Philosophis: quin imo eos mirari, quod nos eum, qui instrumenta unice pulset, Musicum dicamus, atque dignum Musico putemus significatione carentia exhibere, nihilque docere; vel quod Pindarum, et Simonidem, et Lyricos omnes in Musicorum numerum referre nolimus. Ego autem istos a controversia declinasse reputo, et parva consectari intelligo, nihilque adposite loqui. Primum quidem, quia . . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

COLUMNA XXVII.

haec sunt, quae certa passionum excitandarum vi pollent non solum genera harmoniarum, verum etiam instrumentorum, uti ipsorum argumenta, et communiter eorum loquendi ratio declarat; utpote qui ut plurimum ne leviter quidem sententias adtingunt; cum autem carminum mentionem faciunt, ex utraque caussa effectum oriri declarant. Itaque satius erat propriam ipsorum opinionem eam dicere, non vero suas subtilitates illis adaptare, nosque agrestes pronunciare. Alterum argumentum est, quod illi putarunt omnibus, qui cantibus, et rhythmis operam darent, sufficere, si eaedem instrumentorum pulsationes, quae olim ab iis, qui homines instituerunt, et ad virtutem incitarunt, et manuduxerunt, inventae sunt, in posterum usque fierent. Tertium vero, quod huiusmodi phaenomena, atque alia sonituum ope se perficere numquam negarunt.

Num vero ipsi putarint omnes Musicos esse, nec ne, mitto quaerere: sed dico cantilenas modo instrumentorum pulsationibus consociatas, modo per se prolatas (per se, inquam, tunc sumtas, tunc vero seorsim a verbis, quibus adnectuntur) nihil in se habere eorum, quae isti opinantur. Si vero antiquitus iis minus oblectabantur, a nobis certe recipiuntur . . . .

. . . .

. . . . conviciantur

. . . . cum verbis cantus copulatur . . . . . .

. . . .

COLUMNA XXVIII.

nisi haec etiam secundum Cleanthem dicere voluerint; qui ait meliora etiam esse Poëtica, et Musica documenta sermone philosophico, qui sufficienter quidem cum Divina, tum humana enunciare valet; cum tamen nudus per se non habeat verba idonea Deorum [magnitudini explicandae, metra, et cantilenas, et rhy-

thmos quam maxime accedere ad Divinae contemplationis veritatem: quo effato nihil magis ridiculum facile est invenire. Nec enim, *aiunt*, sententiae per se inutiles sunt, sed si cum cantu prolatae fuerint, ex utraque re commotio gignitur: etenim ab ipsis sententiis illa usque oritur, nec sane modica; sed addito cantu maior exurgit. At vero si commotio mediocris erat *sine cantu*, dici potest eamdem *addito cantu* remanere; sin vero abrupta erat et brevis, cum veritate dices evadere remissiorem et propter oblectationem, et propter distractionem, quae tum ab oblectatione, tum a magnitudine vocum, earumque proprietatibus oritur, et propter verborum pronunciationem continenter factam, non secundum naturam, et propter loca, et tempora, quibus audimus, aliasque plures causas. Enimvero nemo unus foret, qui risu non difflueret, si inter cantus, et instrumentorum sonitus viros videret consilia agere, vel tristes adhortari . . . . . .

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

COLUMNA XXIX.

nec enim, si quis tragicorum, vel comicorum more caneret, ferre possemus (etsi magis *iste cantus* vulgari sermoni adpropinquet) nedum si quis citharam pulsaret. Omitto autem, quod, his omnibus concessis, nihilo differt utilitas, quae Musicis, quam quae amusis provenit, propter quam utilitatem ipsi suadent huic disciplinae accedendum. Aio igitur et instrumentorum pulsatores, non tibicinem modo, sed quicumque ad tibiae consonantiam canunt et ipsum Aristoxenum, siquidem per excellentiam cognomine Musici vocant, et Musicos quoscumque non solum sensu vacuos sonos reddere, quemadmodum sunt instrumentorum, et stridulas voces, sed etiam, quoties sermones reddunt, sermonibus ipsis superflua reddere. Cen-

seo autem Pindarum, et Simonidem non solum vitae magistros fuisse, sed etiam et Poëtas, et Musicos; at in quantum Musici erant, animos exhilarasse, in quantum vero Poëtae, effecisse, ut sermones proficerent, utique concesserim; non vero per hoc, vel admodum certe parum, neque Musicos solos, vel magis quam alios, *id oblinuisse*, sed omnes aeque scientiis excultos homines, quocumque tandem nomine adpellarentur. Omnis enim utilitas a sermocinationibus provenit, neque nudos cantus, et rhythmos profuisse dicam . . . .

COLUMNA XXX.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

§ Nugati autem sunt, quotquot olim disseruerunt etiam *De Musices* cum caelestibus meteoris similitudine. Ut demus enim hoc, solis, lunaeque motum, ac distantiam ad Musicos sonos analoga esse, atque

CAP. XV. An Musica caelestibus meteoris respondeat?

Zodiacum proportionem ad Canonis divisionem habere, non idcirco *Musicæ cum cœlestibus corporibus* cognatio demonstratur, propterea quia multa sunt, quae quamdam analogiam inter se exhibent, quae tamen nimis, quantum distant; et istam differentiam in caelo regnantem observare, nihil emolumenti ad ipsam virtutum adquisitionem, morumque conrectionem adferre posse videtur . . . . .
. . . .
. . . .

COLUMNA XXXI.

a quibusdam ; verumtamen non ita . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . utrosque artificiose elaborare. At certe si ἀποτελέσματα h. e. *genituras* adversus vitae difficultatem, et calamitatem prodesse concesserimus, non statim inde sequitur Musicam secundum eorum analogiam se

habere, et caelestium corporum contemplationem. Nemo enim, ne ex ipsis quidem Musicis huiusmodi cognovit, neque cognita ostendit; sed hanc sententiam a quibusdam Pythagoricis haurientes aliqui recensent. Si autem e converso exploratum est universos reapse haec neglexisse, non statim Musicae cognitionis vere ignaros esse *dicemus*.

CAP. XVI. Num animi adfectus immutare queat?

§ . . . . quanto . . . . tanto disciplinam . . . . Musicae . . . . . . animo excruciari . . . . . . cantus magis . . . . animum commovere . . . . Verum cum quis omnem . . . . exhibeat, et . . . . animum Musicam pro praesentibus dispositionibus misericordis, vel contra . . . . dicere . . . . ista quidem . . . . nos reddunt, magisque . . . animis, sed a tragoedis, et

. . . .
. . . .
. . . .

COLUMNA XXXII.

. . . .
. . . . non cantus, et . . . . sed adfectiones ipsae; atque haec multorum sunt, neque ab illis fiunt. Sed etiam hinc sequitur secundum evidentiam, quod neque scenici artifices, qui cantus illos perficiunt, dicta habent vitia, neque ex privatis viris, qui sunt politiores, nedum sapientes, et philosophi; quemadmodum neque histriones, qui obiter audiunt, et ad summam quicumque eos auscultant, utpote qui neque turpibus verbis, neque gestibus, neque sententiis adsueverunt. Et si quandoque haec a voce originem ducunt, secundum quam nos personis ipsis . . . . fortasse aliquibus . . . .
. . . .
neque qui ita sunt adfecti, postulant ea, quae citharoedus canet ad rhythmum. Si

quis autem putet etiam syllabas imitativas esse, et Musicam ut plurimum adfinibus spectaculis, ac gestibus, et quibusdam verbis belle conrespondere, atque per illam animi vim emolliri, et adeo immutabilem sapientiam levissimis rebus distrahi . . .
. . . .
. . . .

COLUMNA XXXIII.

simili modo adfectos, quippe etiam concio animos opposite dispositos misericordes, et compatientes, et aeque mansuetos reddat. Ut quid frustra evanescere? cum evidens sit, potiores non esse odoribus, et succis cantus istos, quos aiunt immutare posse huiusmodi inter se opposita. § Falsi sunt autem; quotquot dixere etiam ex artibus hanc unam omnibus et omnino prodesse; etenim agricultura, et textoria, et architectura, et politica, et plures aliae *omnino prosunt*: imo vero

CAP. XVII. An utilitatem Musica pariat?

has prodesse iure quis dixerit, utpote quae necessariis malis auxilium ferunt, hanc vero tantum naturaliter, non necessario oblectare: atque secundum ipsum eorum ratiocinium Philosophia non solum Musicâ, sed etiam pluribus practicis, vilibusque artibus deterior esset, quippe ab ea rari sunt, qui emolumentum capiant. Simplicis autem viri et incauti est auctoritate illorum niti, qui Musicam didicerunt, quod ad magnam ipsius utilitatem, quam et a viris, et a pueris percipi autumant; fieri enim potest, ut vel sese iactitent, vel decipiantur. Et multi quidem fatentur, Musicam neque suos filios conrexisse, neque meliores reddidisse; multi vero, quippe sibi putent expedire artifices recipere, et ab illis invicem recipi, eam suos filios meliores reddidisse adfirmant. Itaque

COLUMNA XXXIV.

etiam Damon, si talia coram veris, non fictis Areopagitis ad-

seruit, perverse eos ludificavit. Minime vero mirari debemus, si ipsa apud Athenienses, Graecosque universos in honore habita sit, et iisdem digna praemiis, quae sacrorum ludorum victoribus dantur; etenim et multa alia simul, et magna mala *in praetio habuere*: ideoque Philosophiam, utpote quae universis praemium non pariat, despectam cerne; et propter eidem adiuncta Musicam nimis produxerunt; et eius Musicae, quae hodie ab istis laudatur, nihil tradiderunt. Atque haec de prima parte; etsi pluribus de hisce in secundo Hypomnematum disseremus. § Iam vero neque Deorum aliquis inventor fuit Musices, neque eam hominibus tradidit, sed sic eam didicerunt, uti nos superius explicavimus. Loquendi autem, et ratiocinandi artem, et eruditivas scientias nemo vel religiosus vir sibi persuadet Mercurium, et Minervam, et Musas *nos docuisse*. Quod si ratio, vel ratiocinium Musicam indu- C.XVIII. An Musicam Dei invenerint?

xit, non protinus utilis illa erit, propterea quod etiam pessima rationis ope inventa sunt: rationem vero, et intelligentiam, et eruditivas scientias duas capere ansas novimus. Itaque si ob hasce causas inventores Musicae sunt Dii, reliquas etiam artes

COLUMNA XXXV.

tradiderunt: hi vero, quasi hanc unam tradiderint, hymnis extollunt. Omitto enim Deos nobis repraesentari laboriosa et difficilia refugientes: Minervam profecto tibias etiam odisse fabulati sunt; et Mercurium alteri suam tradidisse lyram. Hoc autem *de Mercurio* adversus hunc, qui Musicam Deos exercere adfirmat, iocandi gratia dictum esto: et duo priora metaphorice sumantur: et Musicum neminem eorum esse dicamus. Seposito autem hoc ultimo argumento, haec etiam adaptentur adversus eos, qui Deorum gaudium, cum per Musicam honore adficiuntur, exaggerant, nimirum nec eos tali honore indigere, ne-

que illo quidquam adfici; tum vero minime Graecis esse conveniens Deos venerari hoc pacto, quod idem est, ac Barbarorum cultu eos prosequi: illi enim per isthaec Deos rite colere autumant; tum etiam legislatores, et politicos aeque deceptos fuisse, cum ad haec essent adsueti, cumque putarent illos etiam (*Deos*), aeque ac nos, aurium sensu per Musicam oblectari, nequaquam vero aliter; tum denique alia illa, quae usque adhuc disputavimus in illud argumentum, quod Musica nihil ad veram germanamque pietatem conducens habeat. Neque porro Heroes theatra constituerunt, neque sane theatrum magis, quam Philosophia publicae institutioni inservit . . . .
. . . .
. . . .

COLUMNA XXXVI.

admirari et sectari stultitias, quas Poëtae tradunt.

§ Non displicet nunc, nisi etiam necesse est, caussas, CAP. XIX. Quibus de caussis vulgo

Musicam di- scerent? ob quas Musicam vulgo didicerunt, edisserere, et aperire. Quippe scilicet inepti viderentur homines quotquot nec genere, nec fortunis distincti Musicam profiterentur, et opifices, et quasi conviviorum ministri esse ducerentur, nisi aliquas commenti essent rationes, qui huiusmodi exercerent: mox vero magnorum hominum unus vel alter, qui moderate cithara et melodia usus est, et vulgus omnis rationes hasce delectationis gratia receperunt. Excellentium enim virorum acta, diversaeque opiniones alio pacto loquuntur. Enimvero Democritus maximus naturae interpres non ex antiquis solum, sed etiam inter quotquot ad nostram usque memoriam floruere, vir minime novitatis studiosus, Musicam ait iuniorem esse, et rationem reddit dicens: Non iudico necessariam,

sed superflui loco iam esse; attamen antiquissima aliquibus videtur, et mirabilia admodum ferre, et in se includere . . . .
. . . .

COLUMNA XXXVII.

. . . . Puto autem vitiosa etiam ab ea desecta fuisse, utpote cum initio a lutulentis hominibus tractaretur, postea vero a solertioribus. Cognitu quidem difficilia sunt, quae scribit Plato, quo utiliora. Pusillanimi autem viri, et qui nihil egregium praestare queat, illud est, quo sese committent. Quid enim dicendum? semet felices reddent, discendo nunc laborare, ut aliquando sibi oblectationem comparent: cum neque videant, quot acroamatis publice abundemus, quantaque dignitas nobis parata foret, si vellemus nosmet publicis negotiis immiscere: neque illud animad-

vertant temporis longitudine naturae propensionem deficere, et brevi exsaturari. Propterea fit, ut saepe nos, spectaculis in longum abeuntibus, alia omnia agamus. Praeterea enim dicere eam oblectationem minime necessarium quid esse, discere vero et studere, ut nosmet oblectemur, non modo laboriosum esse, sed etiam proprium principum virorum, propter reginam opulentiam, *qua perfruuntur*; neque dicam, quam indecorum sit virum, quasi pro suo munere, pueriliter perpetuam dare operam cantui, et fidibus. Quod autem nihil praestantius, vel opportunius . . .

. . . .

. . . .

COLUMNA XXXVIII.

adfectibus, postremo considerabimus. Cum autem opes, et gloriam ex ista disciplina provenire aiunt, respondeamus, isthaec proferri multis studiis commu-

nia, et a quamplurimis etiam abesse; nec sine laboribus eam proficuam esse, multoque magis Scenicis, quam nudis Harmonicis. Illud vero, in conviviis, aliisque coetibus habere, quod dicas, et primas capere tum commune est aliorum studiorum, tum etiam non ab omnibus, uti a quibusdam, istud expetitur: fortasse etiam nunc ridiculum fuerit, si Philosophus theoreticum hujusmodi argumentum *in conviviis* proponat, quod a plerisque minime intelligatur, quodque, ut explicetur, studio indigeat, quod utique iis, qui ad beatitatem contendunt, deficit: atque id cum nos multo potiorem esse animi tranquillitatem, quam aliarum quisquiliarum inutilitatem in totius operis conclusione ex ista digressione ostendamus. Tot igitur tantaque disserui adversus ea, quae aliqui tractarunt, propterea, quia opportunum fortasse erat. Namque profecto propter ipsorum suadelam ne minima quidem parte debebam me exten-

dere; sed propter opinionem eorum, qui praesunt, et propter multorum hominum constitutionem, et propter hunc, qui mirabilia praedicat . . . .

. . . .

. . . .

Molesto ac salebroso itinere tandem, ut licuit, perfuncti ab aequis harum rerum aestimatoribus nostram qualecumque operam, quam in restituendo hoc volumine locavimus, probatum iri speramus; qua enim supplendo, qua emendando satis probabilem, ni fallimur, lectionem, sententiamque expiscati sumus. Atque utinam vel eius argumentum praestantius fuisset, vel certe robustiorem, elegantioremque Scriptorem nacti essemus! Atqui nec ipso argumento, neve Scriptoris artificio, elegantiaque satis commendabile, imo leve, Atticoque sale omnino expers, ne dicam inficetum, illud fateri cogimur. Itaque adprime verum experti sumus, quod ait Tullius III De Finibus *Epicureos homines* minime versutos in disserendo fuisse. *Immo vero inconditam quamdam inelegantiam de industria eos adfectasse crediderim, utpote qui eam profiterentur sectam, quae eruditionem omnem, dicendique veneres aversabatur, et ut in reliquis, sic in scribendo Magistri sui negligentiam imitari studerent: quam ob caussam fiebat, ut eorum scripta nemo legere pateretur, testante eodem Tullio* I Tuscul. II: Epicurum et Metrodorum non

fere praeter suos quisquam in manus sumit. *Quo enim alio pacto fieri poterat, ut Philodemus noster, quem idem Cicero* in Pisonem *ait*, non philosophia solum, sed etiam ceteris studiis, quae fere ceteros Epicureos negligere dicunt, perpolitum; *eiusque carmina*, ita festiva, ita concinna, ita elegantia, nihil ut fieri possit argutius, *et ipsemet testatur, et eruditi omnes ex iis, quae adhuc restant, agnoscunt; adeo negligens et inconcinnus non in hoc uno tantum volumine, sed et in aliis, quae iam patuerunt, adpareat, nisi haec vel stans pede in uno dictasset, vel elegantiam omnem de industria repudiasset? Attamen nostros labores tanto* κειμηλιῳ, *utpote vetustiori, quotquot usquam exsistunt, manu exaratorum codici in hujusce saeculi lucem promendo, et Europae universae studiis et expectationi implendis impendisse non piget: quidquid morosi et inficeti vetustatis contemtores obganniant. Norunt enim, qui vere sunt eruditi, quantum ex hisce antiquorum reliquiis, adcipiant bonae litterae incrementum. Immo vero, antequam manum de tabula, in eorum gratiam, qui pleno haustu Graeca non gustant, ne in versione* κατα λεξιν *adornata, et frequen-*

tibus lacunis interrupta haereant, commentarios in singula capita instruemus, e quibus tota Epicurei nostri mens in huiusmodi disputatione uno veluti obtutu perspici queat, addita textus paraphrasi, quae cum liberior, et ad latinae linguae ingenium adcommodatior sit, tum etiam continenti sermone proferatur. Lacunas enim ex coniectura nostra oppletas, et cursivo charactere descriptas passim invenies. Itaque et mutilationibus, et obscuritati, et inelegantiae Epicurei ex tempore dictantis, et incuriam adfectantis mederi studebimus.

Quando autem, ut in antecedentibus probavimus, fere tota Philodemi nostri dissertatio in confutando Stoico Diogene, vulgo Babylonio, versatur; huius scriptis nos orbari sane molestum est: quae, si extarent, incredibili nos labore levassent. Idcirco ut Diogeneae disputationis veluti συνοψιν lectores propositam habeant, atque expeditius ad Philodemum adcedant, Maximi Tyrii frustum, ex eius Dissertatione XXXVII, sive XXI, heic adsuere iuvat. In eo enim Platonicus iste omnia enconiorum capita, quibus Musicam veteres Μουσοφίλοι mactabant, quaeque convellenda

sibi adsumsit Philodemus, per compendium, diverso licet ordine, recenset. Itaque hinc nullo negotio, unoque obtutu universae Philodemi tractationis argumenta edisces; et ex adscriptis passim in versione numeris, quo in capite a Philodemo illa tractentur, invenies.

MONITUM

Hinc interpres Maximum Tyrium variorum veterum philosophorum ideas retulisse ratus, ut melius Diogenis ac Philodemi opiniones intelligi possint, dissertationis XXXVII. vulgo XXI. (***εἰ συμβάλλεται πρὸς ἀρετὴν τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, an quidquam ad virtutem artes liberales conferant*** **titulo) aliquot commata transcripsit. Nos haec praetereunda duximus, certi Maximum Tyrium ibi Stoicorum ac Epicureorum nequidem in mentionem incidisse, et in enarrata dissertatione Pythagoricis ideis innixum musicam secundum Platonis tantummodo opiniones plane alienas a papyro laudasse; quamvis in fine horum commatum ex interpretis sententia, legatur:** ***quo postremo commate ipsam Philodemi, aliorumque Epicureorum sententiam Maximus Tyrius perstringit; qui scilicet eam adpellabant Musicam, quae ad aurium oblectationem unice foret comparata, secluso quocumque alio animi commovendi, nedum corrigendi fine, ut mox videbis.***

OPINIONUM OMNIUM

IN PAPYRO

ENARRATIO

COMMENTARIUS

IN CAPUT I.

Nullam esse Musicam, quae ad animos informandos sit idonea.

Cum veterum sapientum plerique, inter quos in primis Pythagorei, atque Platonici, sibi persuasum haberent magnam esse Musicae vim ad hominum animos percellendos, adfectusque ciendos, optime ea uti posse censebant ad recte informandos teneros puerorum animos, excitandis scilicet illis adfectibus, qui ad virtutem, et modestiam inclinarent. Quare hoc praecipuum, atque nobilissimum ei munus adsignabant, eaque sic perquam utiliter usos esse vetustiores tradebant. Hinc iure merito summis laudibus modestam, atque ad id adcommodatam Musicam extollebant, in eiusque conruptores invehebantur. Sic audire licet passim in hanc sententiam disputantem Platonem et in Timaeo, et in libris de Republica, et de Legibus, atque alibi. Quapropter Tullius in *II De Legibus* scripsit: *Adsentior Platoni, nihil tam facile in ani-*

mos teneros ac molles influere, quam varios canendi modos, quorum vix dici potest, quanta sit vis in utramque partem: et incitat languentes, et languefacit excitatos, et tum remittit animos, tum contrahit. Hinc Plutarchus in *Convivio Sapientum*: *Musarum opus praecipuum illud esse*, ait, παιδευειν τα ηθη, και παρηγορειν τα παθη, *mores instruere, atque animi adfectus emendare;* et proinde in *De Musica* scribit: φανερον ούν εκ τουτων, ότι τοις παλαιοις των Ελληνων εικοτως μαλιστα παντων εμελησε πεπαιδευσθαι μουσικην. των γαρ νεων τας ψυχας φοντο δειν δια μουσικης πλαττειν τε, και ρυθμιζειν επι το ευσχημον, χρησιμης δηλονοτι της μουσικης ὑπαρχουσης προς παντα, και πασαν εσπουδασμενην πραξιν: *ex his autem planum fit priscis Graecis haud iniuria id praecipuae curae fuisse, ut adolescentes Musica disciplina imbuerent. Horum enim animos existimabant Musicae opera fingi, atque concinnari ad decorum posse; quippe quod Musica ad omnia, et ad omnem seriam actionem utilis esset.* Ea igitur erat Musicae pars, quam παιδευτικην, *institutricem*, vel *eruditivam* Veteres adpellabant; in qua adserenda, atque explicanda totum fere alterum περι μουσικης librum insumit Aristides Quintilianus,

quem idcirco sic orditur. Τοδε μετα τουτο δεοντως αν επισκεψωμεθα, ποτερον δυνατον παιδευειν δια μουσικης, η τουναντιον. *Hoc deinceps, uti convenit, inspiciamus, num possibile sit erudire per Musicam, an contra.* Atque huiusmodi Musicam *eruditivam a veteribus ad centum usque dies fuisse adhibitam* tradit, την παιδευτικην και μεχρι των ἑκατον ἡμερων παρελαμβανον: eamque propterea adpellat: πλαττουσαν τε ευθυς εκ παιδων ἁρμονιαις τα ηθη, και το σωμα ῥυθμοις εμμελεστερον κατασκευαζουσαν: *fingentem iam inde a pueritia mores per harmonias, et corpus per rhythmos concinnius efficientem.* Iam vero de hac ipsa παιδευτικη Musica nos disserentem Philodemum nacti sumus: quod quidem satis superque ex integro verborum contextu innotescere poterat; sed ipsemet Scriptor de hac sibi inquirendum proposuisse diserte palam facit, cum demum *Col. V, v. 13* hac utitur transitione: επει δε αποχρωντως και περι του δια μουσικης παιδευεσθαι λελεκται, περι των εγκωμιων αυτα ταυτα ειπωμεν: *quoniam vero sufficienter et de institutione per Musicam disseruimus, de Encomiis eadem ipsa dicamus.* Cum igitur eius ανταγωνιστης Diogenes Stoicus (1)

(1) Vide, quae disseruimus in *Praefatione* §, *XIV*, et *XV*.

Musicam extollens id sibi in primis, ut decebat, adsumsisset, per eam scilicet animos ad honestatem, atque virtutem posse informari, hoc ipsum frustra a Musica exquiri Philodemus ex Epicuri dogmate contendit: quippe quae ad hunc effectum per se inepta omnino foret. Veterum autem auctoritati mox *Cap. VII* occurrit. Atque hinc coniecturam facimus non multum nos a voluminis initio abesse; siquidem post hoc primarium sane commendandae Musicae argumentum, alia fere omnia, quae eidem laudi verti a veteribus solebant, tractata deinceps inveniemus. Itaque cum alia, quae desunt, praefatus esset, in hanc sententiam pergit:

Column. I. » Fatetur *Diogenes* prae nimia modorum » quantitate, qua hodierni homines, quasi » ebrii et repleti obstupuere, Musicos arti» fices, et eos omnes, qui Musicae stu» dent, plurimum insudare, ut certos in» veniant modulos, quibus vel pulchra et » deçora, vel aspera et molesta animi com» motio proprie respondeat; sed id, quod » aequipollet, fateri recusat, nullam nem» pe eos invenire Musicam, quae morum » nobilitatem creare in animis valeat; ita» que neque data opera animos contrahe» re, *neque remittere, neque alio quovis pa-*

» *cto adficere posse Musicam, quae, ut opti-*
» *me disputat Epicurus, brutum quid est, et*
» *inrationale*(1), *quod nonnisi sensum percel-*
» *lere potest, et proinde ad animos nullo mo-*
» *do pertingere.* Et re quidem vera cum
» Musica, tum Poësis inventa simul fuisse
» dicuntur ope eius potentiae, qua sensus
» pollent, percipiendi scilicet sensibiles qua-
» litates, nec non voluptates, et mole-
» stias, quae inde ortum ducunt: quae
» quidem potentiam partim cuique est inge-
» nita, partim studio comparatur. Et sane ex
» ea parte, quae ingenita est, et inrationalis,
» melius diiudicari putat ipsius facultatis ro-
» bur, quam a parte, quae scientiam respi-
» cit; quippe cum eam magis evidentem,
» magisque parabilem, et expeditam repu-
» tet. Hoc autem inrationale, et adeo ex-
» peditum, quod evidens esse ait, vulgo
» recipitur. Etenim qui in eadem ferme
» sunt haeresi, *ac Stoicus iste*, non modo
» sensum secundum propriam dispositionem
» nequaquam inhabile fatentur subiectum,
» sed etiam eumdem pro Musices criterio *Column. II.*
» constituunt, quantumvis in eo inter se
» discrepent, num aliquando iucunde, an
» iniucunde a certis cantilenis auditus ad-

(1) Confer huc, quae habet *Col. III. v. 9, et seq.* et quae adnotavimus ad *Col. I v. 43.*

*

» ficiatur. Et re quidem vera, quantum
» ad hoc adtinet, evenit saepe, ut discre-
» pent inter se auditores; sed id non aliun-
» de, quam a praeviis animorum disposi-
» tionibus ortum ducit. Nam inter aures
» nulla omnino est differentia, sed omnes
» aeque hominum aures similibus cantibus
» adficiuntur, et simili voluptate fruuntur.
» Adeo ut Enarmonium, et Chromaticum
» genus non ex irrationali auditu, sed ex
» praeconceptis opinionibus distinguantur.
» Ii enim, qui stant pro Enarmonio, *quem-*
» *admodum Stoici* (1), hoc Musicae ge-
» nus dicunt esse grave, et generosum, et
» simplex, et purum; Chromaticum con-
» tra effeminatum, adfectatione plenum,
» et inliberale: alii vero, qui pro Chro-
» mate pugnant, hoc lene et flexanimum
» adpellant, uti contra illud austerum, et
» imperiosum traducunt: utrique tamen
» ea, quae ipsimet somniantur, non quae
» ipsis generibus re vera insunt, in me-
» dium proferunt. At qui rerum naturam
» penitius noverunt, *Epicurei scilicet* (2),
» quantum ad aurium oblectationem, utro-
» vis Musices genere fruendum censent,

---

(1) Vide adnotata ad *Col. II v. 20.*
(2) Consule, quae in *Praefatione* diximus de Epicuri circa Musicam sententia, Plutarcho auctore.

» propterea quod isti nullum eorum bono-
» rum, quae Musicae *a plerisque vel Philo-*
» *sophis, vel Artificibus* adscribuntur, alicui
» eius generi secundum naturam inesse pu-
» tant. Eodem ferme pacto variae sunt
» etiam sententiae, quae circa rhythmos et
» melopoeias feruntur; quaeque item a
» praeconceptis oriuntur opinionibus. Et-
» enim, ut patet, Musica, quantumvis va-
» ria, et multiformis esse suapte natura,
» concedatur, non idcirco ad virtutem con-
» ducet, et morum similitudinem adsumet,
» *nec unquam commovere, et flectere animos*
» *poterit, qui numquam in eodem statu per-*
» *manent, sed modo inflammantur,* modo fri-
» gescunt, modo indignantur, modo quie- Column. III.
» scunt. Et propterea, cum Musicus quae-
» rit talem scientiam, qua possit dignosce-
» re, quo pacto certae quaedam sensuum
» adfectiones animis commovendis idoneae
» excitari queant, scientiam, quae nusquam
» exsistit, venatur, et frustra tradendis prae-
» ceptis insudat. Quandoquidem nullum
» melos, quatenus melos nudum est, quid
» scilicet irrationale et brutum, neque a-
» nimum quiescentem et immobilem exci-
» tabit, et urgebit ad capessendos mores
» naturae magis idoneos; neque dum ad-
» huc fervet et agitatur, unquam compe-
» scet, et tranquillum efficiet; neque ex-

» una in alteram propensionem inclinabit;
» neque praesentem eius adfectionem vel
» adaugere, vel minuere valebit. Nec e-
» nim Musica, auribus titillandis unice de-
» stinata, est quid imitativum, ut quidam
» somniantur (multo minus ut iste Noster,
» qui varias modorum Musicorum concin-
» nationes, quae certum cantilenae mo-
» rem, sive genium constituunt, non qui-
» dem imitativas esse adserit, sed omnes
» omnino tales, quae in se, et magnani-
» mitatem, et demissionem, et virilita-
» tem, et ignaviam, et modestiam, et au-
» daciam contineant), non est, inquam,
» imitativa magis, quam ars coquinaria,
» *quae palatu vellicando sapores excitat.* Et
» propterea concludendum Enarmoniam,
» et Chromaticam Musicam neque per se
» differentes esse, neque per mutuam ea-
» rum admixtionem, neque oppositas inter
» se invicem habere qualitates, quantum
» ad aurium sensum spectat. Has enim di-
» versas earum adfectiones soli artifices,
» prout sibi finxerunt, adgnoscunt. Quae
» autem Stoicus Noster praedicat de eo,
» quod homines ad laborandum incitent
» cantilenae, atque adeo generatim sermo-
» ne ipso sint magis commoventes, quip-
» pe apud operarios similis canendi mos
» adhuc perduret (1), alio loco infra vi-
» debimus.

(1) Vide, quae coniecimus ad *Col. III v. 43.*

IN CAPUT II.

An Musica Divinitati colendae per se sit idonea.

Cum Philodemus pro viribus probare studuerit, nullam inveniri posse Musicam, quae animos παιδευειν, valeret pauca subnectenda sibi esse censuit de Musica, quae Deorum cultui impenderetur; propterea quod sacra Musica in primis παιδευτικη apud veteres audiebat, utpote quae hominum animis percellendis praecipue esset idonea (1), et proinde de ea, ut par erat, mentionem Stoicus Musicae fautor iniecerat. Cumque Philodemus de huiusmodi Musica iam aliqua delibasse, in antecedentibus fortasse voluminibus, profiteatur, atque iterum de ea se pertractaturum spondeat (quam fidem mox *Cap. XI, et XVIII* liberat), pauca subiicit non quidem, ut eam animis percellendis idoneam esse deneget (quippe quod universam Musicam in animos hominum influere non posse satis superque iam evicisse putaret), sed ut ipsam ne cultui quidem Divino inservire doceat: deinde aliqua de *Theatri* etymo,

(1) V. *Schol ad Col. IV v. 2.*

» quod aliqui a nomine Θεος derivabant,
» subnectit. Quare sic disserit:
» Iam vero de honore, quo per Musicos
Column. IV. » Divinitas adficitur, satis quidem super-
» que in antecedentibus disputavimus, et
» rursus aliqua dicenda mox occurrent (1);
» pauca tamen, quae magni sunt momen-
» ti, libet nunc proferre. Divinitas profe-
» cto nullis nostris indiget honoribus: cum
» autem natura nobis eam venerandam es-
» se dictet, in primis quidem per sanctos
» animi impulsus, quos Deo ipso adflante
» persentiscimus, deinde etiam per cere-
» monias patrio ritu unicuique singillatim
» traditas colimus: Musica vero nequa-
» quam inter huiusmodi ceremonias prae-
» cepta invenitur. Quapropter male inde
» infertur Musicam, etsi eas ceremonias
» aliquando comitetur, singulis utilem esse:
» si modo ipsas publicas preces, quae cum
» cantu proferuntur, excipias. Et proinde
» perspicuum est nec quamlibet Musicae
» speciem, nec quidquid olim traditione
» adcepimus factitatum ab antiquis (non
» tamen ab omnibus, sed a quibusdam

(1) Id expedit *Col. XX*, *XXI*, et iterum *XXXV*.

» Graecis, et certis tantummodo tempori-
» bus), quodque nunc per homines mercena-
» rios, et multum lascivienti voce perstre-
» pere peritos perficitur, ad Divinitatem
» colendam rationabiliter conducere: et
» praesertim cum hodie multo maior sit
» hominum venalitas, constanterque iam
» Musicam a sacris deturbaverint, et non-
» nisi in spectaculis recipiant. Atqui pri-
» scis temporibus celeberrimorum etiam
» spectaculorum (1) maxima pars nequa-
» quam in cantibus, et instrumentorum con-
» centibus consistebat. *Itaque* θεαρειν *spe-*
» *ctare*, *et* θεατου, *spectatoris*, *et Theatri*
» *et similia nomina frustra quidam a no-*
» *mine* Θεος *derivant*, *ut probent Musi-*
» *cam*, *quae primitus in solis templis Di-*
» *vino cultui inserviret*, *cum in extructa*
» *postmodum theatra fuisset inducta*, *divi-*
» *num ipsis nomen communicasse*. *Etenim*
» *recte utique* dici posset a verbo θειν, *quod*
» est *currere*, facta esse θεαρειν, *spectare*, **Column. V.**
» *et* θεατην, *spectatorem*, *et* θεατρον, *spectacu-*
» *lum* (*nempe quia in cursu vetustissi-*
» *ma spectacula* (2) *consisterent*); non enim

(1) V. *Schol. ad Col. X v. 1.*
(2) V. *Schol. ad Col. IV v. 37.*

» quid magis commune cum hisce vocabu-
» lis habet nomen θειον, quam verbum θειν.
» Ad haec addi possit, nos Diis adceptam
» referre spectaculorum indictionem in sa-
» cris solemnitatibus eorum honoris gratia,
» non vero Musicam, quae ad auditum
» unice pertinet. Quin potius dicendum,
» spectacula inde adpellationem adcepisse,
» quod tum oculis, tum mente spectarentur.

IN CAPUT III.

An Musica aliquid conferat Encomiis, Hymenaeis, Epithalamiis, Eroticis, Threnis?

Cum multa Noster disseruerit, ut Musicae omnem instruendi facultatem abiudicaret, ad Encomiasticam Musicam gradum facit, quidque de ea sentiendum sit, disputat; qua in re procul dubio suum adversarium insequitur. Huiusce autem transitionis satis probabilem protulimus causam in *Schol. ad Col. V v.* 15: quia scilicet heroum encomia, quae canerentur, non parum ad rectam animorum institutionem conferre merito crederentur, et proinde certam της παιδευσεως partem non secus, ac sacra Musica, constituerent. Cum vero ad Encomiis sese paucis expediverit;

aliqua de Hymenaeis, et Epithalamiis subnectit, deinde de Amatoriis cantilenis, denique de Threnis disputat, ut probet nihilo horum carminum vim per modos Musicos adaugeri. Hunc autem tractationis ordinem rem ipsam exposcere docuimus in eodem *Scholio* ad *v.* 31. Namque melici omnes huiusmodi cantus, docente Proclo *in Chrestomathia*, ex eorum erant genere, qui ad homines referrentur. Quibus sane adcenseri oportebat etiam epinicia h. e. carmina in victorum laudes decantata. Idcirco se alibi disputasse de musica in bellis energia, et iterum adversus alios Philosophos disputatum iri profitetur; ut arguas se iis in locis de Epiniciis verba fecisse. Heic ergo Encomiis, quae aliquo pacto ad praecedentium Capitum argumentum pertinebant, adnectit Hymenaeos, Epithalamia, Erotica, Threnos, quae omnia eiusdem generis erant. Atque ita prosequitur:

» Cum ergo sufficienter iam de animo- *Column. V.*
» rum institutione per Musicam disputave-
» rimus, de Encomiis eadem dicamus,
» quod scilicet Encomia, et heroum lau-
» des poëtae carminibus contineantur; car-
» mina vero minimi id praestent, quia
» adnexam habent Musicam, de qua nunc
» quaerimus: ad haec eiusmodi carmina

» ita plerumque scribi, et nullius sint pretii, et ipsis, qui laudantur, parum intelligibilia; quod quidem vitium non Poëtarum solummodo est, sed etiam Oratoribus, et universis Scriptoribus commune. Quod vero ad carmina Nuptialia spectat, aio ad nuptialia convivia tum coquos, tum etiam cupedinarias solere advocari, quid mirum, si Musicos? Praeterea Poëmata, quae adcinuntur, non Musica, sunt, quae utilitatem, quam hic Noster dicit, praebere possunt; in Hymenaeis enim brevis quaedam nubentium genealogia olim texebatur. Praeterea apud quosdam, non apud omnes sunt in usu: denique solis coniugibus, non vero aliis prodesse possunt; *eos enim ad mutuum amorem, fidem, perpetuamque vitae concordiam adhortantur* (1). Porro etiamsi dederimus nuptias absolute bonum dici posse, nunc sane, cum iam fere apud omnes antiquata sint Epithalamia, nemo fortasse ea, quae nunc minoris ducimus, (2) nuptiis, veluti quid proprium, adtribuet. Iam vero amoris adfectio non quidem sancta res est, sed potius abnormis, criminumque foecunda, *ut Musica excitari debeat, neque sua-*

(1) Vide, quae adnotavimus ad *Col. V v 31*.

(2) Sic fortasse melius vertenda verba τα τουλασσον εχομεν; quae habes *Col. V 40.*

» *vem illam esse novimus* (1), sed vero etiam » ab ea turbas quamplurimas existere. Neque tamen, quos ipse recenset effectus, a » Musica perficiuntur, sed potius a poëmatis, neque porro a Musica, et a Poësi amor adiuvatur, sed multa sunt, quae illum » fomentant, uti plurimae sunt rationes, » quibus adcenditur: et ea ipsa, quae hic » vocat in re amatoria Musicae, et Poësis » effectus, causae sunt potius rei utriusque, » interveniente quidem Deo, ut in omnibus » vitae negotiis. Threnos vero etiam poëmata esse constat, atque eos, quanti quanti » sunt, Musica scilicet, et Poësi simul sumta, mederi non posse tristitiae adparet. » Eam enim aliquando ad tempus cohibent, » ut plurimum vero amplius adaugent: et » quidem, cum ad id peragendum certatim » Threnorum Scriptores contendant; animi » autem compositionem, decentemque habitum ex illis consequi non posse patet, » cum contra ipsi in doloris excessum adflictos evocent, nullam in eo partem suscipiente Musica. Quod vero ad illam » adtinet, quae bellicam virtutem adiuvare » fertur, satis in antecedentibus disputavimus, et mox etiam adversus alios Philosophos alia disseremus.

(1) Confer, quae ait *Col. XIII*, et quae ibidem adnotavimus.

IN CAPUT IV.

De Musica, quae ludicris certaminibus inserviret, quid sentiendum?

Cum de omnibus fere Poëmatis, quibus Musica adiungebatur, verba fecisset Diogenes, postremo loco de Epiniciis, hoc pacto videtur disseruisse, ut per ea bellicam virtutem foveri diceret, idcirco quia canendis victorum laudibus in aliorum animis virtutis amor inflammaretur: atque obiter aliqua etiam delibasse de Musica, quae pugnantium militum pectora incenderet, quibus se iam satisfecisse ait Philodemus. Hinc autem facili negotio pertransiverat ad ludorum athleticorum utilitatem exaggerandam, quibus Musica inserviret: in primis vero saltationis, quae non sine Musicae subsidio perageretur. Huic ergo Noster sic paucis more suo respondet:

Column. VI. » Quod autem ad publicorum ludorum » genus, aio ludos istos athleticos non ae» que ab omnibus probari, atque laudari: » atqui nos communem quaerimus utilita» tem, non singulorum; nec enim bonum » aliquid reapse continere ducimus id, » quod universis non prodest; imo vero iis » ipsis; qui recipiunt, atque probant, mi» nime suffragatur. Neque porro ducendam

» reor hominum illiberalium, et abiectissi-
» morum, et impudentium peritiam, *ita ut*
» *horum gratia Musicam extollam, vel alia,*
» quae ad ludos pertinent, etsi ea ludionum
» arte multum oblectari fatear (1). Et pro- *Column. VII.*
» pterea, cum hodie e dramatis amputata
» sit saltatio, nihilo inferiores veteribus
» sumus; quandoquidem nihil in ulla sal-
» tationis specie inerat, quod ad decorem,
» et nobilitatem conduceret. Etsi vero
» hodie poëmata sine interruptione reprae-
» sententur (2), tantum abest, ut putem
» femineis saltationibus aliquid per Musi-
» cam adcedere, quod ad nobilitatem, et
» modestiam, et decorem conducat, ut
» potius valde lubricam et suspectam eam
» scholam reputem, ne quando plura inci-
» tamenta praebeat ad intemperantiam, et
» licentiam hodie debacchantem: de qui-
» bus alibi aliquando progressus verba fa-
» ciam.

---

(1) Vide, quae in *Praefationem* §. *XIII* ex Plutarcho adtulimus.
(2) *V. Schol. ad Col. VII v. 10.*

IN CAPUT V.

An Musica suapte natura vi movendi polleat?

Inter alias saltationis species illa erat, quam in sacris celebrandis veteres usurpabant. Proinde cum de Athletica, et Theatrali saltatione facta primum esset mentio a Diogene, ad tertiam, id est *sacram*, quae in Deorum celebritatibus adhiberetur, pergere opus erat. In ea autem specie principem obtinebat locum Dionysiacorum antiquissima saltatio summa cum corporis agitatione in musicorum modorum rhythmum peracta. Huius igitur horrisonae, et agitatissimae Musicae exemplum proposuit, ut inde sibi viam ad aliud theorema firmandum muniret, Musicam scilicet vi commovendi, et excitandi animos suapte natura pollere. Illam proinde disertis verbis definiverat κινητικον ειναι φυσει, *esse quid naturaliter commovens*. Atque hinc factum esse aiebat, ut remigibus, et messoribus, et vinitoribus, et alias laboriosa opera exercentibus adiungi solerent musica instrumenta, quemadmodum Ptolemaeum naves trahentibus fecisse fama erat. Huc etiam detorquebat Orphei fabulam, qui canendo lapides, arboresque pel-

lexerat. Huiusmodi praeterea motricem vim a Musica exseri praedicabat non solum in animos, sed etiam in corpora. Id autem ut probaret, duo in medium protulerat exempla, alterum scilicet cantoris cuiusdam, qui adspectu hominis in canentium morem conformati, ad cantum fuerat excitatus; alterum vero Pictoris, qui canentis citharoedi ope similitudinem, quam intendebat, vivissime expresserat. Quin etiam magis commovere posse melos, quam verborum sententiam, inde arguebat, quod et Crexi poëmata, et hymni qui Ephesi, et Spartae canebantur, demto cantu, multo minus commoverent. Huiusmodi igitur argumenta non modo irridet Philodemus, sed etiam Stoicum exagitat, ea potissimum de caussa, quod in Logicam peccans his ipsis argumentis uti nesciverit, atque exempla pessime adaptaverit; utpote qui ad demonstrandam Musicae vim in corpora adtulerit ea exempla, quae, si quid valerent, potius in animos, quam in corpora Musicae influxum probare potuissent; et vice versa animorum commotionem per ea exempla docuerit, quae potius corporibus communicatam energiam ostenderent. Denique tam varias esse ea de re Scriptorum opiniones docet, ut inde argumentum sumi ne-

queat. In hanc igitur sententiam ita disserit:

Column. VII. » Iam vero ulterius progrediens sic lego » apud nostrum Stoicum: Cum Dionysia » ipso Baccho auctore primum celebrata » fuerint, vetustum illud melos habet ne» scio quid commovens, et animos ad a» gendum excitans. At vero, si illud divi» no Numinis adflatu inductum ait, pro» fecto ad nostram quaestionem non perti» net, neque de eo inquirere laborabimus; » sin autem hoc naturae ipsius carminis » esse putat, ut commoveat, non secus ac » dicimus ignem suapte natura urere, quia » naturam habet ustricem, per Iovem toto » caelo fallitur. Nihil enim aliud significat « το παριστασθαι, *excitare ad agendum*, quam » motu interiore et suo cieri, et sponte in » aliquid ferri. Melos autem, neque impel» lit hortando, ut sermo, neque concipitur, » quomodo possit sponte sua ad aliquid ferri, » et in animis operari, eodemque tempore » socordes animos musicorum modorum ope » excitare, eosque socordia solutos promtio-

Column. VIII. » res efficere. Ipse enim melos definiens in» quit, esse quid suapte natura commovens. » Tradita igitur definitione tam absurda, » visum est ei, hinc deductum esse morem » adiungendi aliquod musicum instrumen» tum et iis, qui remos in navibus age-

» rent, et olim etiam messoribus, et vini-
» toribus, et plerisque aliis, qui laboriosa
» opera exercerent; quemadmodum ipse
» scribit fecisse Ptolemaeum(1) iis, qui naves
» subducerent. Atqui non modo non com-
» movet, et impellit ad laborandum can-
» tus, ut etiam operi non intendant, qui
» Musicam praebent, et interea, dum ca-
» nitur, opus non perficiant operarii. Sine
» Musica vero idcirco minus valent, quia
» languide in opus incumbunt, et labor
» levior evadit, cum voluptas, et solatium
» ei admiscetur. Quod si fabulis traditum
» accepimus Orpheum suae excellentis mo-
» dulationis ope et lapides, et arbores pel-
» lexisse, uti etiamnum soliti sumus hy-
» perbolice loqui, numquid propterea ho-
» minem constituemus, qui perpetuo aedi-
» ficatoribus praesit tibicinum choro cir-
» cumdatus, ut iste Stoicus docet? Ob eas
» igitur causas concedimus Musicam labo-
» rantibus conferre posse, non vero ob hu-
» ius deliramenta. Sed lepidum sane illud
» est, quod ait, cantum non modo ani-
» mos quodammodo disponere, sed etiam
» corpora, quasi hoc pacto eius oratio ma-
» ius incrementum sumeret. Sed non con-
» siderat ad corpora cantum pertinere, ut-

(1) Vide *Schol. ad Col. VIII v.* 13.

» pote qui ad sensum, et auditum pertinet; *et proinde, etiamsi verum illud esset, tamen* quo phaenomenon ostenderet, oportebat, ut illud, quod praeter opinionem magis erat, superstrueret, atque postremo loco ponens diceret: Musica non modo corpus, sed etiam animum quodammodo disponit. Veruntamen admirari licet, quomodo per ea, quae proferit, ostendere posse autumat illud, quod ait, nempe Musicam impellere etiam corpora. Si enim, ut inquit, persona canentium habitu exornata commovit, et incitavit hominem ad canendum; non fuit profecto melos, quod corpus impulit, et quodammodo disposuit, nisi velit dicere melos corporis esse habitum. Si autem verum est, quod narrat, pictorem adsequutum esse similitudinem, interea dum caneret citharoedus (1), atque concedamus, quod ipse vult, cantus ope id obtinuisse: attamen huiusmodi exemplum ad animi commotionem ostendendam multo magis erat idoneum, quam illud ab eo ante adlatum de navium subductoribus per Musicam excitatis, qui procul dubio corpore laborabant. Etenim corporeum illud est, quod suum robur ostendit, cum

Column. IX.

(1) V. *Schol. ad Col. IX v.* 8, *et* 16.

» manibus capitur, sive *quod tactui sub-*
» *est. Atqui tactui minime incurrit similitu-*
» *do, quam pictor adsequitur coloribus; cor-*
» *porea igitur dici nequit* (1). Itaque ei, si
» saperet, permutandum erat, atque picto-
» ris exemplo utendum, quo animum per
» Musicam commoveri, sive impelli doce-
» ret; subductorum vero, ut etiam corpo-
» ra adfici probaret. Attamen cum certus
» quidam lepidissime eam quaestionem exa-
» minaret, quomodo cantus conferre posset
» ad similitudinem capiendam, scripsit ab-
» surdorum maximum. Quidni enim ?
» Statuit melos artifices reddere peritiores:
» homo sane felix cerebri. Hic autem No-
» ster miraculis hisce alia opinionum mon-
» stra superaddit. Commovens ait esse me-
» los magis, quam verborum sententiam.
» *Ut id autem probaret ridiculum produxit*
» *argumentum*; atque hoc tantummodo ad- *Columna X.*
» ferens, quod Crexi (2) poëma, quamquam
» per se minime inconcinnum, multo au-
» gustius videatur addito cantu; et quod
» hymni, qui Ephesi, et qui Spartae a
» choris canuntur, tantumdem in audito-
» rum animis non efficiant, si sublato can-

(1) Huiusmodi additamenti ratio ex iis, quae ad *Col. IX v.* 22 diximus, constat.
(2) V. *Schol. ad Col. X v.* 2.

» tu audiantur: satis superque existimavit » se probasse, quod adsumserat, h. e. Musicam magis commoventem esse, quam » verborum sententiam : nihil secum ipse » reputans, quod non admodum difficile » erat, quam variae sint hac de re Scriptorum opiniones. Sunt enim, qui dicunt » melos, quantumvis penetrantius, nihil » ad sententiae dignitatem, et eius emphasim adaugendam conferre; sed illi solam aurium oblectationem superaddere: » alii vero opinantur eam, quam ait, differentiam non ipsius cantus causa, sed » propter praesumtum Deorum, hominumque honorem, qui Musica tum exhiberi » vulgo putatur, adparere: alii denique » hoc fortasse, ut ipse ait, ita esse concedunt, et poëmatum sententiam ope cantus acutiorem, et penetrantiorem evadere adfirmant.

IN CAPUT VI.

Generali argumento, quod in honore apud Veteres fuerit Musica, obviam itur.

Ex adlatis porro variis veterum Scriptorum sententiis ea super quaestione, cur carmina quaedam, sublata Musica, minus

animos percellant, viam sibi aperit ad aliud Diogenis argumentum oppugnandum, generale scilicet illud, quod vulgo apud Veteres summo in honore habita fuerit Musica, quippe de eius utilitate constaret. Ipse enim primo flocci faciendum huiusmodi argumentum putat, tum quia absurdam docet Stoicorum doctrinam *de productis*, h. e. de iis, quae communi existimatione gauderent, tum etiam quia alii eorum dogmati de multitudinis insania ipsa doctrina repugnaret. Docet deinde Musicam in pretio ab antiquis idcirco habitam, quia scilicet oblectationi inserviret; imo universam bonarum artium institutionem Musicam primitus fuisse adpellatam, eo quod primaevi illi homines feri et inculti non alio pacto, quum voluptatis sensu caperentur: ex eo autem minime consequens esse, ait, eam fore omnibus addiscendam. Postremo Adversarii verba referens, qui eam ex veterum auctoritate et ad animos virtute informandos, et ad amorem excitandum, et ad convivia recte instituenda idoneam praedicabat, deinceps confutare pergit.

» Cum igitur tam variae fuerint hoc uno Column. X.
» in capite scriptorum opiniones, profecto
» generale illud eius utilitatis argumentum
» inde desumtum, quod a veteribus hono-

» aliquid dandum esset, Poësis potius di-
» cenda est producta, Musica autem mul-
» tarum rerum complexione conspicua.
» Etenim propter oblectamentum, animi-
» que distractionem antiquitus recepta fuit,
» minime vero propter fabellas, quas isti
» venditant: neque alia eius initia fuere, et
» fortasse etiam prae aliis tum studiis mul-
» to utilior fuit. Adcepimus enim a Musis
» nomen obtinuisse Musicam, quibus et
» universam institutionem, artesque om-
» nes(1) singillatim adceptas referunt, pro-
» pterea quod in Mundi initio ubique fe-
» ritas dominaretur; minime vero hinc
» consequens adparet, ab omnibus necessa-
» rio ipsam Musicam esse addiscendam.
» Neque enim Themistocles eam novit,
» etiamsi peritissimus, atque summus au-
» diret imperator. *Ipse autem nobis obiecta-* Column. XII.
» *re non desinit veterum auctoritatem, qui*
» *Musices ope informari hominum animos*
» *ad virtutem, nec non amorem, aliosve ad-*
» *fectus* (2) *in ipsis excitari posse testati*
» *sunt, atque praeceperunt*, ut ad barbitum
» luderent, qui animum simul cum voce in
» vino semisepultum haberent, ipsamque
» Musicam dixerunt quasi dulce bellarium

(1) *Ibidem ad* *. 27.
(2) Haec respondent iis, quae habentur cap. seq.

» esse in conviviis; id autem eo sensu ad-
» cepisse illos docet quasi quidam cantus
» vim haberent excitandi, intendendique
» mentem ad conloquia, et concinnas con-
» versationes. At vero de eo quod veteres
» Musicam ad puerorum institutionem ad-
» hibuerint, ut ad virtutem eos informa-
» rent, iam habitus est a nobis sermo (ex-
» cepta fortasse religionis virtute, de qua
» iucunde eum disputantem audivimus, et
» iam iam responsiones comparamus); siqui-
» dem virtus, ait, secundum Musicae spe-
» ciem animos informat, et proinde etiam ad
» virorum disciplinam conducit. Quamob-
» rem etiam aedificandi studium aliquan-
» do ope Musices excitatum esse Zethi (1)
» fabula testatur. Veteres enim, *ipse se-
» quitur*, Musicam institutionem unice lau-
» dant, et, qui ea exculti non fuerint, vitu-
» perant, et a magistratibus arcent. Qua-
» rum sane rerum prima quidem vera est(2);
» altera vero, cum de pueris et adolescenti-
» bus sermo sit, neque ab ipsis dici, ne-
» que ita esse potuit. Pueri enim ad vir-
» tutem praeformantur, quae mox in vi-

(1) V. *ad Col. XII. v.* 24.

(2) Eo scilicet sensu, quo modo explicuit, Musicam dictam esse antiquitus universam bonarum artium institutionem.

» ris educescet. Quid enim aliud dicemus » adversus huiusmodi Philosophum; qui » sibimet indignum non reputat summo- » rum scurrarum verba pro demonstratio- » nibus adcipere; *contrarias vero aliorum* Colum XIII. » *opiniones nihili facit, imo omnes ait tam-* » *quam absurdos vulgo esse damnatos*, et » improbos fuisse eius aevi philosophos, et » alios, quotquot Musicam vituperarunt.

IN CAPUT VII.

An ad rem amatoriam Musica quid olim contulerit?

Persequens porro Diogenes antecedentis capitis argumentum ex veterum usu, et auctoritate desumtum, Musicam non modo fortitudini, et temperantiae comparandae, sed rei etiam amatoriae proficuam antiquitus fuisse habitam praedicaverat. Triplici autem modo adsumserat hoc alterum eam praestitisse. Primo scilicet excitanda ea, quae apud Stoicos audiebat virtus ἐρωτικη, h. e. rectum amoris usum insinuando; tum amoris ipsius, sive rei venereae adpetitum inflammando; tum denique solandis illis, qui adversa in amore usi essent fortuna. Philodemus contra omissis, quae de fortitudine, et tempe-

rantia dixerat, quibus se iam occurrisse adfirmat, inridet virtutem illam ερωτικην, amorem semper malum esse adseverans; hinc invehitur in Stoicum, qui puerorum amorem non improbare videbatur; mox Musicam omnino imparem tum amori excitando, tum infortuniis solandis esse pronunciat, quippe haec sint unius του λογου munera. Denique obiectionem solvit, cur veteres Erato adpellaverint amoris Musam. Itaque sic pergit;

Column. XIII. » Praetereuntes itaque, quae heic ab eo » dicta sunt de temperantia, et fortitudine » per Musicam comparanda, siquidem de » iis alibi disputatum est, ad rem amato- » riam gradum faciamus. Illud vero ante » omnia opus est animadvertere, quod, » cum amoris adpetitus malum sit, et » quidem grande (1), is scilicet adpetitus, » qualem profecto intelligunt universi Grae- » ci; maxime ridiculum est reputare Ama- » toriam dari posse virtutem, atque insu- » per opinari cantus ad rectum amoris u- » sum conducere; quippe cantus in sola » vocis qualitate consistant, hoc autem » rationis opus sit, quae una docere potest » vanitatem et nocumentum eius, qui et » inexplebilis est, et iracundus, et rixarum

(1) V. *ad Col. XIII v.* 10, 11.

» foecundus (id inquam animadvertere iu-
» vat, donec aliis responsionibus huiusmodi
» Philosophis occurramus); atque adeo, quan-
» tam licentiae et intemperantiae praebuerit
» Amor occasionem non agnoscere: nisi ve-
» ro (1) ipsi Musica videtur suapte natura
» bonis moribus contraria. Adhaec porro,
» utpote quod iure ex eius doctrina depen-
» det, ipse putat indecens non esse ingenuis
» viris amorem puerorum sibi per Musicam
» conciliare: praeterea vult Timothei (2)
» sententias poëmatum gratia excelluisse,
» poëmata vero *Musicorum modorum cau-*
» *sa, quibus non secus, ac Anacreontis Iby-*
» *cique cantibus adolescentuli fuerint con-*
» *rupti. Verum in primis* meretricias huius-
» modi turpitudines exercere ingenuis pue- *Column.* XIV.
» ris minime convenit secundum naturam,
» neque adeo per vanas hominum constitu-
» tiones. Neque porro ipse exempla pro-
» tulit talium cantuum, qui ad amorem
» inflammandum essent idonei, sed una
» cum pravis carminum sententiis perpe-
» ram ad suam rem detorsit etiam can-
» tum: neque adolescentes cantu conruptos
» fuisse ab Ibyco, et Anacreonte, aliisque
» eiusdem furfuris demonstravit, sed lu-

---

(1) Hoc in loco, scilicet *Col. XIII v.* 30, ubi refinximus επει, repone ει μη.

(2) V. quae coniecimus in *Schol. ad Col. XIII v.* 38.

» bricis potius eorum sententiis. Enimvero, quae Persaeus vocabula *in suis* » περι ερωτων *libris* (1) conlegit, his iuvenes » corrupit. Siquidem cantus sententiarum » sequax, in vocis qualitate consistens, » corruptor nequaquam esse potest. Quapropter non huiusmodi cantibus, sed vocabulis, atque sententiis pellici etiam amasios, si lubet, non diffitebimur. Aristophanes autem in suis comoediis innuit veteres in substrata herba (2), ut in » antiquis moribus erat positum, voce atque oculis fuisse abusos, ut semet in puerorum animos insinuarent, non quidem » cantilenis. Quod si sub *vocis* nomine » cantilenas intellexit, vapulare ipsi iam » praediximus. At procul dubio huiusmodi facta, quae hic noster tamquam indubitata refert, nemo sanus in consuetudinem iterum revocaret, quantum in ipsis » est, neque in huiusmodi coitiones pelliceret viros, et mulieres, neque maturos » adolescentes ad turpia muliebriter patienda. Etenim nec iste, nec Comici quid » tale ab Agathone, et Democrito (3) effectum demonstrarunt, sed tantummodo id

(1) V. *ad Col. XIV v.* 14.
(2) Quo haec spectent, satis explicuimus ad *Col. XIV v.* 25.
(3) V. ibidem *v.* 39.

» adserunt: nec Nicander (1) et... in medium quid produxit, sed decepit, si tamen id dici potest. Atqui neque infortunia in amore consolari valet Musica, sermonis enim, et rationis solius hoc munus est; nisi forte ipsa efficit, ut animus alio abstractus ea non respiciat tantisper, non secus ac, cum venere, et ebrietate est abalienatus. Quod si poëmata ad id valere malit, utique concesserim; atque dederim Philoxenum (si quidem hoc suis aenigmatis voluit) non plane falli, sicuti nec Menandrum, qui multis scelestis illam incentivum esse ait, eo quod aliquas praebeat opportunitates. At enim, ait, quaero, Erato quanam de caussa adpellata est inter Musas illa, quae proprie dictam Musicam ad amatoriam virtutem confert? Patet, inquam, Musices nomine intellexisse veteres vel Poësim, vel potius Sapientiam. Omnia enim Musis antiquitus tributa fuere: et proinde etiam hoc fortasse, non quia adfectus in animos immittant, sed potius quia adversus eos dimicent, et remedium praebeant. Taceo autem nunc (numquid enim vos id latere potest) omnem animi impetum, et cupi- Column. XV.

(1) Deest heic aliud proprium nomen, quod divinare non licuit.

» ditatem amorem fuisse olim nuncupatum.
» Stultissimum vero illud foret, si apud ve-
» teres lege (1) receptus esset, tamquam op-
» portunus ad suscipiendam puerorum in-
» stitutionem is, qui privo amoris nomi-
» ne a posterioribus est adpellatus, eum-
» demque mox virginibus omnino esse in-
» decentem adseruissent. Videntur ergo
» non uno eodemque sensu semper amo-
» rem intellexisse. Si modo convenit et-
» iam a nominibus pendere, atque ab iis,
» quae amator aliquis fortasse imposuit,
» quemadmodum et alia: atque ita persua-
» deri privatas nominum impositiones vel
» tales divinitus esse, vel ab omnibus et
» ubique easdem receptas (2).

IN CAPUT VIII.

Quid in conviviis praestiterit Musica?

Ad amorem conciliandum, atque inflammandum convivia plurimum valere vulgaris erat opinio. Hinc Stoicus *Amatoriae* virtuti *Convivalem* iugaverat, quasi illius adfinem, atque adiutricem Musicam propterea in conviviis opportune etiam adhi-

(1) V. *ad Col. XV v. 31.*
(2) V. ibidem *v. 37.*

bitam olim praedicabat, quia Convivali huic proforet virtuti. Adhaec Homeri auctoritate fretus docuerat per Musicam convivia meliora fieri, et perniciosos vini effectus cohiberi, atque emendari. Philodemus contra *Convivalem*, item ac *Amatoriam* virtutem negat, et irridet: Homeri, et antiquorum, qui Musicam in convivia induxerunt, sententiam explicat; et quo sensu carmina Convivis prodesse possint, docet:

» At vero, quoniam ad Amatoriam vir- *Columna XVI.*
» tutem nihil conferre Musicam posse ad-
» paret; manifestum quoque fit, ne ad il-
» lam quidem, quam eius adfinem hic
» Noster adpellat, hoc est Convivalem
» virtutem (1), minime conducere, neque
» generatim ad convivia. Ego sane neque
» usquam esse hanc, quam dicunt, Convi-
» valem virtutem, neque adeo ipsam pru-
» denti admodum consilio ab istis confi-
» ctam esse autumo, utpote quae in pru-
» dentes viros cadere nullo modo potest: ne-
» que adeo conviviis amores belle copulari,
» quippe qui turbas facile cient, et ani-
» mis oblectandis impares sunt, et in dis-
» sensiones ut plurimum convivas conii-
» ciunt. Atqui, aiunt, vel ea, quae apud

(1) V. adnotata ad *Col. XVI. v. 5.*

» Homerum leguntur, Musicam conviviorum familiarem satis superque ostendunt. » Propterea, inquam, libenter concedo oportere in conviviis animum relaxari, et » ludere; non utique tamen concedam nullam esse ingenuis viris decentiorem relaxationem et lusum, quam ut alius canat, alius citharam pulset, saltet alius; » atque hinc fieri, ut coenarum pleraeque » meliores evadant. Concesserim utique » meliores fieri per Musicam, non tamen » per se, sed per ea, quae musicis modis » decantata exaudiuntur. Atque hinc minime dederim vinum ex necessitate quadam » Musicam adpellare (1); neque cordatos » viros ea omnia facere, quae iste ait, sed » *potius eam antiquitus in coenas oblectationis ergo fuisse inductam*; *ut scilicet non* » *modo gula, sed etiam oculi, atque aures*

Columnn. XVII. » *saltatione et Musica voluptatem caperent*: » *minime vero ut sic discerent* concinne, non » rusticiter conversari. Illud autem cum » discendi utilitate inventum est, ut fabulemur in mensa, quin etiam idiotae ex » communi consuetudine in conviviis acroamata adsumant, et propterea non » inde absint neque Homerus, neque Hesiodus, neque alii vel metrici, vel me-

---

(1) V. ibidem *v. 19 et 33.*

» lici Poëtae. Potiora enim profecto sunt » convivia, quae hisce utuntur acroama- » tis. Horum sane Musica quodammodo » melior est, utpote quae non a Musicis, » sed a Poëtis efficitur, et quidem ab iis, » qui modum atque mensuram in reliquos » etiam vitae actus induxerunt. Itaque etsi » admittamus aliquando (non autem fere » semper, ut iste ait) variam oblectatio- » nem per Musicos adportari, huiusmodi » varium, et plus minusve ex aliarum re- » rum complexione oriri putamus, non » ab ipsamet Musica; quidquid iste scripti- » tet: animi vero distractionem privatim » cantilenis adceptam deberi; eodem ferme » pacto ac per Chamaeleontem colorum ad- » tractiones fieri novimus; ita ut omnes » fere a sententiis, et poësi eius colores » proveniant.

IN CAPUT IX.

An ad amicitias conciliandas quid conferre queat?

Cum in re amatoria, aeque ac in conviviis summopere proficuam Musicam adseverasset Stoicus, consequenter etiam ad amicitias conglutinandas plurimum valere concludebat, quippe cum amicitia bre-

vi gradu ab amore distaret, eidemque foret cognata; adhaec vero unicus conviviorum finis esset familiaritates, et benevolentias conciliare (1). Cuiusmodi argumentum sic reiicit Philodemus.

» Rursus autem dicamus. Quoniam ad
Column. XVII. » amorem nihil Musicam conducere posse
» deprehendimus, ne ad amicitiam quidem
» eam adtinere patet, etsi *cum Stoicis* (2)
» amicitiam prope amorem statuendam con-
» cesserimus. Atqui nos aeque ac alii, qui
» in diversam abeunt sententiam, neque a-
» mori ullo pacto cognatam esse amicitiam
» naturaliter arbitramur, neque eum sequi,
» vel iuvare posse concedimus. *Praeterea*
Column. XVIII. » *vero etiamsi* ipsam Musicam conviviorum
» velnti vinculum esse concedamus, profe-
» cto cum illud alterum non admittamus, so-
» lum scilicet conviviorum finem eum es-
» se, ut benevolentiam concilient, sed mul-
» ti insuper alii; ad voluptatem potius,
» quam ad familiaritatem conducere Musi-
» cam fatebimur, atque adeo ne ad ami-
» citiam quidem. Horum porro utrumque
» evidens esse puto, scilicet iucunditate

(1) Vide Plutarchum in initio *lib. IV Convivalium*, ubi inter alia in hoc argumentum ait: εις συμποσιον οἱ γε νουν εχοντες αφικνουνται κτησομενοι φιλους: *qui sapiunt in convivium amicorum parandorum caussa; veniunt.*

(2) V. *Schol. ad Col. XVII v. 41.*

» quadam adfici, cum Musicam auscultamus, et nobismetipsos conscios esse nullum unquam ex cantibus et rhythmis impulsum ad benevolentiam, et amicitiam adcepisse. Neque porro verum est, quod huiusmodi cantus et rhythmi animos relaxent, sententiae vero, quatenus ipsis complexae sunt, exhilarent; sed potius idcirco animos exhilarari puto, quia cani solent ea, quae novimus adficere homines, qui remisso fuerint animo, et ad hilaritatem disposito. Sed tamen fac Musica et animos remittat, et hilares reddat, quemadmodum et potus, et ciborum, et coitus fruitio: quid tum porro? ne ob id quidem amicitiae, et concordiae causam esse posse reputamus. Nec enim hoc pacto amicitias conciliari ducimus; quin etiam propter hilaritatem saepe evenire solet, ut amicitiae nostrae dissolvantur.

IN CAPUT X.

Qui de Thaletis, et Terpandri historiolis sentiendum?

Quoniam sibi Noster adfatim demonstrasse videbatur nihil Musicae inesse, quod ad animos coniugandos, et invicem

conciliandos valeret, ac proinde ipsam inutilem in conviviis esse, si quidem eius ope amicitia comparari vellet, occurrere obiectioni studet, quae in promptu erat alterius sententiae fautoribus, et quam Diogenes nae praeterire non debuit: eam nempe, quae ex antiquorum exemplis desumeretur, qui populares etiam seditiones Musices ope compescuisse dicebantur: adeo aiebant καταστατικὴν illam esse. Ea inter exempla praecipua sane erant, utpote antiquiora, duo Thaletis, et Terpandri, quorum utrumque Lacedaemones testabantur oraculo adcitos apud se civiles tumultus per Musicam sedasse: atque id Terpandrum, canendo in ipsis publicis conviviis, quae Phiditia vocabant Lacones, perfecisse Diogenes aiebat. Horum igitur exemplorum vim declinare pergit. Principio Lacedaemones carpit, qui huiusmodi incomprehensibilia venditarent; tum varias esse Scriptorum sententias; neque Thaletis factum ex adlata inscriptione (si tamen vera esset) abunde constare; de Terpandro autem plures consentientes esse fatetur, excepto quod in Phiditiis caneret: at huiusmodi negotia una Scriptorum auctoritate definienda non esse contendit, sed potius argumentorum robore. Philosophum enim putat minime decere hisce narrationibus

fidem dare, nisi prius rationis invenerit, qui fieri potuerint, quae narrantur: secus absurdas, et fabulosas omnes narrationes liceret admittere, qualis erat illa Sybaritarum, qui se olim oraculo admonitos aiebant, ut coquos, pistores, et unguentarios ad delicate vivendum arcesserent. Denique concludit, etiamsi pro certis huiusmodi fabulae habeantur, effectum non Musicae tribuendum, quae modo potuit eos tantisper abalienatos a concepto furore distrahere, sed rationibus, quas illi mox canendo instillarunt. Ad summam sermoni, non cantui adceptum id refert, ut Lacones a seditione cessarent; quare eos fortasse, ait, citius cohibuissent, si pedestri sermone essent dehortati. En eius verba:

» Lacedaemonios autem portentosa, et *Column. XVIII.*
» incomprehensibilia narrantes non recipi-
» mus testes, cum aiunt se Pythio moni-
» tos oraculo, ut Thaletem adcirent, et
» eo adveniente protinus ab animorum dis-
» sentione populum cessasse. Testantur illi
» quidem, sed tantum qui veteribus fabu-
» latoribus, et Musicis sunt addicti (1), alii
» vero etiam contradicunt: neque *inducimur* *Column. XIX.*

---

(1) In hac *Col. XIX v. 40*, re melius perpensa, pro ει, quod prostat, legendum remur οι, atque hoc pacto interpetrandum.

» *ut fidem Thaleti ipsi semel de hoc facino-*
» *re* iactitanti in oblato anathemate adhi-
» beamus (si modo verum est ab eo anathe-
» ma cum inscriptione, quam isti profe-
» runt, fuisse oblatum); neque pro certo
» habemus Terpandrum oraculi monitu ad
» civilem dissensionem cohibendam fuisse
» advocatum, etiamsi in hujusmodi narra-
» tione quamplurimi eorum, qui Musico
» furore conrepti sunt, conveniant; hic
» autem probe unus eum in Phiditiis ceci-
» nisse adfirmet. Enimvero operae prae-
» tium erat, ut Philosophi prius explica-
» rent, quonam pacto rationale dissidium
» per inrationales cantus cohiberi posset,
» atque tum demum credere, Thaletis, et
» Terpandri cantu quievisse Lacones; se-
» cus recipere debebimus etiam Sybarita-
» rum testimonium (1), atque credere Apol-
» linis iussu quondam adcitos fuisse ab ipsis
» coquos, et unguentarios: et quidem i-
» storum potius ope ut plurimum amica
» convivia agitantur, quam cantu. Verum
» etsi tumultum quievisse admittamus, et
» Lacedaemonios statim ab illorum adven-
» tu concordes evasisse, in promtu est mul-
» to verosimilior rei explicatio, h. e. Tha-
» letem, cum prius musicorum modorum

(1) V. *Schol ad Col. XIX v. 20.*

» oblectamentis eorum animos distrahere
» occoepisset, cumque, ut in his maxime
» essent, fuisset adhortatus, tum denique
» rationum ope, quas canendo instillaret,
» ipsis persuasisse, ut ad saniorem mentem
» redirent; atque inter canendum tamquam
» divino Numine correptum Laconibus im-
» perasse, ut ob partam publicam quietem
» donarium suspenderent: quod illos in
» gratiarum actionem addita epigraphe per-
» fecisse fit verisimile. *Eodemque fortasse* Columna XX.
» *pacto agisse Terpandrum putamus*; *eos*
» *enim* ipse cithara et carmine in agonibus
» oblectabatur: Lacedaemonios vero, quibus
» obediendi nullum propositum erat, tum
» vaticinio, tum etiam fortasse rationibus
» impulsos a seditione decessisse. Atqui
» etiam primum illud de Thalete a Stesi-
» choro minus adcurate narratur; ex Pin-
» dari autem testimonio, an re vera dissi-
» dentes composuerit Terpander, non pla-
» ne eruimus (1). Attamen, si utraque
» narratio vera est, effectum procul dubio
» non alteri causae adscribemus, quam
» rationum momentis poëtice adornatis;
» quandoquidem cantus tantumdem prae-
» stare nullo pacto poterat: et fortasse
» etiam facilius id essent adsequuti, si il-

(1) Vide ad *Col. XX v. 8, et 9.*

» los prorsa oratione essent dehortati. Eos
» enim nequaquam deterrebat latae legis
» transgrediendae timor, quemadmodum
» Solonem (1), qui cum de recipienda Sa-
» lamine Athenienses vellet adhortari, ne-
» cesse habuit se vesanum simulare, et per
» elegos, quos cecinit, ipsis consilium prae-
» bere. Eadem prorsus dicamus oportet de
» portentosis effectibus, qui insequentium
» Musicorum carminibus vulgo adscribun-
» tur, nec aliam improbabiliorem, ut iste,
» explicationem amplectamur.

IN CAPUT XI.

An Musica eo nomine sit commendanda, quod religioni vulgo inserviat?

Cum illud argumentum de Musicae apud veteres usu, et commendatione Stoicus prosequeretur, omittere sane non debuit vulgarem, et antiquissimum Musicae usum in sacris; inde enim communis hominum consensus hac de re luculentissime adparebat. Itaque, ut opinor, quasi adpendicis loco subdiderat Musicam apud omnes fere gentes veluti rem sacram fuisse habitam, et religioni valde familiarem,

(1) V. ibidem v. 18.

quin immo Diis valde gratam, utpote quibus universis Musica, et singulis singulae eius species, ex Pindari, et Comici testimonio forent adceptae. De sacra quidem Musica iam antea verba fecerat, (ut *Cap. II.* videre est), cum eam Divinitati honorandae per se satis idoneam praedicasset, heic autem ex eiusdem vulgari in sacris usu commendare instituit: rursus etiam de ea loquuturus *Cap. XVIII.*, cum de illius inventione vulgo Deis adscripta verba faciet. Hic igitur est locorum unus, ubi de sacra Musica Philodemus disserit, id praestans, quod superius *Cap. II.* pollicitus erat; etsi περι της δια ταν μουσικαν του θειου τιμης, *de honore, quo per Musicam Divinitas adficitur* (quod illius II capitis est argumentum) pressius pertractet infra in citato *Cap. XVIII.* Itaque more suo praedicatam Musicae cum religione familiaritatem inridet; tum iterum Stoicum vellicat, quod universorum hominum consensum, quasi pro Achilleo habeat argumento is, qui secundum tritissimum suae sectae παραδοξον *omnes homines putet insanire*; tum denique veterum scriptorum auctoritates de Poësi potius, quam de Musica eiusdem adpendice esse intelligenda contendit:

» Iam vero de Comici interpretatione Column. XX.

» dicendum est (1). Itaque ad ea, quae de » religione scribit, gradum facientes, re» ponere haec possumus. Si ea de caussa, » quia ab hominum multitudine per Mu» sicam Divinitas honoretur, ipsam Musi» cam religioni familiarem, atque adfinem » reputabimus, procul dubio tales etiam » reputandae a nobis erunt plures aliae ar» tes, coquinaria nempe, et corollaria, et » unguentaria, et pistoria; adhaec etiam » agricultura, architectonica, pictura, pla» stica; huiusmodi enim artes, aeque ac » plures aliae religioni aliquatenus sunt fa» miliares. *Praeterea huic Nostro* Philoso» pho *huiusmodi argumentum minime suf*» *fragatur*; siquidem per eam, *si sibi consta*» *re velit*, nullus unquam Deorum honoratur. » Propterea quod secundum Stoicorum dog» mata, cum universa hominum multitudo » Diis sit infensa, et stulta, veros prae-
Column XXI. » stantissimae naturae honores ne somnia» runt quidem. Tum vero etiam, quia per » Poëmata potius honor comparatur, quam » per cantum, qui tantillum vix poëma» tis addit. Atque eam fuisse Pindari men» tem dicendum est, cum scripsit, se sa» crificaturum composuisse dithyrambum;

---

(1) Huc verba ista pertinere, uti iam coniecimus in *Schol. ad Col. XX*, v. 25, pro certo nunc habemus.

» immo etiam Comici, cum singulis Deorum singula carmina adsignavit. Quod si alia eorum mens fuit, ipsis valedicere una cum aliis ineptientibus Musicis iubemus. Non alius utique, quam Diogenes hoc sibi etiam persuadere potuit, Deorum alios aliis cantibus oblectari, et singulis proprios convenire.

IN CAPUT XII.

An Musica intellectum acuat, et relationes ad alias scientias prae se ferat?

Etiam hoc nomine commendandam Musicam Diogenes docuerat, quod ad intelligentiam acuendam plurimum conferret, et criticam speculandi vim suis cultoribus insinuaret, utpote quae frequentes disputandi, et latentium investigandarum rationum occasiones praeberet: praeterea etiam necessarias quasdam haberet ad alias scientias relationes, ut ad Poësim, ad Grammaticam, ad Histrionicam. Quae omnia sic elevat Philodemus.

» Atqui etiam alia eius opinionum monstra admiremur oportet. Ad intellectum enim exacuendum adprime idoneam esse Musicam praedicat, propterea quod nul- *Column.* XXI.

» tae inde suppetant Harmonices perito et
» definiendi, et distinguendi, et arguendi
» occasiones. Quemadmodum exempli gra-
» tia cum Musici aliquid hodie modulantur
» aliter, ac fuerat olim concinnatum (1), se-
» cum ipse Harmonicus disputando adse-
» quitur vel quasdam rationes, quae Musi-
» corum vulgus intelligere nequit, atque ri-
» su excipit, vel multa tentamina eorum,
» qui hisce modulationibus utuntur, de
» quibus operae praetium erit cunctas re-
» lationes studiose inquirere. Argutare e-
» nim, ait, et rationes investigando com-
» minisci valde est utile ad intelligentiam
» adaugendam. *Verum si de ea intelligentia*
» *loquitur, quae et inanium rerum studio*
» *gignitur, concedimus eum hariolando in*
» *veris huiusmodi rerum analogiis investi-*
» *gandis mentem fatigare*, si modo tales in-
Column. XXII. » venerit, sin minus eas, quae ad verum ad-
» cedunt; et quasdam etiam in profundo ad-
» huc latere: at enim non de omnibus po-
» stulabit Noster, ut Harmonicus inquirat (2);
» sin vero de ea loquitur intelligentia, quae
» a rerum prudentia ortum ducit, nunquam
» sane ostendet ad hanc magis Musicorum

(1) *V. ad Col. XXII v.* 29.
(2) Haec, quae habes ad *Col. XXII v. 3.* 4. cum interrogatione legeramus, sed sic fortasse melius.

» quam aliorum artificum exquisitiones
» conducere. Cum autem ait Musicae a-
» matores quamdam speculandi vim adqui-
» rere Criticae arti admodum adfinem,
» non modo ignorantiam prodit suam, ut-
» pote qui reputans cantibus et rhythmis
» inesse decorum, et indecorum, honestum,
» et turpe, semet Criticae harum rerum spe-
» culationis omnino ieiunum prodit; ve-
» rum etiam quia, si quid tale foret, hu-
» iusmodi iudicium nequaquam Philoso-
» phis, uti par erat, demandavit. Et quidem
» per Iovem hoc ipso, quod Criticam artem,
» vel quid simile ad Musicam pertinere di-
» xit, non Philosophis, sed Criticis pro-
» prie dictis eam scientiam concessit. Cum
» autem scribit analogam esse Musicam
» Poëticae, quod ad imitationem, et quod
» ad alius generis inventionem; quantum
» ad imitationem pertinet, nullam protu-
» lit demonstrationem, quantum vero ad
» inventionem, non huic potius, quam
» aliis artibus analogam esse probavit. In
» quantum porro Musica scripto consignet,
» et vicissim reddat melos, esto, si lubet
» aliqua inter eam, Grammaticam adfi-
» nitas. Quid enim interest prudentis sol-
» lertisque viri huiusmodi analogias inve-
» stigare? vel potius sibimetipsi inludere?
» *Analogam vero eam esse* cum Histrionum

Column. XXIII. » repraesentationi, cum Histrionicae arti, » utique ipsi concedamus. Dicamus porro, » si haec omnia, nempe Critica, Poësis, » Grammatica, Histrionica, quibus analo- » gam Musicam esse praedicat, manifestam » habent cum solertia, et intellectu adfi- » nitatem, necesse nobis videtur etiam in » illa studiose incumbere, nec non in Pi- » cturam, et Plasticam; etenim istae pa- » riter et aliae multae artes cum Critica, » Poësi, Grammatica, et Histrionica, cum- » que pluribus aliis, quae intellectum re- » quirunt, relationes habent. Archestratus » autem eiusque sectatores (1), qui etiam » philosophica dictitabant ad Musicam per- » tinere, quae scilicet naturam vocis, et » soni, et distantias, et alia his similia » spectarent, intollerabiles erant homines, » non modo, quia in alienissimam specu- » lationis provinciam descendebant, et » pueriliter ad se, et inutiliter ad scien- » tiam aliena advocabant; sed praecipue, » quia solam Musicam harum rerum specu- » latricem praedicabant.

---

(1) *V. ad Col. XXIII v 14.*

IN CAPUT XIII.

An Musica ad virtutes animum disponat?

Musicam non solum ad plures analogas scientias viam quasi sternere, eo quod mentem acueret, sed etiam ad virtutes capessendas animos manuducere praedicabant eius cum Diogene fautores. Id autem probabant cum Philosophorum auctoritate, tum Musicae ipsius indole, tum ipsorum, qui didicerant, testimonio, tum denique Poëtarum exemplo, qui cum simul forent Musici, tam bene de virtutibus cecinerant. Noster contra, quo in loco habenda sit Heraclidis, aliorumque auctoritas, innuit primum: tum Platonis, qui in eam sententiam ab adversariis trahebatur, mentem explicat: deinde in Musica nihil esse adfirmat, quod ad aliquas virtutes manuducere queat, multoque minus ad omnes: mox Musicae peritorum testimonium, utpote suspectum, excludit: denique Poëtas vel male de virtutibus fuisse loquutos, vel si bene, id non ut Poëtas, multoque minus ut Musicos peregisse:

» Quae vero Diogenes ait (quae quidem *Column.*
» novimus perscripta esse apud Heraclidem XXUI.
» de cantu decoro et indecoro, de virili-
» bus et effeminatis Musicae moribus, de

» actibus harmonicis, et inharmonicis re-
» late ad subiectas personas) non longe a
» vera perfectaque philosophia distare Mu-
» sicam, eo quod ad omnia vitae negotia
Column. XXIV. » sit utilissima, et eius studium recte viam
» ad plures, imo ad omnigenas virtutes
» sternat, ea nos cum exponeremus in ter-
» tio Hypomnematum (1) libro, simul cum
» aliis aliorum sententiis, quam plena nu-
» gacitatis forent, ostendimus. Et re qui-
» dem vera ridiculam necesse est quidam
» de iustitia habeant opinionem. Intelligi
» enim non potest, quomodo voces, quae
» nonnisi inrationalem auditus sensum ex-
» citant, aliquid conferre valeant ad ani-
» mi dispositionem speculativam rerum uti-
» lium, vel inutilium ad mutuam civium
» inter se gubernationem (2), ut ex iis alias
» eligat, alias vitet secundum ea theorema-
» ta, quae conscribere soliti sumus. Huic
» tamen argutationes demonstrationis vim
» habere videntur. Etenim si Plato dice-
» ret Musicam ad iustitiam conducere,
» probationem fortasse ab ipso adcepisse-
» mus; atqui analogam tantum dixit Mu-
» sicae esse iustitiam, non vero Musicum
» iustum esse, quemadmodum neque dixit

(1) Vide *Schol. ad Col. XXIV p.* 5.
(2) V. ibidem p. 16.

» Iustum esse Musicum, vel alterutram rem » alterutri adiumento esse, vel conducere ad » propriam cuiusque scientiam. An non » fortasse pari modo analogam iustitiam » sutori, et pictori, et unicuique scien- » tiam profitenti dixisset? Numquid enim » aliis artificibus fraudare licet? Protinus » enim ipse subdit (1)... ubi subaudiendum *Column.* » est de iniusto, et infiieto viro id dici. XXV. » Neque porro legibus adstricta est Musica » suapte natura, sed, aeque ac iustus specta- » culorum adparatus (2), certis legibus mi- » nime coërcenda: neque si nos praetergre- » diamur, quae circa ipsam aliqui praescri- » pserunt, non secus ac de scenae adpara- » tu, molestiam, sed potius adiumentum » adcipimus: neque ipsorum praeceptis in- » sistentes adiuvamur, sed potius laedimur. » Quando igitur nihil in Musica inveni- » tur, quod conferre ad aliquas virtutes » queat, profecto multo minus ad univer- » sas ea conferet, propterea quod sunt in- » vicem inseparabiles: rursus autem non » si inter se invicem copulantur ipsae, id- » circo, quae ad nonnullas conferunt vir- » tutes, etiam universis utilia fore necesse

---

(1) Desunt ipsa Platonis verba, quae divinari non licuit.

(2) V. ad *Col. XXV. v.* 5.

*

» erit. Ex philosophis porro neque omnes » utilem eam censuerunt sive ad quasdam, » sive ad omnes virtutes, neque ii, qui » prodesse adseruerunt, argumentis id de- » monstrarunt. Qui autem Musicam didi- » cerunt, isthaec ob eas rationes, quae uni- » cuique succurrunt, venditarunt. Neque » porro omnes, qui didicerunt Musicam, eo » consilio didicere, quia ipsam aliquo pacto » ad virtutes adquirendas fore proficuam » reputarent. Ex iis vero, qui primis an- » nis non didicerant, si quis vel senex, » vel certe exacta pueritia addiscere voluit, » adsentatus est, vel puerili adhuc mentem » gerebat is, qui sapientissimus mortalium » audiebat, et oppresso inquietoque animo » otiosus sedebat, atque hoc pacto gloriam » captabat, neque tam serus studiorum esse
Column. XXVI. » erubescebat (1). *Quod autem Poëtae,* » *iidem qui Musici suis carminibus ad vir-* » *tutes capessendas homines inflammave-* » *rint, id quidem nihili est, si quidem ab* » *iisdem* dicta sunt de omnigena virtute et » vulgaria, et nugatoria, et secum pugnantia, » et praesertim ab aliquibus. Verumtamen » neque, in quantum sunt Poëtae, haec » scire possunt, nedum in quantum sunt

(1) Haec de Socrate dici satis docuimus ad *Col. XXV v.* 32.

» Musici: suis autem sententiis non rhy-
» thmis et cantilenis hominibus prodesse
» possunt. Huiusmodi enim superflua sunt,
» et potius verbis adiuncta mentem distra-
» hunt, ne sententiis pressim insistat.

IN CAPUT XIV.

Quid Musicae et Musicorum nomine eius artis laudatores intellexerint.

Derelinquit heic parumper suum adversarium Stoicum Philodemus, et aliquibus suae aetatis hominibus respondet, quos obiicientes audiverat, se nimis agrestem esse, qui putaret Musicorum nomine, de quibus tot tantaque praedicarentur, nihil aliud fuisse quam factores modulorum, et instrumentorum pulsatores: quando summi viri, iidemque Poëtae hoc nomine fuerant antiquitus decorati: et proinde ab eo aërem verberari, quoties a sermone Musicam seiunctam consideraret. Ipse igitur tribus argumentis ostendere satagit non alio, quam ipse, sensu Musicam Scriptores adcepisse; atque heic obiter Cleanthis opinionem refert, atque irridet; tum denique clarius sese explicat:

» Iam vero audivi nonnullos, qui dice- *Column. XXVI.*
» rent admodum rusticos nos esse, qui pu-

» temus philosophos, vel prudentes Musi-
» cos in ea esse sententia, ut credant can-
» tus et rhythmos, sublata verborum signi-
» ficatione, ad virtutem impellere posse,
» quando homines nonnisi sermones melo-
» dia, et rhythmis exornatos id praestare
» posse putent, et Plato id disertis verbis
» testetur; ideoque nos non adversus sa-
» pientes, sed adversus indoctos quosdam
» argumentorum nostrorum arma intendere
» aiunt: quin imo se valde mirari, quod nos
» Musici nomine decoremus eum, qui in-
» strumenta unice pulsat, nec indignum
» Musico reputemus significatione carentia
» exhibere, *quales sunt Musici moduli* do-
» cumentis expertes; vel quod Pindarum,
» et Simonidem, et lyricos omnes in Mu-
» sicorum censum referre nolimus. Ego au-
» tem istos a controversia exorbitasse cen-
» seo, quin et parva captare, et ad proposi-
» tum nihil apposite loqui existimo. Et qui-
» dem primo, quia *etsi ab initio lata adce-*
» *ptione pro universa institutione Musica*
» *adcepta fuerit, tamen quicumque eius*
» *praecepta tradiderunt, aiunt esse Musi-*
» *cos modos, qui animos ad virtutem capes-*
» *sendam flectere possint;* et propterea
» enumerant tum genera harmoniarum,
Columna. XXVII. » tum vero etiam instrumentorum, quae
» sint variis adfectibus excitandis idonea,

» ut ex ipsorum argumentis, et communiter ex ipsorum sermonibus innotescit, in quibus ut plurimum ne leviter quidem adtingunt sententias; et si quando verborum, vel carminum mentionem faciunt, ex utraque caussa effectus illos existere declarant. Itaque satius fuisset dicere hanc peculiarem sibi insidere opinionem, non vero proprias subtilitates illis adaptare, nosque agrestes pronunciare. Secundo autem, quia veteres putabant sufficere iis, qui cantibus et rhythmis in posterum operam darent, si iisdem, qui olim inventi fuerunt modi, et instrumentorum pulsationes ab iis, qui pueros instituerunt, et ad virtutem incitarunt, et manuduxerunt, ipsi deinceps usque uterentur(1). Tertio denique, quia numquam negarunt omnia huiusmodi phaenomena, atque alia similia sonituum ope effici. Num vero isti ipsi senserint, omnes Musicos dicendos esse, nec ne, quaerere distuli; sed dixi instrumentorum pulsationes modo carminibus consociatas, modo per se ipsa, (per se inquam interdum, interdum vero divisim a sermonibus, quibus adnectuntur, sumtas) nihil sane in se habere eorum, quae vulgus opinatur. Quod

(1) V. *ad Col. XXVI v.* 16.

» si antiquis minus placebant, nunc certe
» a nostris recipiuntur *instrumentorum con-*
» *centus verbis vacui. Illi vero* tantummodo
» vituperant *nuda Krumata, at* nimis quan-
» tum *extollunt,* cum verbis cantus copu-
» latur, *eiusque vim maximam esse prae-*
» *dicant.* Nisi etiam secundum Cleanthem
Column. XXVIII. » sentire voluerit (1), qui aiebat documenta
» Musicis, et Poëticis numeris concepta me-
» liora etiam esse, quam sermo philosophi-
» cus, qui licet sufficienter cum divina, tum
» humana enunciare valeat; attamen quia
» nudus per se non habet verba Deorum ma-
» gnitudini explicandae idonea, metra, et
» cantilenas, et rhythmos quam maxime
» ad divinam, naturam veraciter contem-
» plandam accedere: quo effato nihil pro-
» fecto ridiculum magis inveniemus. Nec
» enim (*ipsi aiunt*) sententiae per se inuti-
» les dici possunt, sed si cantando prolatae
» fuerint, ex utraque re, e sententia scilicet,
» et cantu animi commotio gignitur; ete-
» nim ab ipsis sententiis gignitur commo-
» tio, nec sane mediocris; sed addito cantu
» maior evadit. At vero potius, si commotio
» mediocris sine cantu erat, eamdem ad-
» dito cantu remanere dicemus; sin autem
» admodum abrupta erat, et brevis, cum

---

(1) V. *ad Col XXVIII. v.* 1.

» veritate remissiorem evadere confitebi-» mur et propter oblectationem, et propter » distractionem, quae cum a voluptate » ipsa, tum a vocum strepitu, earumque » proprietatibus gignitur; et propter ver-» borum pronunciationem continenter fa-» ctam, non secundum naturam; et pro-» pter loca, et tempora, quibus Musicam » auscultamus, aliasque plures causas. Ec-» quis enim esset, qui risu non difflueret » cernens homines cum cantu, et Musicis » instrumentis vel consilium dare, vel » consolare afflictos? *Vel quis ferret inter* » *consulendum voces tibicinum, vel citha-* » *roedorum*? Nec enim si tragicorum, vel co- Column. XXIX. » moedorum more quis caneret, huiusmodi » ferre possemus (etsi magis iste cantus » vulgari sermoni adcedat), nedum si quis » citharam pulsaret. Namque nunc omit-» to, quod his omnibus concessis, nulla » maior utilitas Musicis, quam eius artis » ignaris provenit, propter quam utili-» tatem ipsi suadent huic disciplinae ope-» ram dandam esse. Igitur adfirmo in-» strumentorum pulsatores esse non tibi-» cinem modo, sed etiam omnes quicum-» que ad tibiae consonantiam canunt, et » ipsum Aristoxenum(1), siquidem Musicum

(1) V. *ad Col. XXIX v. 16.*

» eum per excellentiam adpellant: atque » adeo adfirmo Musicos omnes tum sensu » vacuos sonos reddere, quemadmodum » sunt, quos ex instrumentis eliciunt, » tum stridulas cicadarum instar repetitio- » nes, tum, quoties sermones reddunt, » sermonibus ipsis superflua. Porro censeo » non solum vitae magistros fuisse Pinda- » rum, et Simonidem, sed etiam Musicos » fuisse, et Poëtas, atque in quantum Mu- » sici fuere, hominum animos exhilarasse, » in quantum vero Poëtae, effecisse, ut » sermones proficerent utique concesserim; » neque propterea id effecisse (*quia scilicet* » *corda exhilararent*), vel admodum cer- » te parum; neque Musicos solos, vel » prae ceteris, sed omnes aeque scientiis » excultos homines tandumdem efficere po- » tuisse, quocumque tandem modo voca- » rentur. Quam maxima enim utilitas a » conloquiis provenit, nec unquam nudos » cantus et rhythmos prodesse adfirmave- » rim (1) . . . . . .

——

(1) Aliqua heic desunt, quae divinari nullo pacto licet. Addit enim; puto, factum aliquod, quo dicta confirmet; siquidem ait: πολλακις ετυχον, ὁς ου . . . . προσεσχηκοσιν; *saepe nactus sum, qui non . . . animadvertentibus.*

IN CAPUT XV.

An Musica caelestibus meteoris respondeat?

Cum obiter iis satisfecerit, qui se in Musici nomine, et definitione errare dictitabant, ad quaestionem redit, quam proximo superiori capite pertractabat, an scilicet ad virtutes capessendas Musica viam sterneret. Et quoniam satis aliorum, quae facti erant, argumentorum vim declinasse putabat, ad extremum illud eluctandum adgreditur, quod e Musicis proportionibus cum caelestium corporum harmonia capiebant, quam caelestem Musicam dicebant (1). Putabant enim animorum concinnitatem e Musica ortum ducere, quemadmodum e caelestibus proportionibus, quae Musicis responderent, Mundi concinnitas oriretur; quae scilicet fuit Pythagorae doctrina a Stoicis etiam recepta. Ipse vero contendit huiusmodi decantatam Musicae cum caelestium corporum motibus, et distantiis analogiam, etsi concedatur, nequaquam ad virtutes comparandas, moresque conrigendos conducere posse. Deinde (quantum arguere possu-

(1) Vide quae adnotavimus ad *Col. XXX*, et *XXXI*.

mus ex detritae *Columnae XXX* reliquiis) ait, caelestem illam Musicam Pythagoreorum somnium fuisse, utpote qui faterentur eam a Diis tantum exaudiri posse propter eius excellentiam, a mortalibus non item: praeterea stellarum praesignificationes a quibusdam quidem admitti, non tamen sic a sapientioribus, ut per astra etiam humanas mentes cieri, et inclinari putarent. Quod etiamsi detur, non inde consequi ait, Musicam secundum astrorum analogiam se habere: adeoque ipsosmet Musicos isthaec ignorare, vel certo negligere adfirmat. Sic igitur procedit:

Column. XXX. » Canoras porro nugas venditarunt quicumque de Musices cum caelestium corporum motibus similitudine, et adfinitate tractarunt. Ut demus enim solis, lunaeque motum, et distantiam Musicis rationibus analoga esse, et Zodiacum eadem, ac Musicum Canonem proportione dividi, non idcirco huiusmodi, quam tradunt, Musicae cum caelestibus corporibus cognationem demonstrare possunt; propterea quia innumera sunt alia, quae certam quamdam inter se analogiam exhibent, quae tamen mirum quantum reapse discrepant. Praeterea hanc caelestium motuum, ac distantiarum, earumque differentiae in caelo regnantis obser-

» vationem nihil sane ad virtutes adipi- » scendas, moresque corrigendos conduce- » re posse sit verisimile. Neque sane, ut hic » *videtur*, sed qualis causa ipsa est, ita se » res habet: *neque ex iis corporibus, quae* » *in sublimi videmus, alias coniecturas* » *ducere fas est, quam ab illis, quae* » *apud nos exsistunt*; *non enim perinde* » *se habent, ac corpora nobis circumstan-* » *tia. Omitto autem, quod illi ipsi, qui* » *caelestem Musicam commenti sunt, il-* » *lam nostris auribus minime percipi pos-* » *se, sed* a Diis (1) *tantummodo, exau-* » *diri adfirmant. Praeterea quomodo su-* » *perna illa corpora influere in subiecta* » *possunt* tanto intercedente intervallo? » *Nihilominus astrorum influxus, et prae-* » *significationes* a quibusdam *admitti* sci- » mus, non ita tamen *a sapientioribus*, » *ut per ea etiam humanos animos cie-* » *ri, et inclinari dicant. Vulgus quidem* » αποτελεσματα (2), *ad effectum* utrumque ar- » tificiose confici *ab astrologis sibi persua-* » *det.* At certe si αποτελεσματα, adversus

Columna. XXXI.

---

(1) Ex iis verbis παρα των Θεων, quae modo supersunt *Col. XXX v.* 34, et ex aliis διαστημα ταυτον *v.* 38, hunc sensum ariolando exsculpsimus. Confer, quae habet Maximus Tyrius in adlato a nobis loco §. 5.

(2) Idem ac ὡροσκοπην, *genituras.* Vide ad *Col.* XXX*I* *v.* 8.

» vitae difficultates, calamitatesque utilia
» esse concesserimus, non ideo sequitur
» Musicam secundum ipsorum analogiam
» se habere, et caelestium contemplatio-
» nem. Nemo enim ne ex ipsis quidem
» Musicis ea cognovit, vel certe, etiamsi
» si noverit, demonstravit: sed eam sen-
» tentiam a quibusdam Pythagoreis aliqui
» haurientes in suis scriptis recensuerunt.
» Si autem e converso exploratum diu est,
» omnes re ipsa isthaec negligere, profecto
» non statim illi Musicae cognitionis omni-
» no expertes fore dicendi erunt.

IN CAPUT XVI.

Num animi adfectus immutare queat?

Solutis reliquis argumentis unum restabat, ut finem adhuc agitatae quaestioni imponeret, an Musica animos ad virtutem disponere quiret? Illud autem profecto erat, quod Diogenes, aliique fautores eam vim Musicae tribuebant, qua animi adfectus immutare, et in contrarium ducere valeret: quod si verum foret, procul dubio homines ad virtutem manuducere facili negotio posset. Id igitur diserte negat Philodemus primum eo argumento (si quid ex conruptissima *Col.*

XXXI expiscari licuit), quod nonnisi argumentorum robore immutari mens possit; deinde quod, si ex eorum sententia, proba et virilis Musica ad nobiles adfectus animum disponeret, contra vero garrula et effeminata ad pravos mollesque inclinaret, consequens esset Theatrorum Musicam, quam nempe nimis fractam, et voluptuosam adcusabant, ad vitia et libidines viam sternere. Atqui constare ait neque Scenicos artifices, neque Histriones, neque Philosophos, neque politiores viros, et ad summam universos eius Musicae auditores hisce vitiis laborare, ita quidem, si turpibus verbis, gestibus, actis non essent adsueti. Namque Musica per eum αδιοφορα est, nullumque effectum praeter oblectationem parit. Id autem procul dubio ideo dicit, ut se suosque purget, qui ab huiusmodi Theatrorum Musica minime abhorrendam, ut satis docuimus. Praeterea, ait, si quis syllabis imitandi facultatem adscripserit, Musicam vero spectaculis, gestibus, verbisque adiunctam, et apte illis respondentem animos flectere posse adfirmet, is sane nugatur; quandoquidem etiam sine Musica huiusmodi effectus exsistunt, et conciones eodem pacto animos commovere novimus. Ad summam non plus Musicae, quae aures vel-

licat, quam odoribus, et saporibus, qui nares, et palatum percellunt, tribuendum esse concludit. In hunc ergo modum, quantum coniicere fas est, exsequitur:

Column. XXXI. » Ait *praeterea Stoicus* eo pluris prae aliis » disciplinis *ducendam esse* Musicam, *quo* » *ipsa una vetat* nos animo excruciari; » *quippe* cantus magis *valent* animum com- » movere, *quam quidvis aliud*. Sed licet » quis per eam omne *animi oblectamentum* » exhibeat, et quidquid eum *mulcere potest*, » non idcirco animum per Musicam in op- » positos praesentibus adfectus *adduci, ut,* » *puta,* ad misericordam, vel contra, dice- » re *quiverit*. Non enim haec oblectamen- » ta *misericordes* nos reddunt, et magis *no-* » *stros animos flectunt,* sed ab iis, quae Tra- » goedi, et *Comoedi canunt, animus flecti-*

Column. XXXII. » *tur*, et immutatur. *Nec porro verum est a* » *garrulo et fracto Theatrorum cantu ani-* » *mos corrumpi*(1). Nec enim cantus *spe-* » *ctatorum mentes inficit, dum in Thea-* » *tris sedent, neque ipsaemet sententiae,* » sed quas secum ipsi ferunt animi adfe- » ctiones, et ea, quae multis hominibus » communia sunt, nec sane a cantu pro- » veniunt. Atque hinc evidenter consequi-

---

(1) Haec omnium fere veterum Scriptorum sententia erat, ut iam ostendimus.

» tur, quod neque e scenicis artificibus, » qui eas cantilenas perficiunt, neque ex » privatis viris ii, qui sunt politiores, non » dico sapientes, et philosophi, quemad- » modum neque hystriones, qui illas red- » dunt, simulque audiunt, et ad summam » quicumque auscultant, dummodo ii ne- » que turpibus verbis, neque gestibus, ne- » que sententiis adsueverint, dictis animi » vitii laborant. Et si quando haec a vo- » ce quamdam originem ducunt, secundum » quam nos ipsis scenicis personis, *adtendi-* » *mus*, *vel* fortasse aliquibus, *id utique voci* » *ipsi nequaquam est adscribendum. Ete-* » *nim* nec ii, qui ita adfecti sunt, requi- » runt ea, quae citharoedus ad rhythmum » canet. Si quis autem putet etiam sylla- » bas imitandi vim habere, et ut pluri- » mum Musicam adspectibus, gestibus, » verbisque adfinibus belle conrespondere, » atque hinc animi vim emolliri, atque » ita immutabilem sapientiam (1) a levis- » simis rebus flecti, *profecto fallitur*; *aeque* » *enim isthaec semper* simili modo adfe- » ctos percellunt. Quippe quod etiam con- » ciones animos contrario adfectu dispo- » sitos misericordes, et compatientes, et *Column. XXXIII.*

(1) V. ad *Col.* XXII *v. 33.*

» aeque mansuetos reddere valent. Atqui » frustra in hisce oppugnandis nugis tem» pus, et operam terimus; cum evidens » omnino sit cantus istos, quibus animum » in contrarios adfectus immutandi facul» tatem tribuunt, non esse ab odoribus, » et saporibus diversos, eisque potiores.

IN CAPUT XVII.

An utilitatem Musica pariat?

Cum tot tantaque de Musica adversarii praedicarent, merito eam in primis et omnino utilem prae aliis artibus esse concludebant. Ipse autem, qui cuncta inficiatus erat, et ad oblectandum unice comparatam esse Musicam docebat, eam utilem dici posse negat. Utiles enim fore ait eas tantummodo artes, quae necessariis vitae malis occurrunt, ut agricultura, textoria, architectura, politica, et hisce similes, non vero eam, quae tantum oblectationem, quae minime necessaria est, pariat (1). Quod si oblectatio utilitas dicenda esset, consequens foret Philosophiam

(1) Vide *Schol. ad Col.* XXXIII. *v.* 21.

Musica, aliisque de trivio artibus deteriorem esse, quia perpaucis reapse utilis evadit. Denique cur neque eorum, qui magnam eius utilitatem se expertos esse praedicarent, testimonia, neque Graecorum omnium, qui magni Musicam fecerunt, auctoritas aliquem movere debeat, ostendit:

» Illi igitur, qui etiam eo devenerunt, Column. XXXIII.
» ut adsererent hanc unam artem prae ce-
» teris aliis omni ex parte utilem esse,
» mirum quantum falsi sunt. Agricultu-
» ra enim, et textoria, et architectura,
» et politica, et plures aliae omnino sunt
» utiles; atque hae quidem dici possunt
» necessario prodesse, quippe quae necessa-
» riis vitae incommoditatibus occurrunt;
» illa vero naturaliter tantummodo oble-
» ctationem offerat, quae necessaria mini-
» me est. Praeterea, *si oblectatio est utili-*
» *tas*, prout isti ratiocinantur, philosophia
» dici deberet tum Musica, tum plurimis
» vilibus artibus deterior, eo quod per-
» rari sint, qui inde emolumentum refer-
» re norint. Stultum est autem illis, qui
» Musicae operam dederunt, fidem prae-
» stare in iis, quae de magna eiusdem u-
» tilitate praedicant, quapropter cum om-
» nibus viris, tum etiam pueris traden-
» dam eam scientiam arbitrantur; fieri e-

» nim potest, ut isti vel se iactandi gra-
» tia haec venditent, vel decipiantur. Et
» quidem multi fatentur Musicam minime
» suos filios conrexisse, vel in melius im-
» mutasse; multi autem, quia sibi conve-
» nire autumant, artifices recipere, et vi-
» cissim recipi, ab illa suos filios melio-
Column. » res esse effectos praedicant. Itaque etiam
XXXIV. » Damon (1), si quidem talia coram veris,
» non fictis Areopagitis adseruit, *utpote Mu-*
» *sicus artifex*, perverse eos ludificavit. Mi-
» randum porro minime est, si ipsa apud
« Athenienses, atque apud omnes Graecos
» in honore sit habita, atque adeo iisdem
» digna praemiis, quae sacrorum ludorum
» victoribus dantur; multa enim alia et
» magna mala cernis eos probare, et phi-
» losophiam porro despicere, propterea
» quod universis praemium non pariat. At-
» tamen ipsi et propter adiuncta eam ni-
» mis provexerunt, nec eius Musicae, quae
» ab istis tantopere laudatur, nobis aliquid
» tradiderunt. Atque haec hactenus de hac
» parte dicta sunto: licet eadem pluribus
» in secundo Hypomnematon libro dissere-
» mus (2).

(1) V. ad *Col.* XXXIV *v.* 1.
(2) Ibidem *v.* 19.

IN CAPUT XVIII.

An Musicam Dei invenerint?

Tot tantisque utilitatibus refertam Musicae scientiam, non aliis, quàm Diis ipsis adceptam referebant eius fautores. Philodemus contra ait, homines per se canere didicisse ope rationis, quae utique Deorum inventum nemo dixit, non secus ac alias elementares scientias. Nec tamen idcirco, quia ratiocinationis, humanaeque intelligentiae ope inventa sit, utilis erit dicenda; quippe pessima etiam eius ope mortales invenerunt. Quod si hoc ipso Deorum inventum dicere volumus, quod intelligentia Deorum munus sit, profecto ait, idem de omnibus quibuscumque artibus, non de una Musica, ut isti faciunt, dicendum esset. Mox ex ipsismet fabulis contrarium evinci docet. Denique nec tali Musices honore Deos indigere adfirmat, nec ipsius tangi desiderio, utpote qui non aurium delectatione, uti nos, sapiantur: qua opinione deceptos putat cum Legislatores, tum Politicos, qui Musicam in sacris adhibendam praeceperunt. Subdit porro neque heroibus theatrorum inventionem adscribendam, falsumque admo-

dum esse, quod venditarent theatra populis instruendis magis, quam ipsa Philosophiae praecepta esse utilia: immo potius moribus corrumpendis esse idonea; quippe stulta Poëtarum deliramenta proponant:

Column. XXXIV. » Sed neque Deorum ullus Musicae inventor fuit, neque ullus ipsam hominibus tradidit; sed ita mortales didicerunt, ut antea docuimus. Sermonem autem, et intelligentiam, et elementares disciplinas nemo pius cogitat a Mercurio, et Minerva, et Musis fuisse inventa. Quod si ratio, vel ratiocinatio Musicam induxit, non continuo illa utilis erit; propterea quod pessima etiam invenit ratio. Intelligentia autem, et elementares disciplinae quasi duabus praeditae sunt ansis. Itaque si quidem ob istas caussas Dei invenisse dicuntur Musicam, alias etiam artes

Column. XXXV. tradidisse dicemus: hi vero, quasi hanc unam protulerint, Deos laudant. Omitto enim huc illud adferre, quod Dei ut plurimum ab artibus difficilibus, et laboriosis abhorrentes vulgo repraesententur; atque adeo Minervam tibias odisse fabulati sint (1), et Mercurium alii suam

(1) V. ad *Col.* XXXV.

» lyram tradidisse (1). Id tamen de Mercu-
» rio etiam adversus hunc, qui ait Musica
» Deos uti, iocandi gratia dictum esto;
» duo vero alia, quae ante hoc ultimum
» diximus, metaphorice adcipiantur, ut nul-
» lum Deorum Musicum esse dicamus.
» Excepto autem hoc ultimo argumento,
» haec etiam adaptentur iis, qui magnifi-
» care non desinunt Deorum gaudium,
» cum Musica honorantur: nimirum nec
» talibus honoribus Deos indigere, neque
» ipsos huiusce cultus desiderio tangi, ne-
» que honorem, quo Barbari Deos suos
» prosequuntur, Graecis convenire, etenim,
» et illi per cantus Deos suos venerari pu-
» tant. Practerea vero etiam legislatores,
» et politicos aeque deceptos fuisse dicamus,
» cum huiusmodi moribus essent adsueti,
» cumque putarent, etiam Deos, non secus
» ac nos, audiendo Musicam oblectari, ali-
» ter vero nequaquam: et alia denique huc
» referantur, quae in hoc argumentum iam
» diximus, quod scilicet nihil Musica ad
» germanam pietatem conducat. Falsum
» quoque est Heroës theatra primitus con-
» stituisse: neque adeo Theatrum publicae
» instructioni magis, quam Philosophiae

(1) V. ibidem p. 9.

» scholas inservire verum est (1), *ut nebu-*
» *lones isti venditant; quippe quia theatra*
» *unice* doceant nos admirari, et operam
» dare iis stultitiis, quas Poëtae tradunt.

IN CAPUT XIX.

Quibus de caussis vulgo Musicam discerent?

Antequam suam disputationem claudat, pauca coronidis loco addit de caussis, ob quas Musicam vulgo discerent. Ait igitur primo huiusmodi rationes, quas huc usque enumeraverat, commentum esse eorum, qui cum Musicam profiterentur, et nulla nobilitate, vel opibus essent conspicui, hoc pacto suam artem magnificare studuerunt: easque porro rationes cum perpauci magnos viros, quibus cordi fuit Musica, tum reliquum vulgus oblectationis, quam inde caperent, gratia libenter recepisse: secus autem opinasse eximios homines, ut Democritus, cuius auctoritatem recitat; quandoquidem Platonis verba intellectu difficilia essent. Deinde contendit frivolam etiam, et minus viro dignam eam esse rationem, quod

(1) Ibidem v. 41.

nempe Musicam discendo quisque sibi in posterum oblectationis materiem compararet, tum quia sine labore vulgo huiusmodi oblectatio suppetat; tum quia publicis negotiis tempus atque operam impendere utilius foret, quam Musicae; tum quia temporis tractus, atque voluptatis usus nauseam parit; tum denique quia ea oblectatio minime necessaria sit, et nonnisi hominum opibus adfluentium proprium sit laborare et studere, ut voluptatem capiant, alios autem minime deceat in cantu et fidibus operam ludere. Respondet postea iis, qui divitias, et gloriam ex ea disciplina provenire dictitabant, eo argumento, quod haec et ex aliis studiis provenirent, et quia in conviviis, coetibusque de Musica disputare non admodum gloriosum esset apud omnes, imo vero apud quosdam, uti apud Epicureos, ridiculum foret eas quaestiones agitare, quae cura et studio opus haberent; quippe cura, et studium non suppetunt iis, qui ad felicitatem unice contendunt: quam utique felicitatem in una animi securitate, non in hisce aliis nugis requirendam esse ait. Denique concludit, se tam multa scriptitasse adversus Musicae fautores, non quia tam multis indigere eorum confutatio

videretur; sed quia nosset suae sectae hac de re doctrinam et opinioni eorum, qui publicae educationi praeerant, et vulgaribus moribus adversari, et mirabilia, quae Stoicus Diogenes praedicaverat, multorum animos perculisse; opportunum duxerat eum argutantem presso pede persequi:

Column XXXVI » Iam vero non piget, imo etiam necesse est, de caussis, ob quas vulgo Musica » discitur, dicere, easque in medium proferre. Quippe enim inepti viderentur ii, » qui Musicae incumbunt, cum nulla nobilitate, neque fortuna distincti sunt, atque » adeo tantum artifices, et quasi conviviorum ministri reputarentur; hinc quasdam » rationes commenti sunt, qui haec exercent; » quas cum unus, et alter magnorum virorum, qui cithara, et cantu moderate » usus est; tum porro vulgus oblectationis » gratia receperunt. Excellentium enim » virorum facta; et sententiae aliud quodvis innuunt. Enimvero Democritus maximus naturae interpres non antiquorum » modo, sed etiam quotquot ad nostram » usque memoriam floruere, vir novitatis » minime studiosus, Musicam iuniorem esse » adfirmat, suaeque opinionis rationem hisce » verbis reddit: Nequaquam necessariam » esse Musicam, sed superflui loco haben-

» dam iudico, etsi plerisque antiquissima
» res videatur, et quae mirabile nescio quid
» ferat, et in se claudat; *recentior enim*
» *est, quam vulgus putat: etsi alia hodie sit* Column. XXXVII
» *a primaeva*. Persuadeor enim frivolas,
» et nugatorias adcessiones primitus ab il-
» la abesse, utpote quae olim a viris sim-
» plicioribus, et lutulentioribus tractaretur,
» secus ac postea cum a sollertioribus. Quae
» autem de Musica habet Plato (1), intelle-
» ctu difficilia admodum sunt, quo magis,
» utilia. Iam vero nihil generosum sapit, ne-
» que magnificum argumentum illud, quo
» ipsi confugiunt. Quid enim aliud dicemus?
» Semet, aiunt, felices reddent, laborando
» nunc, et discendo, ut sibi aliquando oble-
» ctationem comparent. Atqui non vident,
» quot acroamatis publice abundemus, e
» quibus sine ullo labore oblectationem ca-
» pere liceat: neque adtendunt, quantam
» obtinendae dignitatis copiam, si publi-
» cis negotiis nos immiscere velimus (2),
» haberemus; neque illud animadverunt,
» temporis diuturnitate naturam nos desti-
» tuere, et cito exsaturari, uti videre est
» etiam in spectaculis, quae cum in longum

(1) V. ad *Col. XXXVI v. 7.*
(2) Ibidem *v. 19.*

» saepe abeunt, aliud quidvis nos agimus, et
» abalienamur. Illud enim praetermitto hu-
» iusmodi voluptatem necessariam non esse;
» discere autem et studere, ut nosmet oble-
» ctemur, cum laboriosum esse, tum etiam
» proprium virorum principum propter re-
» ginam pecuniam, qua abundant. Omit-
» to etiam dicere, quam indecorum sit
» cernere viros, quasi pro suo munere,
» pueriliter in cantu, et fidibus operam
» ludere perpetuam. Quod autem nihil
» praestantius sit, vel opportunius *ad ani-*
Column. XXXVIII » *mos avocandos, et confirmandos adversus*
» adfectum *tumultus*, suo demum loco di-
» sceptabimus. Cum vero divitias, et glo-
» riam ex hac disciplina obvenire aiunt,
» reponamus huiusmodi res multis proferri
» studiis communia, a quamplurimis vero
» abesse: ad haec non sine laboribus Musi-
» cam proficuam esse, et multos magis Sce-
» nicis, quam nudis Harmonicis ea emolu-
» menta obvenire. Quod vero Musicae pe-
» riti in conviviis, aliisque coetibus et ad-
» fatim disputandi materiam habeant, et
» primas capiant, reponimus id et commu-
» ne aliorum studiorum esse, nec ab om-
» nibus, uti a quibusdam, in pretio habe-
» ri; imo fortasse risu excipiendum, si Phi-
» losophus huiusmodi disceptationis argu-

» menta in coetu, et conviviis proponat, » quae a plerisque non intelligantur, et » cura studioque indigeant, ut explicentur: » quae utique iis, qui ad beatitatem con- » tendunt, non suppetunt. Siquidem nos » multo potiorem esse animi securitatem, » tranquillitatemque prae inutilibus huius- » modi quisquiliis(1), demonstrabimus, cum » ad operis conclusionem ex ista digressio- » ne perveniemus. Tam multa igitur ad- » huc edisserui adversus quorumdam homi- » num tractatus, et fortasse non abs re, » immo opportune. Nam profecto propter » istorum suadelae vim, ne minimam qui- » dem tot verborum partem fundere mihi » opus erat; sed et propter opinionem, » quam de Musica imbiberunt, qui publi- » cae educationi praesunt; et propter in- » ductas iam multorum hominum constitu- » tiones; et propter miracula, quae Stoi- » cus iste praedicat, *operae praetium duxi* » *nihil praeterire eorum, quae is vendi-* » *taret, sed eum e vestigio persequi.*

FINIS.

(1) V. ad *Col. XXXVIII. v.* 26, *et* 29.

TRANSLATIO

EX VARIIS LECTIONIBUS

EDUCTA

. . . . musicos, et illos, qui musicam nunquam callent, molestiam habere, et laborare in acquisitione spectabilis ac gravis commotionis, quae sit ad naturam aptata. Quod simile est ac nullam invenire musicam *sive cantilenam*, quae morum nobilitatem, et diligentiam in animos inferat ita, ut neque animos contrahentem secundum opportunitates neque. . . . . ea, quae sunt Musici, et illa, quae poëtae, inventa fuere simul a sensus potentia percipiendi qualitates, quas adcipiunt, ut oblectationes, et molestias, quae inde oriun-

tur. Illa partim ingenita est, partim studio comparatur. Ex ingenita autem, et inrationali virtute magis putat istius robur apparere, quam scientifica, opinans potius esse in evidentia, quoniam sensibile facile est; inrationale autem putat in promptu positum *seu sensibus subjectum*, quod evidens esse dicit.

His autem proximi philosophi pro dispositione contenderunt; quoniam cerebrum nullo modo subjectum fatentur: alii autem an jucunde, aut injucunde commoveat, disserunt; atque ipsam *tonorum dispositionem* judicem constituunt, et de his *rebus* secundum quasque antecedentes dispositiones fieri posse, ut differentes auditiones evadant: quod vero ad aures, non multa inest *cantilenarum* differentiâ; sed omnes *praedispositiones affinium*, seu similium modulorum, similem producunt sensationem, et cognatas voluptates excitant; ita ut differentia cantilenae non re ipsa ab inrationali auditu distinguatur, sed uti ex *uniuscujusque* opinione producta fuerit. Alii, ut huic proximi, illam dicunt esse gravem, et generosam, et simplicem, et puram, hanc effeminatam, adfectationis plenam, et inliberalem; alii autem, alteram austeram, et imperiosam, hanc lenem, et flexani-

mem appellant. Utrique, quae neutri *istorum generum* conveniunt, producunt. Qui autem magis physiologiam callent, jubent ex utroque musices genere, quae auribus sint suaviora decerpere, nullum bonorum adscriptorum, neutri *istorum* secundum suam naturam, adjudicantes. Haec sunt de rhytmis quoque, et de iis, qui modulandi scientiam exercent. . .

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

et per hoc quaerens musices illam scientiam, qua dignoscere poterit quomodo certae sensationes disponantur, inexsistentium scientiam quaerit, et inania ad hoc praecepta traduntur. Siquidem nullum carmen per harmoniam, quae inrationalis est, animam ex immobilitate inertem excitat, et naturaliter efficit dispositionem in moribus, neque ex calenti, et agitato *statu* adhuc compescit, et in tranquillitatem inducit, neque ex alio affectu ad alium deflectere potest, neque praesentem dispositionem in augmentum ferre, aut diminutionem. Neque enim musica quid imitans est, ut quidam somniantur, neque ut ipse illas *dispositiones* musices imitatrices asserit. Omnino autem omnes

harmoniae qualitates (1) statuit tales, in quibus inest magnanimum, et abjectum, et virile, et ignarum, et modestum, et audax magis, quam ars coquinaria. Quare neque per ipsas *dispositiones Enarmonici*, *et Cromatici* secus *evenire* autumat, neque per alternam mixtionem, neque per contrarias alias *dispositiones*. Quod autem ad sensus aurium, illae *differentiae* solum artificum sunt. . . .

. . . .

Alio loco videbo.

Ille nunc circa qualitates divinas diatonicae musicae investigat; in hymno quidem dixit satis et prius, et rursus quaedam loquetur. Quae tanti momenti dicat et nunc; quoniam Divinitas honore non eget (2); nobis vero natura inditum est

---

(1) Concordantias tonorum.

(2) Italice reddidimus το ου προσδειται pro *non si cura*, ut magis nos futilibus Epicureorum ideis, quibus dicebatur hominibus nunquam Dii operam Dare, conformaremus:

Nec divina satum genitalem numina quoiquam
Absterrent, Pater a natis ut dulcibus unquam
Appelletur; et ut sterili Venere exigat aevum;
Quod plerique putant; et multo sanguine moesti
Conspergunt aras, adolentque altaria donis,

eam colere; in primis sanctis opinionibus, deinde ceraemoniis patrio ritu unicuique traditis; quoad melos musica ideo non praescripta fuit.

Quapropter non colligitur hanc singulis esse utilem, etiam si congruat popularibus *festis*, et ideo neque omnis idea de hac, neque quantum accipitur factum, non ab omnibus, sed a quibus·

Ut gravidas reddant uxores semine largo,
Nequicquam Divûm numen sorteisque fatigant (1)

ed altrove

Summa etiam quamvis violenti per mare venti
Induperatorem classis super aequora verrit,
Cum validis pariter legionibus atque elephantis
Non Divûm pacem notis adit hac prece quae sit
Ventorum pavidus paces animasque secundas?
Nequicquam, quoniam violento turbine saepe
Conreptus, nihilo fertur minus ad vada Lethi (2)

Et Divus Mediolanensis Antistes postquam horum philosophorum sententias insectaretur, ait: *Occurrimus opinioni eorum, qui videntes sceleratos, quosque divites, laetos, honoratos, potenteis, cum plerique istorum egeant, atque infirmi sint, putant vel Deum nihil curare de nobis; vel si scit omnia iniquum esse judicem, ut bonos egere patiatur, abundare improbos* (3).

(1) Lucret. lib. IV. 1227.
(2) Id. V. 1225.
(3) S. Ambros. 1. Offic. 13.

dam graecis, et certis temporibus fieri, et nunc per mercenarios homines multa peritia, actum secundum sermonem voces iterantes, ad honorem Dei conducere congruens est. Hinc majori venalitate facta *istorum*, constanter musica a sacris repudiata, diverso more in agonibus *usitato*; imo etiam antiquitus celebriorum spectaculorum plurimus luxus non in carminibus, et instrumentorum pulsationibus erat . . . .

. . . .

. . . .

Quidam derivabit a θειν θεωρειν, et θεατην: *haec* omnino tropi sunt, neque magis affine est cum ipsis θειον; omnino quam θειν, et spectacula honorem comparant; propterea quod a Diis repetuntur, sed non musica in auditorem imperat magis, quam dicuntur illa (quae sensus respiciunt) videri oculis, et mente.

Quoniam satis sufficienter de humanitate, *seu dexteritate quadam in bonas artes*, per musicam loquuti sumus; de laudibus eadem dicamus, ex eo quod per carmina factae sunt, non per musicam istis adnexam, quae nunc perpenditur: cumque per haec exigue, et stulte quidam laudent, hoc quoque rhetoricorum scriptorum omnino commune est.

Ad nuptias enimvero coqui, et qui caetera bellaria conficiunt, advocantur; versus ideo non sunt, aut musica, quae dictam ab ipso utilitatem afferant.

In hymenaeis, breves primitiae sexus effectum producebant in quibusdam, non in omnibus: nubentibus ideo, non aliis. Quin immo si carmina nuptialia utilia per se dicantur nunc, quasi apud omnes derelictis epithalamiis, nunc extollit haec, quae minus adhibemus. Nec quae fieri dicit, per musicam perficiuntur, aut per carmina; neque per musicam, et poeticam adjuvatur amor, sed per plures causas multa incenduntur, et quae ab ipso dicuntur effectum producere in amoribus, ea fovent utrumque, urgente naturali adpetitione, ut in omnibus rebus.

Thraenos autem carmina esse constat, et omnino nullo modo tristitiae mederi. Quin si quandoque cohibent, saepius certe augent *passiones*. Et sane de hoc scriptores certarunt, fortitudinem in adflictionibus, et animi compositiones non consequi ex ipsis; sed cum musica non recepta sit, ipsa non efficit, ut excitentur *animi* ad magnam commotionem.

At vero quoniam multa de utilitate *musices* ad bella ante scripsit, de hac nunc loquitur adversus alios philosophos.

Genus revera, quod gesta respicit, non prae omnibus impellit; perinde communem utilitatem requirimus, non singularem; neque bonum habendum quidquid omnibus nullo modo utile est: ad alios autem . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
his de bellicis gestis; etsi nos per hanc delectari fatear, quin immo nos non minus opinamur ex exercitata dramatum saltatione; quoniam nihil est in utrisque ad perfectionem, et animi magnitudinem utile. Epulis autem laetis etsi carmina praesertim componantur, tantum absum ab opinando quid utile redire per musicam ad animi magnitudinem, et ad temperantiam, et modestiam: ut valde lubricum putem, et suspectum praeceptum, ne porrigat multum impetum ad intemperantiam, et ad immodestiam Bacchanalibus actam: quorum progressus meminero.

In poëmate progressus lego, Bacchantium propter Dionysium simul operantium vetustum illud melos, habere quid commovens, et excitans ad res *Dionysiorum* peragendas. Sicubi a divino afflatu hoc deducendum censeat, non amplius ob

hujusmodi causam contendere laborabimus. Sin autem, ut ignem naturaliter vim comburendi habentem, aliquem urere dicimus, ita melos existimat, in disquisitione fallitur. Equidem concitare ad actiones est in animum inducere, et statuere: melos cum non hortetur ut sermo, non videtur voluntatem immittere, simulque ipsos incuriosos excitare; et per sonos excutiendo socordiam, aptos efficere *sua vi* deficientes; quippe definiens melos ait suapte natura commovens esse. Ad interpretationem autem ita absurdam decet adjungere olim remigantibus, et messoribus, et vinum conficientibus, et multis aliis longa opera perficientibus musica quaedam instrumenta assignata. Quod et Ptolemaeum fecisse, ipse scribit, naves subducentibus: Sed non commovent, et excitant ad facinora carmina; nec qui musicam praebentes coercent animum, atque tunc opus perficiunt operarii. Praeterquam quod musica relaxati minus possunt labori vacare, et languidius operantur mixtione voluptatis. Atque adeo Orpheum ex modulationis excellentia audimus fabulari lapides, et arbores mulcere, ut et nunc nos soliti sumus hyperbolice loqui. An tibicinem, ut stoicus, apte instantem constituemus aedificatoribus; nugas ideo di-

cemus verba istius. Gratiosum autem hoc: non solum dicere animas disponere quodammodo melos . . . . ,
. . . .
sententiam demonstrans incredibilem objicere, non solum corpus dicens, sed et animam hoc disponere. Verumtamen admiratione dignus est ex eo, quod memorat, et hoc, et corpora. Persona enim assumpta, ut illa canentium commovit, et ad impetum excitavit cantus, neque melos commovit corpus et disposuit, nisi hic sit corporis habitus. Quod autem asserit pictorem assequi similitudinem, quando citharoedus cecinit, et per cantum hoc actum esse dicit, haec assequutio demonstrat quid de ipsius animo potius, quam naves trahentium argumentum robur demonstrat, quod est corporeum. Ita ut permutandum erat, et demonstrandum per pictoris exemplum animum commoveri; et per illud naves trahentium vires effici. Sed ut exquisivit quidam jucundissime quamdam similitudinem cantus, de quo conjicitur, impossibilia scripsit. Quaenam sunt? Peritiores efficere melos

putavit. Beatus certo erat intelligentiae. Ille autem miraculis istis alia adjunxit portenta : commovens esse dicit melos potius, quam perpensa solertia . . . .
. . . .
commotionem, et hanc solummodo demonstrat, quod Crexi poëma licet inconcinnum multo praeclarius videtur cantu adjuncto, et hymnos Ephesi dictos in Lacedaemoniis choris cantatos eodem prope modo nihil existimatum iri ablato *cantu:* satis esse putavit ad demonstrationem illud ut plurimum commovere. Neque parvi momenti sunt, quae ipse solus tam facile secum reputavit. Quidam autem, ut nuper, dicit non ad gravitatem, et rationi congruam emphasim efficere melos, sed aurium oblectamentum tantummodo praebere. Alius autem constituit recenter per anticipatam differentem dignitatem Deorum, et virorum, non per melos ostendi. Alter autem facile hoc fieri *putat*, demonstrans intelligentiam carmine cantato acutiorem fieri.

Superest ab antiquis honorari musicam; idiotae quidem et indocto oportet argumentum *hoc* ex utilitate adsignare, erudito autem non decet, et praesertim philosopho perspicaci, qui hujusmodi commentum urget. Et sane hoc *melos* secun-

dum stoicos dignum *honore* existimamus; quoniam similes huic multae aliae res nullum bonum afferentes omnino malae antea erant existimatae, per sapientiam minimi habitae sunt. . . . .

. . . .

neque omnino pluris existimatur a praeclarioribus viris. At e contra quamvis plurimum musica ad convivia producta sit, non licet ipsi Stoico judicanti *epulantes* semper multos furentes esse, ad illorum judicia confugere. Ipsis autem, qui ad hos confugiunt, *respondemus quod* nihilominus reprobanda est ipsa musica per recentiorum epulonum incuriam. Verum enim vero poëtica vis producta est, et musicae adjuncta, quid illustre constituit; et facile est *quod haec* acceperunt per oblectamentum, ac animi distractionem, non per facinora ab ipsis commemorata. Et non aliter *disserendum est* in confutatione capitis; cito autem utilitatem ante omnia narrat. Exposuit inde a musis musicam habere omnem ad bonas artes institutionem, et virtutes quantas, quas ferunt, initiis propitias esse. Rudem ideo commovere; et omnibus necesse esse *eam* comparare; neque Themistoclem cognovisse eam, etsi sapientissimum, et summum imperatorem vocatum fuisse sciamus . . . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

quid ad barbitum ludere festinabant, quae in promptu erant, canere fidibus tensis strepitus ipsos in domo asserentibus dulce condimentum esse post convivia. Haec dicit quasi quidam cantus excitent, et mentem acuant ad colloquia, et concinnam conversandi rationem. Proinde constituit a veteribus ad manuductionem multorum adhiberi in iis ad virtutem informandis. Quamquam de Deorum cultu illum audivimus; nunc demum observationes adducimus, quae secundum musicae species philosophorum oculis subjiciuntur. Hujus ideae *carminibus expositae* informant ad institutionem virorum; ut commoveant. Ita ut quodam modo efficere testificentur aedificiorum distributionem de Zeto; numeris modulisque musicis exornari solum laudant, et non vituperant, si quidem a comitiis prohibent. Quarum rerum altera evenit; altera de pueris, et juvenibus nullo modo dici, et ita haberi potest; ab ipsis enim viris hi in futuram virtutem formantur. Caeterum

non oportet disserere adversus ipsum philosophum, cui dignum videtur scurrarum verba pro demonstrationibus habere. . .
. . . .
. . . . damnatos esse, et improbos fuisse philosophos, et alios quoscumque vituperaverunt.

Expeditis itaque iis, quae de temperantia dicta sunt, ac de fortitudine; quoniam Stoicus disputatione incidit in illa, quae ad amores spectant, nos conferamus.

Opinari decet maximopere esse ridiculum, credere ideo cantum conferre ad rectam conversandi rationem, cum mali magni sit amatorius adpetitus, quem Graecorum multitudo fingit musicam amatoriam praebere. Sane equidem, viribus istorum in vocis qualitate tantummodo positis, hujus ratiocinium discenti frustraneum, noxium et inexplebile existimo; dumque intellecti fuerimus, aliis responsionibus obruimur ab his philosophis. Apparet itaque, ut ostendimus, musicam prodesse ad rationis vitae tolerandae immodestiam et intemperantiam, quoniam *haec* ex seipsa moribus contraria videtur esse.

Praeterea annis aures *videtur* subjectas esse decere, quemadmodum viros li-

beros amorem comparare putamus. Ille autem Timotheum propter poëmatum cantum, qui vanus . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

Naturaliter haec meretricia honestos non decent, non foventur per vacuas tonorum dispositiones; neque ille talium exemplo proposuit, quare melos luculenter cogitationes distorqueat. Neque Ibycum, Anacreonta, et similes cantu juvenes conrumpentes monstravit, sed sententiis: Persaeus revera vocabulis, quae dixit, conrupit. Si quidem si cantum vocis sequacem quoad sensum esse sciat, hoc revera evenire non potest; quapropter non cantibus talibus, sed verbis, et sententiis amasios conciliari, si lubet, confitebimur.

Veteres Aristophanem producunt opinantem antiquos coram adsignata herba voce, oculis, vel cantu seipsos prostituisse; si his herba Stoicus dedit, laqueum mandare ei praedicimus.

Quoad illa, quae refert ut indubitata, nemo invitus pellitur per haec ad ipsas coitiones cum viris, cum mulieribus, cum pueris tempestivis ad muliebres blanditias. Nec enim ipse, neque comici

hujusmodi Agathonis, et Democriti opiniones demonstrant, sed tantummodo asserunt; neque Nicander, neque Crates hoc statuerunt . . . .
. . . . . . sed decepit. Si quidem musica mederi non potest calamitatibus in amore, cumque talibus distraxisset sermone solo in aliam cogitationem inducat, ut Venus, et ebrietas.

Quod si carmina praeferantur, detur quoque Philoxenum, si hoc obscure dixit, plane conruptum fuisse, eodem modo, quo Menander fertur negans musicam malorum multorum esse incitamentum, ex eo quod opportunitates quasdam non praebeat.

Erato revera, quaeso, quomodo proprie vocatam musicam in felicitate amatoria praebere dicta est; manifestum potius erat poëticam, aut satius sapientiam favere; omnia enim haec Musis tribuuntur, quia aliis excellunt, aliisque propter passionem repugnant.

Tacco enim multa illum latuisse, hoc est omnem impetum, et desiderium ab antiquis amorem putari.

Caeterum stultissimum reputamus pro pueris virium recollectione musicam moris esse, atque inde opinamur amorem, de quo ultimo loco loquutus est, virgines

non decere, si decet nominibus ipsis haerere utrum omnino recte vocata sint, quae aliquis enthusiastas sibi accipienda esse persuasit secundum proprias animi elationes.

At quoniam ad amatoriam fortitudinem musica utilis non demonstrata fuit, manifestum est eam ad convivalem, quam hujus adfinem dicit, et ad convivia prodesse universim. Ego autem ipsam non praebere virtutem dictam convivalem, sed ab ipsis ex eorum scientia confictam reputo, nec in sapientes incidere, neque conviviis aptandos esse duco amores turbulentos, qui non delectant, sed irritant convivas.

Musicam autem conviviis accomodatam ex Homero satis demonstraverunt. Et ideo in illis licet animum relaxari, et ludere demus; nullo modo concedam aliquam esse aptiorem liberam relaxationem, et lusum, quam accinere, citharam pulsare, saltare: quamvis tales actiones per ideas musice expressas non per musicam mores in melius componant. Non confitebor igitur necessario vinum evocari, et sapientes omnia efficere, quae ipsi dicunt; sed . . . .

. . . .

non rustice sed apte conversari. Et illud

sane dictum fuit Homerum Hesiodum aliosque metrorum ac carminum effectores nunquam indicasse insipientes homines nullo modo abhorruisse a consuetudine desumendi acroamata in conviviis, quoniam meliora evadunt convivia, in quibus his utuntur. Poëtas itaque istorum *conviviorum* harmonicen juvisse dederim, non musicos plectra ducentes etiam in reliquis vitae negotiis.

Quare ex quibusdam temporibus, etsi non omnino, ut ipse scripsit, varium oblectamentum per musicos afferre non obsistamus, imo varium et majus ex his conjunctis fieri dicimus non ab ipsa musica, de qua haec scripta sunt, animae vero diductionem proprie a cantibus adceptam esse dicimus, non secus ac sensus de Chamaeleonte; omniaque ferme poëtices pigmenta ad sententias referri.

Rursus in memoriam revocamus, quod musica neque utilis sit ad justum amorem, neque quid agat ad amicitiam aequam, etiamsi illam quaerat. . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
in convivia concedentes ipsam collocare, cum autem statuerimus non solum horum finem esse benevolentiam, sed

alia quaedam: ad voluptatem, non ad illam, aut ad amicitiam utilem esse fatemur. Et manifestum utrumque esse videtur; simul nos audentes voluptate musica pellici, et conscios fuisse nihil eorum, quae adhibentur, a carminibus, et rhytmis habere vim animum intendendi ad benevolentiam, et amicitiam. Neque haec relaxant, et exhilarant sententias sibi adjunctas, sed e contra quae audiuntur, feruntur remittere omnes cum jam relaxati sint, et in hilaritate morentur. Enim vero haec *carmina* praebentes relaxant, et hilares efficiunt, sicut hi qui praestant voluptatem amandi, ciborum et potus, neque amicitiae et concordiae etiam invisae causa sunt, ita ut hac ratione nullo modo persuasus essem per hilaritates *animos* stabiles fieri dissolubiles.

Lacedaemonios autem non probamus, qui incomprehensibilibus ratione testificantur, quod, ut oraculo comprobatum adciverunt Thaletem, hoc adveniente a dissentione cessarunt. [Si autem testificantur aliud solum . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
vana loquentem per anathema, si quidem e-

pigrammata, quae scripsit ita exposuit, ut ipsi dicunt fidem non praebemus; neque ideo *opinamur* Terpandrum per vaticinium vocatum fuisse ad cessationem intestinae seditionis: etiamsi multi consentiant de hujus a Musis adflatibus; ipse autem *Diogenes* prope unus in amicitiae conviviis illum canentem statuit. Etenim opus erat, ut philosophi descripsissent, quemadmodum cantus rationis expertes cohibuissent, *ideoque* persuaderemus actiones Thaletis ac Terpandri Lacones sedasse, et crederemus Sybaritarum traditionem, *qua dicuntur Sybaritae* ab Apolline, designatos advocasse quosdam coquos, et unguentarios, et *cum his* praesertim cum epularentur canere cupiebant. Sed etsi daemones admittamus sedasse, et Lacedaemonios concorditer evasisse, facile est multumque probabile *horum* alterum distrahere musicis oblectationibus, et in his praesertim, quae jubebantur se versando per ideas, quas cecinit, illos convertisse contra mentem jam persuasam . . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .
ipsos in Agonibus delectavit Terpander, Laconas praedictos paruisse oraculo, et oratione recte ductos seditione cessasse. Caeterum hoc a Stesichoro non accurate narratur, et a Pindaro an dissentientes persuaserit non cognoscimus. Sin ergo utrumque *factum* evenit per ratiocinia poëtice ordinata, non per melos hi remiserunt et magis pedestri oratione converterint. Nec ipsos timor flagitii cohibuit, sicut Solon de Salamine, tamquam furens, consilia per elegos dedit, Illud autem Epigonum carmine declaramus, nec incredibiliorem aliam sententiam suscipimus ut ipse. Quod et ad intelligentiam comoediographi dicendum est.

Hinc ad ea, quae de pietate scripsit transgressi, dicimus, quod si propter morem honorandi Divinitatem per melos, pietatis propriam esse musicam reputabimus; coquinariam difficiliorum palmarum varietatem, unguentariam, ciborum coquendorum artem, agriculturam, architectonicem, picturam, plasticen (1)
. . . .
. . . .

---

(1) Supp. forsan ideam *aliasque res, quibus adnectitur musica, huic innixas fateri confitendum est.*

. . . .
. . . .
neque unus honoret Deos, quoniam secundum Stoicos multi cum sint diis contrarii et insani, ne veros quidem fortissimorum honores verentur. Praeterea, cum per carmina maximus honor producatur, breviter melos hujus effectibus prodest; Pindarum revera ita opinari putamus, cum dixit, sacrificando dithyrambum ducere fecisse. Quin immo notum est illum comice unicuique Deorum carmina adsignare; et ideo tales responsiones aliis musicis ineptientibus effari decet, antequam Diogenes rationibus probasset aliquos cantus delectare alios Deos, singulisque singulos decere.

Hinc oportet alias istius sententias improbare. Ad perspicaciam utilem esse dicit, ideoque definitiones, differentias, et demonstrationes multas enharmonicen praebere *adfirmat*; quemadmodum aliquando musici cantando dixerunt horum aliquid. Caeterum alio modo per haec dialectice enarrata assequi scopum fatendum est.

Nec sustineat efficere per musicos ea, quae ridicule excipiuntur, aut multas peritias ab his usitatas, de quibus licuerit omnes analogias inquirere . . . . .

. . . . licet ad hunc pertinuerint; etiamsi has ob causas circa simulatas quasdam, aut obscuras *analogias* omnibus incumbere non dignum censebit. Si autem hanc a prudentia *ortam reputabit*, nullo modo ostendet musicorum theorias conducere ad illam magis, quam aliorum perquisitiones. Criticae adfinem dicens musicae amatores speculationem habere, non solum se fallebat, eo quod carminibus et rhytmis assignando, quid decoris aut indecoris, et boni, et turpis, solertem horum spiritalis sensus contemplationem praetermisit; sed etiam quia, si quid tale erat, philosophantibus judicium ademit.

Et per Iovem quantum certe dicit criticam habere quamdam affinitatem cum musica non istis, sed vocatis criticis hoc concessit.

Poëticae consonam esse scribens per imitationem, et per aliam inventionem: quoad imitationem nihil demonstavit, quoad inventionem non ad hanc pertinet magis, quam *ad* alias artes.

Quod vero melos reddat quod scriptum est, detur quaedam adfinitas huic cum grammatica . . . .
. . . .

. . . .
. . . .
. . . .
quod ipsi concedamus pronuntiatione, quae ad histriones pertinet. Dicamus autem, si haec omnino manifestam relationem habeant cum intelligentia et prudentia, necessarium nobis videri in haec incumbere, ac in picturam, et plasticem. Etenim cum illis has analogias habent, ut et plura alia intelligentiae propria, nec non multae caeterae artes.

Archestratus autem, caeterique ejusdem aetatis philosophicas dicentes esse musicae proprietates circa effectus vocis, naturamque soni, intervalli et similium, intollerabiles erant, non solum quia descendebant ad absurdissimam speculationem, et pueriliter pro ipsis inutilem scientiam constituebant, sed etiam quia ideo musicam solam horum theoricen asseverabant.

Quae autem hic Diogenes ait, scimus conscripta fuisse ab Heraclide de cantu decoro, et indecoro, de virilibus ac effeminatis moribus, et de actibus aptis, aut non congruentibus praesentibus personis a philosophia non emanantibus, qui odio omnibus erat, vitae musicam perutilem inculcandi causa. Cum nos in

tertio Hypomnematum disseruimus circa ipsum artium studium, quod ad plures virtutes, aut potius ad omnes pertineret: nec non illa, quae aliis consone dicta sunt, ostendimus quam nugarum plena forent.

Ridicule autem loquens de justitia nonnullorum hanc opinionem esse consensit. Neque enim excogitari potest irrationalis solius auditus voces movendi vi praeditas quid conferre ad animi speculativam dispositionem utilium atque inutilium *rerum*, et ad mutuam prudentiam has eligendi vel vitandi, de quibus praeceptis definitiones tradere soliti sumus.

Sed argumenta opinioni apta apparent. Enimvero si Plato dixerit *Musicam* ad justitiam conferre, ipsius demonstrationem acciperemus, sed recte analogum musico justum dicit, non musicum justum esse: quemadmodum nec justum musicum esse, neque horum ullum conferre ad scientiam rebus accomodatam *patet*. Inde autem non sutori, pictori et omnino inerudito quid justo analogum dixit . . . .
. . . .
. . . .
. . . . pro

ratione animadvertendum est in X. et inde secundum hunc de indocto loqui.

Et revera naturae legibus musica non coercita et exlex est, ut justae visiones, ita ut transgressi quae quidam dixerunt de ipsa, ab illis non vexemur, sed adjuvemur, neque exequuti adjuvemur sed laedemur.

Quandoquidem cum nihil inveniatur ad aliquas virtutes conferens, omnes etiam non juvat propter harum mutuam conjunctionem; alias, si una essent omnes *virtutes* inter se, cum musica singulis non juvat, omnibus etiam non conferre necesse est.

Cuncti autem philosophi neque *musicam* sive omnibus sive aliquibus virtutibus prodesse reputarunt, neque *horum* fallacias *ullo modo* demonstrarunt.

Philosophi etiam, qui eum sequebantur, hoc autumarunt, quantum ad ea, quae omnibus manifesta *sunt*, neque omnes, qui recte edocti sunt, habuerunt tamquam compertum ad virtutes utilem esse *musicam*. Ex iis autem, qui non edocti sunt, si quis, aut senex aut juvenis, discere voluit, scurra erat, aut pueri mentem habebat . . . .

. . . .

. . . .

quae dicuntur de omni virtute sunt vulgaria nullius momenti, et contraria nonnullis, ut plurimum etiam illis, quae poëtae ac musici sciverunt, qui per sententias non per carmina aut rhytmos, qui supervacanei sunt et illis adjuncti, a cogitationibus divertendo distrahunt.

Audivi quosdam dicentes nos rusticis, et inurbanis moribus esse, reputantes philosophos carminibus ac rhytmis uti sine ullo scopo, aut sapientes musicos ad virtutem impellere viros constantes, et per sermones rhytmis exornatos hoc perficere.

Plato hoc testatur non obscure, qui uti cum indoctis pugnavit cum philosophis, qui mirantur, si instrumentorum pulsatorem musicum nos dicimus, si dignum reputemus musicos significatione carentia docere, ac si volumus vocare musicos Pindarum, Simonidem, et omnes poëtas.

Ego autem istos a controversia dilapsos arbitror, cum res parvi momenti ad-

firment, et ad propositum nihil dicant; primum quidem quia . . . .
. . . .
haec harmoniarum, aut instrumentorum genera animi motus excitandi vi praedita sunt, ut argumenta, et generaliter sermones eorum declarent, in quibus leviter intellectum pertingunt multa, quae quando carminibus recordantur effectum ex utrisque ferre *dicuntur*. Ideoque melius erat dicere hanc quamdam esse opinionem, nec proprias subtilitates aptando nos rusticos renunciare.

Secundum autem argumentum, quod reputarunt sufficere operam dantibus carminibus, et rhytmis non demonstrat, quod pulsationes sequantur virtutem docentium, imitantium, et manuducentium.

Tertio cum negavimus haec imitantia per voces, non demonstraverunt haec evenire. Si deinde ipsi exagerent commotionibus omnes imperare, praeterierunt quod carmina secundum ideas concinuntur, et per has adhibentur: ita ut ex his conclusimus propter ratiocinia, quibus copulantur, suscepta esse, nihil in his *eorum, quae adfirmarunt*, esse opinantes.

. . . .
. . . .
. . . .

nisi dicere voluerint haec secundum Cleanthem, qui ait poëticas et musicas sententias illustriores esse verbis philosophico *expressis* sermone, qui satis enunciare valet divina, et humana.

Cumque his non nudus sit divinarum magnitudinum *sermo*, proprias dictiones, metra, carmina, et rhytmos, ut plurimum influere ad veritatem Deorum theoriae in Deos, quo nil magis ridiculi facile est invenire.

Neque juxta ipsos sententiae prosunt, et quando modulentur ex utraque re commotio fit; at e contra haec a sententiis ipsis habetur, neque melior evadit cum istae carminibus memorantur. Sed si regularis esset haec commotio, quis unquam illius rationem investigaret? Si vero veritas reserata esset per voluptatem, et per inexplicabilem clamorem hujus excellentiae vocis, aliarumque rerum, et per continuas contra naturam dictiones, pronuntiandi modos, et per loca, et opportunitates, in quibus audiuntur, et per plures alias causas; nemo quidem esset, qui risum teneret, cernens homines cum cantu, et musicis instrumentis vel consilium dare, vel consolari afflictos . . . . neque aliquis ex dictis tragoedis, aut comoediographis, haec si admittamus ser-

mones imitando reputandus est citharoedus.

Omitto autem omnibus animis jam relaxatis ex musicis concentibus, modulorum imperitis adjumento esse nullo, quamvis propter hoc instructioni conferre affirmant.

Nunc igitur dico non solum ex me, sed consuetudine, et Aristoxeni sententia, quem ipsi musicum appellant, instrumentorum pulsatores et musicos signis non expressa reddere, ut per instrumenta, per prodigia, et per sermones declarant quae consona sunt. Censeo autem non solum opinandum esse per hos Simonidem et Pindarum excelluisse, sed et simul musicos, et poëtas fuisse; et in quantum musici *erant*, exhilarasse, in quantum poëtae *erant*, ratiocinia confecisse, nec per haec juvisse dederim per breve tempus solos musicos, sed omnes similiter instructos . . . .

. . . .

. . . .

nugati sunt quum de similitudine cum meteoris disseruerunt. Et revera *etiamsi* detur solis, et lunae motum, et distantiam respondere illi vocum, et zodiacum canonis divisioni, similitudinis argumentum non demonstrat ideo quamdam analogiam *inter se* habere multa,

quae ut plurimum differunt, neque fas est hanc in coelo exsistentem videre, et comparare ad ipsam virtutum acquisitionem, et passionum manuductionem . .

. . . .

utrisque commentum. Sed nil effectus stellarum ad bonam, vel adversam rem confert, nec musica recte se habet ad horum analogiam, et ad exploratarum metheorarum theoriam. Nemo enim talia horum musicorum cognovit, aut cum inspexisset, explicuit; sed quidem quibusdam Pythagoricis suffulti haec omnia recensent. Si e contra manifestum est monstrasse omnes haec neglexisse, ideo musices theoriae ignaros esse . . . . .

. . . .

quamvis semitonorum divisiones (σχισματα) hujus malum non constituant, quia talium scientiam, qua sistema musicale statuerunt, negamus, cum dolores ferret. Oportet itaque hoc despicere, quia carmina invadunt animam fatuam prae affectionibus ita, ut cum aliquis omnia haec seorsim praebeat, musicam non perfectam animae dederit.

Nunc, *deinde* quaerit, an haec remittat secundum pausam, si quidem etiam recte quaedam utilitas evanuit *vel abiit.* Ut nemo has omnes suavitates admittat, et praesertim quae mala reputabantur, quaeque a solis cantoribus praecipue adprobantur secundum . . . .

. . . .

aliis dispositiones ipsae, et haec a multis non ab illis producebantur; sed sequitur evidenter quod praedicta vitia non habent scenici illa peragentes, uti idiotae, docti, sapientes, et philosophi, quemadmodum neque talia figmenta perperam audientes, et omnino auscultantes, utpote qui neque turpibus verbis, neque gestibus, neque sententiis assueti sint. Proinde si illa a voce producantur ad quam nos personis ipsis . . . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

neque affectuum digna censebunt quae citharoedus ad *certum* rhytmum canet.

Si autem aliquis reputet syllabas imitativas esse, multumque musicam cognatis spectaculis gestibus, et horum verbis bene respondere, animi vim emolliri, et hoc modo immutabilem sapientiam per levia distrahi . . . .

. . . .
. . . .
similia inducentibus, quoniam concione in ea, quae afficiunt, occurrens, animos misericordes, et recte mansuetos reddit. Frustraneum idcirco *est* in contrariis morari, cum evidens sit quod cantus isti, quos ajunt, in contrariis immutando potiores sint odoribus et succis.

Deceperunt itaque *illos* quibus dixerunt hanc solam artem omnem scopum adipisci, tamquam agricultura, texendi ars, architectura, politica, et plures aliae: caeterum si quis has ignorantias cuidam recte conferre dixerit: aeque *adfirmaret musicam* tantummodo naturaliter, et non necessario delectare: ita ut per hunc sermonem philosophia paucis ignorantiis remedium afferens musica, et multis artibus stultis pejor fit.

Aequum autem est renuere monentibus de magna hujus utilitate, quando hi instituunt omnes, et praesertim pueros, quia isti deludi possunt, et decipi.

Et *revera* multi suos filios nihil ab illis emendatos fuisse, neque meliores redditos esse: multi autem cum reputassent hos *pueros* artifices fieri, consequutos fuisse ut istorum mores meliores evaderent, ad firmant; ita ut Damon, si talia coram ve-

ris et non fictis Areopagitis diceret, eos esset ludificatus. Nec mirandum est si ipsa in honore esset apud Athenienses, omnes Graecos, et praesertim ab omnibus sacrorum certaminum victoribus digna censeretur talium *honorum*, etiamsi multa et magna pericula subiissent.

Philosophiam ideo, quoniam omnibus non praebeat certaminum praemium, despectam haberi puto; quin immo, quamvis hujus musicae ab illis laudatae nihil tradidissent, per ea tamen quae illi a *philosophia* adjungebantur, valde extulerunt.

Haec autem dicta sunt summatim, quoniam multa in secundo Hypomnematum disputantur.

At vero nullus Deus musicae inventor fuit, quemadmodum neque tradidit hanc hominibus, sed ita hi didicerunt illam, ut jam antea tradidimus; loquelam autem ratiocinium et eruditivas scientias nemo religiosus fingit invenisse Mercurium, Minervam, et Musas.

Porro si sermo, et ratiocinium musicam extollunt, haec non utilis, sed pessima reputanda est; et *de hoc certo certius est* ratiocinium, et eruditivas scientias cantus effectum producere.

Quod si Dii musica relaxant corpo-

ra, alii alias artes tradiderunt, aliive *hos*, quod illam solam evitarint, hymnis celebrant. Omitto etiam a laboribus gravibus Deos refugientes dixisse; ideoque Minervam tibias odisse, et lyram Mercurium tradidisse fabulati sunt. Hocque dictum sit adversus hunc adfirmantem Deos musica uti, quomodo duo exempla differenter ab eo intelligenda sint, et nihili musica esse dicatur; nec non praeter postremum *argumentum* haec aptentur ad eos, qui exagerant Deos, qui musica honorantur, delectari, licet talibus non egeant, et per hos non gubernentur; ideoque dicimus *Musicam* per haec magni facere: barbarorum *Numinum* honorem Graecis esse inconvenientem cum quidam per cantus honorare Deum reputant: Nomothetas ac politicos plane deceptos fuisse hanc consuetudinem habentes; et reputare, quod nos ab illo aurium sensu delectamur non secus, quam illi; caeterave, quae dicuntur circa hoc, nihil accomodata ad pietatem esse, ita ut prae aliis *ad hanc obtinendam mediis*, quaesita sint; habere . . . . . .

. . . .

. . . .

decebant certe admirari et sectari nugas a poetis traditas.

Non piget si opus est causas, per quas musicam discebant, disserere et aperire.

Cum prudentes viderentur non illi genere, aut fortunis distincti, sed nebulones et maledici in conviviis, qui hisce studentes quosdam imitaverunt, et musici facti sunt; cumque optimatum unus, aut alter certa regula cithara, et melodia usus *sit*, simul omnes illa propter gaudium receperunt. Excellentium autem virorum actiones, caeteraeque opiniones alio pacto habentur.

Democritus revera, vir maximus, naturae perscrutator, qui rerum non solum antiquarum, sed etiam earum, quae nunc narrantur, nullo modo erat curiosus, musicam dicit recentiorem esse, et causam adsignat, dicens: Non absolute commovet, et superflua est; neque antiquissima tradita fuit. . . . .

. . . .

. . . .

videtur et vitiosam existimatam fuisse eodem modo a lutulentis, et posthac a solertioribus. Cognitu quae difficilia erant, eo magis utilia, quae Plato dicit; quia pusillanime et nihil *magnanimum vel* memorabile, quo illos ludant, in se habent. Quid autem oportet discere cum labore, ut sibi ipsis oblectationem com-

parent; cumque nos non videamus abundantiam acroamatum publice praebitorum, constantis hujus licentiae omnino participes esse nolumus, atque dicimus per longum temporis intervallum passiones imminui, et statim satietatem *cantionum* inducere, ideoque in longum abeuntibus certaminibus in aliud quid attendimus animum.

Omitto autem hanc oblectationem necessariam non esse, et instructionem, et curam ad alios oblectandos laboriosas esse, ut divitum praecipua redundantia, et indecentia pueriliter canentis, aut fides in labore tangentis. . . . . . .
. . . .
. . . .
. . . .
de adfectibus demum cum tractaverimus. Quum autem opes, et gloriam ab hujus instructione provenire dicant, adfirmamus: communia multorum studiorum enunciare, quae a plerisque omittuntur, et *multis* laboribus conferunt scenicis aut musicis.

Quumque existiment in conviviis, et aliis coetibus primitias, *vel initium* canendo ducere, *hoc* aliis commune est, non omnibus, ut a quibusdam censetur. Aeque autem ridiculum esset si philoso-

INDICE DE' CAPITOLI

GIUSTA L'INTERPETRE.

N. B. Ne' seguenti indici il numero Arabo ha riguardo alla part. I. Il numero Romano solo alle Nozioni Preliminari. Il numero II. che precede le cifre arabe ha relazione con la parte seconda.

Col. XXVI. Part. I. pag.	573	Part. II. pag. 117	196	251
XXVII.	581	119	198	252
XXVIII.	587	120	200	253
XXIX.	593	122	201	253
XXX.	601	123	204	254
XXXI.	605	124	205	255
XXXII.	614	126	208	256
XXXIII.	619	127	209	257
XXXIV.	628	128	212	257
XXXV.	635	130	214	258
XXXVI.	643	131	218	259
XXXVII.	652	133	219	260
XXXVIII.	658	134	220	261

INDICE DELLE VOCI GRECHE

Adoperate in sensi non registrati ne' vocabolarii greci.

A

B

Γ

Δ

E

Z

H

Θ

I

K

Λ

M

N

Ξ

O

Π

P

Σ

T

Υ

Φ

X

Ψ

Ω

INDICE

DELLE MATERIE TRATTATE NEL PRESENTE VOLUME.

A

B

C

D

E

F

G

H

I

L

M

N

O

P

Q

S

T

U

V

Z

			ERRORI	CORREZIONI
Part. I. pag.	XIV.	lin. 17	la	alla
	XVII.	7	fame	fama
	1	9	il Cinico	lo Stoico
	2	36	ciniche	stoiche
	3	8	raffinato	raffinato ,
		9	molesta ;	molesta
	7	16	eccitata	eccita
	8	6	οθαι τας ποιοτητας	σθαι τας ποιοτητας
		7	τι λαμβανονται	τιλομβανονται
	12	23	εναργης	εναργες
	15	9	tento	tanto
	17	3	16	a
	id.	22	16	a
	18	1	ιν	σιν
	20	19	18	a
	24	26	dichiara	dichiarato
	25	3	Poscia Filodemo fa	Ma è uopo far
		39	penti	denti
	26	8	Egli dichiara	Laonde dichiarò
		30	27	a
	32	2	αντιλη	αντιλη-
	33	10	prae dispositiones	praedispositiones
	35	36	(1) Cap. I.	(1) Ved. Epitom. de Vol. Erc. Cap. I.
	36	4	del Cinico	dello Stoico
	39	19	ritiri	ritmi
	40	26	imaginare	immaginare
	41	13	e gl'	e perchè gl'
	44	10	dall'	dell'
	45	11	παροδιδωσιν	παραδιδωσιν
	46	14 e seg	Conchiude quindi Filodemo che la musica non	Nè la musica
	50	32	greca	Latina
	51	17	CII	KII
	54	12	ειπs	ειπε
	56	2	Cinico	Stoico
	57	4	Il Cinico	Lo Stoico
		32	dal Cinico	dallo Stoico
		35	cpa	cap.
	59	2	plurale	singolare
	61	25	*hymno*	*in hymno*
		29	il Cinico	lo Stoico
	63	9	del Cinico	dello Stoico
		12	del Cinico	dello Stoico
	68	3	eccettu	eccettui

Part. I. pag.	lin.		
83, 84, 85, 86, 87	1	Se taluno credesse che dal verbo Θειν derivi θεωρειν egli non si allontanerebbe al certo gran fatto da' coloro, i quali deducono così fatta etimologia dal nome Θειον più tosto che dal verbo Θειν e dicono che	Taluno crederà che dal verbo Θειν derivi θεωρειν e θεατην, tali cose sono tropologicamente dedotte; poichè θειον non ha con tali vocaboli maggiore affinità di quel che evvi tra essi e θειν e
85	18	θεατρην	θεατρον
86	35	abondavano	ne abbondavano
96	26	interpertarsi	interpetrarsi
97	18	poëmata	carmina
99	6	μαγειρος	μαγειροι
	26	φεοὺς ϕανερὸς	θεοὺς φανερὸς
101	25	intendis	intendendis
	26	apparendis	apparandis
104	9	ercolanese	dell' ercolanese
105	25	contingo	contingere
111	20	ruptos	raptas
114	4	Gracci	Graecis
128	13	adorasi	adoravasi
129	13	parentum	parentem
	14	nullam	nullum
	16	conclobaverunt	conglobaverunt
131	24	fraeta	freta
195	4	varavano	tiravano
	5	navi	navi a secco
199	36	occurrere	occurrere studet
220	13	quel	quell'
	14	ci	ei
227	5, 6	serbare diverso ordine	cambiare la idea
252	27	quello	quegli
270	6	stimansi	stimasi
283	8	trascurata	trascurata ne' banchetti
302	3	γην	την
304	1	ευσεβειx	ευσεβειας
336	3	A fine	(i) A fine
	37	(i)	(k)
368	4	(a)	(b)
391	8	ingannò	menti
393	14	λογον	λογου